

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΕΥΧΟΥΣ 18 - ΜΑΡΤΗΣ 1989

Περιεχόμενα

	Σελίδα
ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ	1
ΠΕΡΙ ΟΡΕΞΕΩΣ... ΟΥΔΕΙΣ ΛΟΓΟΣ	2
ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ, ΝΑ ΜΑΣ ΖΗΣΕΙΣ, Σοφίας Δελημάρα	2
Ο ΚΥΡΙΟΣ ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ, Πάρι Κονιτσιώτη	4
ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ	
ΑΣΤΡΑΠΗ, Άρι Αντάνη.....	6
ΠΟΙΗΣΗ	
ΠΟΙΗΜΑΤΑ, Ελδίδρας Πιερίδη, Ζωής Καγκελάρη, Γιάννη Πομώνη, Μάνου Μπιτσάκη, Βέρας Τζουμελέα.....	9
ΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΕΝΙΑΣ ΤΟΥ '70: ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΙΚΑΚΗΣ. Επιμέλεια-Ανθολόγηση: Ζήση Συνοδινού	15
«ΣΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΠΟΥ ΕΝΕΔΡΕΥΕΙ Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΗΡΘΕ Η ΣΤΙΓΜΗ ΤΟΥ ΘΑΡΡΟΥΣ», Αναφορά στο ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΑΠΑΔΙΤΣΑ, Κώστα Κρεμμύδα	20
ΘΕΑΤΡΟ	
ΛΥΔΙΑ ΚΟΝΙΟΡΔΟΥ, Μια συνέντευξη στο Δημήτρη Χατζημαρινάκη	23
ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝ ΣΤΑΝΙΣΛΑΦΣΚΥ, Ολυμπίας Καλογεροπούλου	26
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ, Σεϊτανίδου Αγγελικής.....	29
ΑΦΙΕΡΩΜΑ: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΠΟΥ ΧΑΝΟΝΤΑΙ	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ, Κώστα Κρεμμύδα	31
ΛΑΪΚΗ ΑΡΤΟΠΛΑΣΤΙΚΗ, Αναστασίας Γερμανοπούλου	32
ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 47, «ΤΟ ΣΑΜΑΡΟΠΟΙΕΙΟΝ», Βασίλη Καραλή	35
ΤΟ ΦΥΣΗΜΑ ΣΤΗΝ «ΚΑΡΔΙΑ» ΤΟΥ ΓΥΑΛΙΟΥ, Αγλαΐτσας Αναγνωστοπούλου	37
ΟΙ ΛΕΜΒΟΥΧΟΙ, Σπύρου Χαλάστρα	39
Ο ΓΚΑΜΠΑΡΝΤΙΝΑΚΙΑΣ, Κώστα Βακουφτή	41
Ο ΓΑΝΩΤΗΣ, Σπύρου Χαλάστρα.....	43
ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΑΡΚΟΥΔΙΑΡΗ, Σοφίας Τσουμάκη.....	44
Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ, Τζέλας Ασπρογέρακα	45
GLOSSAS ΣΥΝΕΧΕΙΑ, Λεφτέρη Μονοκρούσου.....	58
ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ ΚΙ ΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΩΣ ΑΓΓΕΛΟΙ ΤΗΣ ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΣ, Μιχάλη Λιανού	58
AIDS, ΜΙΚΡΟΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ, Ισμήνης Λιόση	61
ΣΟΥΝΙΟ - ΛΑΥΡΙΟ - ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ: ΕΡΩΤΙΚΟ ΤΡΙΣΥΠΟΣΤΑΤΟ ΕΝΟΣ ΘΑΝΑΤΟΥ, Κώστα Κρεμμύδα	65
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, Μια συνέντευξη στο Λεφτέρη Μονοκρούσο	73
ΜΕΜΟΣ ΜΑΚΡΗΣ, Ο καλλιτέχνης αγωνιστής, Αλέξη Κράους.....	76
JEFFERSON AIRPLANE, Θεοφάνη Μπακάγια	81
ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΟΥΝΤΑ.....	84
ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ ΔΙΑΚΟΠΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ, Αλέξη Κράους.....	84
Α΄ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ	85
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ, Ζήση Συνοδινού, Κώστα Κρεμμύδα, Γιώργου Ξύδη, Μίνας Δάλλα.....	92
ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ... ΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΟΤΕΡΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΣΜΕΝΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ, Ζήση Συνοδινού	92
ΤΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΜΗΜΑ	95
ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ	96
ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ	96

Σοφοκλέους 15 & Αιόλου
105 51 Αθήνα

Τηλ. 3211617 - 3218963

Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο:
Μανόλης Μαυροφόρος

Υπεύθυνες Συντακτικής Επιτροπής:
Αναγνωστοπούλου Αγλ.
Δελημάρα Σοφία

Συντακτική Επιτροπή:
Ασπρογέρακα Τζέλα
Βακουφτσής Κώστας
Δάλλα Μίνα
Δεσποτίδης Παντελής
Καλογεροπούλου Ολυμπία
Κρεμμύδας Κώστας
Λιανός Μιχάλης
Μονοκρούσος Λεφτέρης
Ξύδης Γιώργος
Συνοδινός Ζήσης
Τζανετάκος Θόδωρος
Τουρogiαννη Βιβή
Φιλιππάκη Βάγγυ

Επιμέλεια - Σελιδοποίηση:
Ασπρογέρακα Τζέλα
Κρεμμύδας Κώστας
Συνοδινός Ζήσης

Διορθώσεις:
Δάλλα Μίνα

Φωτοστοιχειοθεσία:
ΦΩΤΡΟΝ Α.Ε.
Εκτύπωση:
Ε. Ταμπακόπουλος & Σία
Ο.Ε.

Χρόνος 8ος
Τεύχος: 18
Μάρτιος 1989

Της σύνταξης

Πάλι «Πολιτιστική». Η ίδια απορία, η ίδια ανεκπλήρωτη ανάγκη. Περιπατώντας ανάλαφρα, απαρατήρητη μες στην τύρβη των γραφείων, αναζητά τους εραστές που μπορούν να την κορέσουν με την έμπνευσή τους.

Αποφασισμένη να κάνει όσα ανήκουν στην απόλυτα ερωτική της φύση, συνεχίζει να εκδίδεται αδημονώντας για τη μέθεξη. Απολαύστε το σώμα της, κρατήστε την πάνω σας σφιχτά. Η ευαισθησία, η αισθαντικότητα της δεν αντέχουν σ' απόρριψη. Είναι θλιμμένη και πλήττει βλέποντας στην αυλή της μόνο τους τακτικούς συντρόφους. Η χλιαρή συμπεριφορά σας την πληγώνει.

Στην προσπάθειά της να λησμονήσει τη φρίκη των χειριών σας, κλείνει τα μάτια της για να συλλογιστεί εκείνους τους εξαιρετικούς της ιστορίας του λειτουργήματός της, όσους μες στα ουδέτερα γραφεία τους επεξεργάστηκαν το πάθος τους για τη μητέρα ή τη γιαγιά της, λαξεύοντας πάνω στο χρόνο το ίδιο της το σώμα.

Αναρωτιέται πώς το βουβό κι ανέραστο είδος των υπαλλήλων τέμνεται με την οργανισμική συνομοταξία των λογοτεχνών. Μα πιο πολύ την ενδιαφέρει πόσο το καθημερινό συγκρατημένο πρόσωπο σχετιζόταν με το σαγηνευτικό βλέμμα που προβάλλει ανάμεσα στις λέξεις που μας άφησαν. Ζητά σκέψεις και υλικό για τη συγγένεια του ιδιότυπα στείρου υπαλληλικού δίου με τη λογοτεχνική δημιουργία, είτε αφορούν πρόσωπα, είτε την ίδια την παραλληλία των πραγματικά ή φαινομενικά αντίροπων έργων. Τα πρόσωπα είναι πάρα πολλά, όσα δεν υποψιάζεστε, και τα έργα πολύ δύσκολα (αυτό θα το ξέρετε). Η προσπάθεια χρειάζεται οργάνωση κι είναι απαραίτητο να συνεργαστούμε.

«Υπαλληλική Λογοτεχνία», λοιπόν, το αφιέρωμα του επόμενου τεύχους μας κι επικοινωνήστε μαζί μας. Ως τότε η «Πολιτιστική» σας στέλνει το πιο ελκυστικό της βλέμμα.

Περί ορέξεως... Ελεύθερη ραδιοφωνία, να μας ζήσεις

Συμπληρώνονται φέτος 200 χρόνια από την εξέγερση του γαλλικού λαού ενάντια στην τυραννία και την εκμετάλλευση. Το τρίπτυχο της Γαλλικής Επανάστασης: Liberté, Egalité, Fraternité εξακολουθεί να εμπνέει και να ζεσταίνει - εκ του μακρόθεν έστω - τις καρδιές χιλιάδων ανθρώπων.

Τ' απομνηνάρια της Βασίλειας, ιστορικά εκθέματα της σύγχρονης, αποδεικνύουν τη δύναμη ενός λαού απέναντι στην αυθαιρεσία, την αλαζονεία και την ύβρη των αρχόντων του. Ας ελπίσουμε στις μέρες μας, το «φλογερό» εκείνο 1789 να εμπνεύσει αρχόμενους και να συνετίσει άρχοντες.

Ο τρισυπόστατος: Νικήτας Ράντος ως ποιητής, Μιχάλης Σπέρτος ως δοκιμιογράφος και Νικόλαος Κάλας ως τεχνοκρίτικος, χάθηκε στο πλήθος της Νέας Υόρκης, όπου ζούσε τα τελευταία χρόνια. Είναι αλήθεια πως λίγοι γνώρισαν το έργο του, όμως - όπως σημειώνει κι ο ίδιος στα «Εγκλεισता της Σιωπής» - δεν έγραψε για να διαβαστεί, μα για να ξαναδιαβαστεί. Κι αυτό είναι παρήγορο κι ελικοφόρο. Ουδένια δύο χρόνια απ' τη γέννησή του, ο Νίκος Καλαμάρης - κατά το Ληξίαρχο της εποχής - θα ξαναβρεί τον εαυτό του «στις αρτηρίες της Βαβυλώνας, στην παλάμη του μέλλοντος».

Τράπεζα 00 FM Ρευστό. Σας μιλούν σύσσωμοι οι ελεύθεροι ραδιοφωνιστές. Αγαπητοί μικρομεσαίοι, καλημέρα σας. Χαιρετίζουμε με μια φωνή, με μια ψυχή κάθε τι το ελεύθερο, το αδέσμευτο, όπως δηλαδή το άγαλμα της Ελευθερίας, τον ομώνυμο ύμνο, το πάρκο της Ελευθερίας, πρώην ΕΑΤ-ΕΣΑ, την Ελευθερία Αρβανιτάκη, που αυτή τη στιγμή πατάει τα κουμπιά στο καινούργιο της πλυντήριο, το ελεύθερο σχέδιο, το ελεύθερο πρόγραμμα, όπου ο καθείς, μαζί με τον πόνο του, μπορεί να λέει ό,τι θέλει ως επιστήμων-δημοσιογράφος, ακόμα και ως αυτοδίδακτος-δημοσιογράφος που βρέθηκε ξαφνικά μ' ένα μικρόφωνο στο στόμα και πρέπει να το χρησιμοποιήσει κάπως.

Εμείς ως σταθμός είμαστε ανοιχτοί σε κάθε είδους πρόταση - συνεργασία που θα μας υποβάλετε, μόνο που θα κρατήσουμε αυτό ακριβώς που μας χρειάζεται, τα υπόλοιπα με εντελώς δημοκρατικές διαδικασίες και πάντα ελεύθερο μονόλογο θα τα απορρίψουμε. Η αρχή μας είναι ότι διασφάλιση της personality αποκτιέται σε κλίμα μη διαφωνίας. Γι' αυτό δεν μπαίνουμε στον κόπο να διαφωνήσουμε μαζί σας, απλά απορρίπτουμε χωρίς περιττές κουβέντες. Θυσία και σεις στο ραδιοφωνικό θεό - άρχοντα της πόλης των Αθηνών.

Τράπεζα 00 FM Ρευστό. Εμείς εδώ είμαστε ένας θησαυρός - ένας thesaurus - ιδεών και αισθημάτων. Η μέχρι τώρα πνευματική σας Σαχάρα θ' ανθίσει, θα γίνει Θεσσαλικός Κάμπος με κουλτούρα οπωροκηπευτικών. Και αφού το θυμήθηκα θα σας πω μια πρωτότυπη συμβουλή υγείας : τρώτε πολλά φρούτα και λαχανικά. Κίνδυνος αδιταμίνωσης.

Τράπεζα 00 FM Ρευστό. Κατ' αρχήν θα ήθελα να σας ευχαριστήσω που μου δώσατε την ευκαιρία να τονίσω ότι η περιορισμένη εμβέλειά μας είναι αντιστρόφως ανάλογη με το ευρύ φάσμα που καλύπτουμε. Οι συνεργάτες μας καλύπτουν όλους ανεξαιρέτως τους κλάδους της σύγχρονης τέχνης και ατεχνίας του λόγου. Αλλά και για τους υπόλοιπους κλάδους είμαστε παρόντες, αγωγιάτες των ερτζιανών. Για να αντιμετωπίσουμε τις δύσκολες και - ίσως - δυσκολότερες, μέρες μας χρειάζεται καλή διάθεση και η δροσιά του αυτοσχδιασμού.

Τράπεζα 00 FM Ρευστό. Το σλόγκαν : ΑΝΕΣΗ-ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ-ΜΠΡΙΟ ας γίνει οδηγός μας μαζί με την ελπίδα ότι δεν θα μας δείρουν όλους κάποια μέρα με σανίδες ξερές και νωπές. Κάθε εκπομπούχος κατά το ζαχαρούχος, οικοπεδούχος, σοκολατούχος, αεριούχος θα δίνει πάντα his best για τη ζωή και τον άνθρωπο.

Εδώ, διακόπτουμε για να αφιερώσουμε το σουζέ «Ν' αγαπάς και νάσαι μόνος είναι πιο βαρύς ο πόνος» σ' όλες τις άγαμες υπάρξεις που αντιμετωπίζουν την αβάσταχτη βαρύτητα της μοναξιάς τους παρέα με το καναρίνι, τη γάτα ή το πλεχτό τους, με την ολόθερμη ευχή μας να καλοπαντρευτούν μ' ένα παιδί από ορφανοτροφείο. Πού να μπλέκεις τώρα με την οικογένεια του καθενός. Συνεχίζουμε με διαφημίσεις και πάλι μαζί στα κύματα.

Τράπεζα 00 FM Ρευστό. Ακράτητοι συνεχίζουμε με τις συνεντεύξεις που έδωσαν στην Πίτσα Τάτακα, για την πανηγυρική έναρξη του σταθμού, καλλιτέχνες όλων των κινήσεων. Τραγουδιστές, Ηθοποιοί, Στιχουργοί, Σκηνοθέτες, Οπερατέρ, Τζαζίστες και Jardiniers.

Όσους προλάβαμε και δεν έδιναν συνέντευξη αλλού, τους βουτήξαμε, τους βάλαμε στο πουλμανάκι που διαθέτει ο σταθμός, ήρθαν και έδωσαν σε μας.

Τράπεζα 00 FM Ρευστό. Past και Future της ραδιοφωνίας. Ελευθέρης και δεσμευμένης. Άλλαξε όπλα η publicité. Μιλήστε ακούγοντας. Εχθρός σας και εχθρός μας είναι η σιωπή. Καταπολεμήστε την σαν τα κουνούπια. Δραστικά. Οι ραδιοφωνιστές δεν παραδίδουν εύκολα τα μικρόφωνα. Εμείς θα δίνουμε ζωντανία στη δικιά σας φωνή. Κώδικα στα δικά σας messages. Νότες στα δικά σας αυτιά. Οράματα στα δικά σας μάτια. Θα γίνει σύνθημα όχι το μπανάλ «έλα να δεις» αλλά το σικ και αεροδυναμικό «κάθησε ν' ακούσεις». Νεωτεριστές όχι ηλιθιαμάρες. Με οντότητα βαρύγδουπη που περισσεύει ώστε να εκπέμπεται σε FM Ρευστό, όχι Στέρεο να σου κάθεται στο στομάχι. Ρευστό να καλύψει τα πάντα μαζί με ελεύθερα ραδιοφωνικά φιλάκια. Και πού είστε; Τα μάτια σας στο OFF και τα αυτιά σας στο ON.

Σοφία Δελημάρα

...Ουδείς Λόγος

«...θλέπων ο ποιητής ότι... οι νότες διερμήνευαν την ιδέα της ποιήσεως ανελύτο εις δάκρυα εκ της συγκινήσεως...».

Λόγια του Νικολάου Μάντζαρου για την υποδοχή του μελοποιημένου «Ύμνου εις την Ελευθερίαν» από το μεγάλο Ζακύνθιο δημιουργό του. Αυτή η ολοκληρωμένη μελοποίηση του «Ύμνου» του Δ. Σολωμού περάστηκε πρόσφατα στο θινύλιο, 160 χρόνια από το γράψιμό της. Αυτοί οι γένναίοι το «Εργαστήρι Παλιάς Μουσικής» (Χορωδία) με τη δ/ση του Βύρωνα Φιδετζή, ο πανίστας Άρης Γαρουφαλής και το «Ελληνικό Πολιτιστικό Γραφείο», που στο παρελθόν μας «δώρισε» έργα μεγάλων μουσικών μας (Καλομοίρη, Χρήστου, Δραγατάκη, Πετρίδη, Σισιλιάνου).

Πολύ αξιόλογη δουλειά για εκείνους τουλάχιστον στους οποίους ο εμπνευσμένος κι επαναστατικός στίχος του Σολωμού δε θυμίζει μόνο σχολικές συγκεντρώσεις, στρατιωτικές παράτες και «εθνικά μεγαλεία».

*

«Σήμερα μόλις διαπίστωσα που οφείλεται η φρονηρή χαρά που νιώθω κάθε πρωί, όταν σηκώνομαι απ' το κρεβάτι μου. Οφείλεται στο ότι είμαι ο Σαλθαντόρ Νταλί. Κάθε μέρα δυσκολεύομαι ολοένα και περισσότερο να ενοήσω τους άλλους, που μπορούν και ζουν χωρίς να είναι Γκαλά ή ο Σαλθαντόρ Νταλί». Λόγια του εκκεντρικού Ισπανού καλλιτέχνη που έμεινε συνεπής στην αρχή του: «Χωρίς τον έρωτα, χωρίς τη Γκαλά, δε θα είμαι πια ο Νταλί». Από τότε, ο τελευταίος μεγάλος του σουρρεαλισμού έζησε απλώς για να πεθάνει.

Περί ορέξεως...

Ο κύριος Προϊστάμενος

Απελπιστικά λίγες οι καλές στιγμές που μας πρόσφερε πέρυσι η ελληνική δισκογραφική παραγωγή. Μέσα σ' αυτές ξεχωρίζει ιδιαίτερα η εξαιρετική ερμηνεία της Έλλης Πασπαλά «Στη λάμψη του φεγγαριού». Τραγούδια ξένα, μεθυστική μουσική σπουδαίων συνθετών (Maurice Jaubert, Randy Newman, Nicola Piovani, Nino Rotta, Kurt Weil), με την ενορχήστρωση κι επιμελημένη προσαρμογή του Θεόδωρου Κοτεπάνου.

Ακούω και ξανακούω το Youkali, το Amara me, το Now go to sleep. Ευχαριστούμε Έλλη, Αληθινά ευχαριστούμε για το όνειρο που μας χάρισε.

Τη Σπέντζος-FILMS τη γνώριζα απ' την εποχή του Ελληνικού Κινηματογράφου της δεκαετίας 60-70. Πριν λίγες μέρες ξανάκουσα το όνομα των αδελφών Σπέντζου, ιδιοκτητών του γνωστού «Ιντεάλ», στην Πανεπιστημιού. Πάντα με πρόγραμμα «από πρώιες» με δύο έργα - καράτε επί το σύνθετες - το «Ιντεάλ» πεισματικά μας έκρυβε την ομορφιά, τη χάρη και την ιστορία του.

Έργο του Τσίλερ και αυτό άντεξε στην κακοποίηση, για ν' αποδείξει πως τα έργα τέχνης παραμένουν αναλλοίωτα. Μονάχα η μπουλντόζα τα σκιάζει κι ο άνθρωπος. Το θαύμα στην περίπτωση του «Ιντεάλ» ήταν πως ο άνθρωπος δεν οδηγούσε εκκοκαφείς αλλά συνεργεία αναπαλάωσης.

Έτσι η Αθήνα κέρδισε άλλη μια κινηματογραφική αίθουσα.

Δουλεύω σε Τράπεζα. Απλός εργατής του μόχθου αλλά με ευθύνες, συνεχή δουλειά και αρκετό χαμαλάκι. Προϊστάμενος βλέπεις...

Μια «ερμαφρόδιτη» θέση. Ούτε «μέλος της Διεύθυνσης» του Καταστήματος αλλά ούτε και απλός υπάλληλος. Όπως οι έφεδροι ανθυπολοχαγοί στο στρατό :

«Το Σάββατο θα γίνει συγκέντρωση όλων των αξιωματικών, πλην εφέδρων».

Εκεί στο μεταίχμιο, ένα σκαλί πιο κάτω από το Διευθυντή κι ένα σκαλί πιο πάνω - μόνο στη θέση φυσικά - από τους υπόλοιπους συναδέλφους.

Κάθε πρωί οι πελάτες - επιδρομείς κάνουν τη δική τους επίθεση. Η οχύρωση πίσω από το τείχος του γκισέ αποδίνει συνήθως σωτήρια. Στο γραφείο του προϊστάμενου όμως η πανοπλία πρέπει να είναι πολύ ανθεκτική γιατί είναι εκτεθειμένος από παντού κι αρκετές φορές τα βέλη έρχονται και μέσα από τα τείχη, από τους δικούς σου. Η φόρτιση μεγάλη, ο ιδρώτας αυλάκι, το άγχος διογκωμένο πολλές φορές, ο πόνος αδάσταχτος. Σίγουρα αυτή η θέση είναι δύσκολη κι η κάθε μέρα ξεκινάει με μια αδέσβαιη έκβαση. Αλλά η μάχη έξω από τα τείχη, με τους πελάτες, είναι μια άλλη ιστορία μεγάλη και κουραστική σαν μακρόσυρτη πένθιμη ραψωδία. Εδώ θα σας πω για τις ανελέητες φυγόκεντρες κινήσεις των συναδέλφων πολέμιών...

Πριν προλάβω να καθίσω, κάποιος παραπονιέται ότι κρυώνει, ενώ ο διπλανός ζεσταίνεται, η καθαρίστρια έχει πρόβλημα με τα νερά στη σκάλα από την ολονύχτια νεροποντή, πάω να κρεμάσω το σακκάκι μου, πέφτει η κρεμάστρα, ο κλητήρας παίρνει καρφιά που δεν μπαίνουν στον τοίχο, κάποιον εκεί χτυπάω το χέρι μου, εν τω μεταξύ τελειώνει το χαρτί υγείας στην τουαλέτα, ενώ δυο - τρία κουνούπια πρέπει να τ' αντιμετωπίσω άμεσα γιατί έχουν βάλει στο σημάδι τα πόδια των γυναικών συναδέλφων και ξαφνικά σε κάποιον τελειώνει ο στυλός με την πρώτη μολυβιά, ενώ άλλος πιο πέρα θυμάται και γκρινιάζει ότι έχασε το κόκκινο μολύδι, η καθαρίστρια εύλογα παραπονιέται για τα πεταμένα - πατημένα καρμπόν στο δάπεδο που δε δγαίνουν με τίποτα, το ρολόι για το νυχτερινό ρεύμα διαπιστώνω ότι έχει σταματήσει κι ο κλητήρας βρίσκει ευκαιρία να πει ότι η φωτεινή επιγραφή έσβησε νωρίς λόγω της χειμερινής ώρας και μέσα σ' όλα αυτά ο ταμίας να εξαντλεί... την ποδοσφαιρική του μανία στην πόρτα του ταμείου που έχει σφηνώσει και δεν ανοίγει με τίποτα.

Και καθώς «η μάχη» έχει φουντώσει, η συνάδελφος των καταθέσεων έρχεται κλαψουρίζοντας να πει ότι δεν υπάρχει άλλο έντυπο και πρέπει... να το γεννήσω αμέσως για να εξυπηρετηθεί η πελατεία, άλλη συνάδελφος παραπονιέται φωναχτά ότι η μηνιαία περιοδικότητά της την εμποδίζει να «κόψει» πάνω από 10 παραστατικά,

κάποιος άλλος ξαναμμένος έρχεται καταπάνω μου γιατί του έκαναν οι συνάδελφοι πλάκα στο τηλέφωνο, η κυρία των αξιογράφων - ενώ ο κόσμος περιμένει στην ουρά - ζητάει πεντάλεπτη, ουσιαστικά εικοσιπεντάλεπτη άδεια για τα «καθιερωμένα καθημερινά της ψώνια», το φωτοτυπικό «μάγκωσε» το χαρτί και με καλούνε να το φτιάξω λερώνοντας τα χέρια και τα ρούχα μου, την ίδια στιγμή γίνεται το κακό και γδέρνει το χέρι της η συνάδελφος... της όψης από την καρτέλλα και δάζει τα κλάματα, την πάω στο φαρμακείο κι όταν γυρίζω, ξαφνικά ο Διευθυντής θυμάται ότι δεν έχουν ολοκληρωθεί οι συμφωνίες.

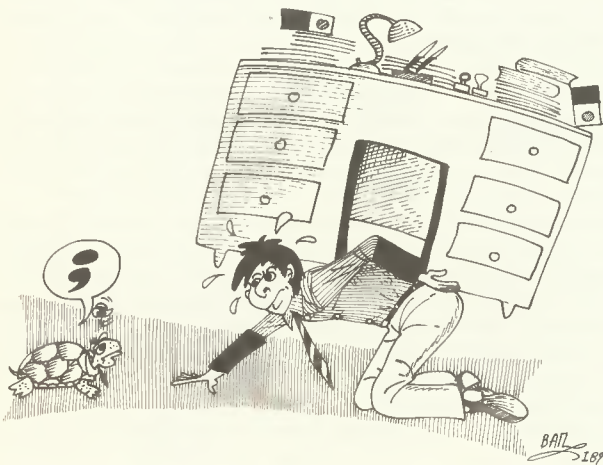
Κι εκεί που πας να πεις ένα αστείο φωναχτά για να ζωγραφίσεις κάποιο χαμόγελο, αυτόματα σοβαροποιείται «για να μη χαλαρώσει η πειθαρχία». Και το μεσημέρι; Έκλεισε σωστά το ταμείο, έκλεισαν τα φώτα, η πόρτα, τα ρολά, σκεπάστηκαν οι μηχανές; Λειτουργεί το φως ασφαλείας, οπλίστηκε ο συναγερμός; Φεύγεις κι έχεις την εντύπωση ότι όλο και κάτι ξεχάσες.

Όλα τα παραπάνω είναι μικρογραφία όσων διαδραματίζονται καθημερινά γύρω από το τραπέζι του «κυρίου Προϊσταμένου» που καταβάλλει απεγνωσμένες προσπάθειες ν' αποφύγει τον οδοστρωτήρα.

Εκεί στο μεταίχμιο λοιπόν. Αυτή η συμπίεση μπορεί να σε λειώσει.

Μπορεί όμως να σε βγάλει αλώβητο στην αντίπερα όχθη, χωρίς επικίνδυνους κλυδωνισμούς και σπασμένες φτερούγες, αρκεί η υπομονή να είναι απέραντη κι η πανοπλία που φοράς κάθε πρωί γερή, αδιαπέραστη, αλλά το βασικότερο α ό ρ α τ η ...

ΠΑΡΙΣ ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΗΣ

...Ουδείς Λόγος

Οι Ροδίτες συνάδελφοί μας πέρασαν στην αντιπέθεση. Εκδίδουν έντυπο «κάτι μεταξύ εφημερίδας και περιοδικού» με φροντίδα της Ε.Α.Κ. Το όνομά του «ΕΠΙΛΟΓΕΣ από το 461», θέλοντας να αποδείξουν την ανάγκη επικοινωνίας, συνδικαλιστικής ή γενικότερης ενημέρωσης και τέλος πάντων ότι «εκτός από το μέτρημα των χρημάτων και την άθροιση των παραστατικών έχουμε κι άλλα ενδιαφέροντα που μπορούμε να δείξουμε όταν μας δοθεί η ευκαιρία...».

Συγχαρητήρια παιδιά. Συγχαρητήρια στους πρώτους οργανωτές: τον Ηλία, το Φιλήμονα, την Ειρήνη και το Σάββα. Το παράδειγμά σας αισιοδοξούμε να βρει άξιους μιμητές και σ' άλλους χώρους δουλειάς. Η «Πολιτιστική» είναι στη διάθεσή σας για οποιαδήποτε βοήθεια.

*
Κύριοι Διοικητές, πάντα ευπρόσδεκτες οι διαπανχές κι επιβλητικές εκδόσεις των τραπεζών σας. Όμως ας ρίχνετε και σεις καμιά ματιά στα βιβλία που βγάζετε, καθότι μορφωμένοι άνθρωποι.

Έτσι ίσως να μην έχουμε κρούσματα σαν αυτό το πρόσφατο της Κτηματικής: μια - πολύτομη κιόλας - κακοποίηση του Εθνικού μας ποιητή Διονυσίου Σολωμού' βιβλίο που χαρακτηρίστηκε από γνωστούς φιλόλογους και έμπειρους μελετητές της λογοτεχνίας από απαράδεκτο μέχρι «κάλπικο».

πεζογραφία

Άρης Αντάνης

«ΑΣΤΡΑΠΗ»

΄Αστραφτε συνεχώς, χωρίς να δρέχει. Και χωρίς να δροντάει. Λες και κάποιος επίσημος, μεγάλος επίσημος, πολύ μεγάλος – και σε μέγεθος – επίσημος επρόκειτο να κάνει την εμφάνισή του και οι φωτορεπόρτερς είχαν θαλθεί να φωτογραφίζουν το περιβάλλον που θα τον υποδεχόταν. Λες και τα φλας δεν έλεγαν να σταματήσουν. Μα ήταν νύχτα σκοτεινή και ο μεγάλος επίσημος δεν φαινόταν πουθενά. Λες και ήταν έτσι... Μα δεν ήταν, φυσικά...

Οι γονείς του κοιμόντουσαν στο δωμάτιό τους. ΄Ακουγε τις αναπνοές τους και κάποιο ροχαλητό. Ο αδελφός του στο διπλανό κρεβάτι φαινόταν να κοιμάται και αυτός.

Σηκώθηκε σιγά-σιγά. Ψηλάφισε για τα παπούτσια του. Προσπάθησε να μην κάνει θόρυβο, αλλά και ο παραμικρός ήχος δεκαπλασιαζόταν, από τη φοβερή ησυχία και από την αγωνία του.

Βρήκε στα σκοτεινά το παντελόνι του και τη χοντρή μάλλινη μπλούζα που του είχε πλέξει η μάνα του. Τα φόρεσε. Τα παπούτσια του τα κρατούσε στο χέρι. Για κάλτσες ούτε που νοιάστηκε. Πέρασε στα νύχια των ποδιών του στο διάδρομο, μπροστά από το δωμάτιο του πατέρα και της μάνας του, μπήκε στην κουζίνα και άνοιξε απαλά-απαλά την πόρτα που οδηγεί στην μπροστινή θεράντα του τριόροφου σπιτιού τους. Βγήκε και άφησε μισόκλειστη την πόρτα για να μπορεί να ξαναμπει. Ευχήθηκε να μη φυσήσει αέρας και κλειστεί έξω.

Έξω στη θεράντα φόρεσε τα παπούτσια του. Οι συνεχείς αστραπές τον φόβιζαν. ΄Αρχισε να κατεβαίνει τις σκάλες. Μέτραγε τα σκαλιά, γιατί δεν έβλεπε, παρά μονάχα από τις λάμπες που προκαλούσαν οι αστραπές. Μα δεν τον βοηθούσε αυτό το φως. Αντίθετα τον ξάφνιαζε κι έχανε το μέτρημα.

«Αχ και να ήταν μέρα» σκέφτηκε, «τέσσερες – τέσσερες θα τις κατέβαινα».

Τα κατάφερε και μέτρησε έντεκα σκαλιά μέχρι το κεφαλόσκαλο του δεύτερου πατώματος. Η μικρή δερνκοκιά του φάνηκε να τον παρακολουθεί. Τώρα όμως ήταν πιο εύκολα. Τουλάχιστον δεν θα τον άκουγαν. Είχε μειωθεί η πιθανότητα ν' ακούσουν τα δήματά του από 'κει πάνω.

Κατάφερε και κατέβηκε σιγά-σιγά και τα υπόλοιπα δεκατέσσερα σκαλιά κι έφτασε στη σιδερένια καγκελόπορτα. Την άνοιξε απαλά. Έτριξε λίγο. Την άφησε μισάνοιχτη. Πέρασε το λεπτό κορμί του από το άνοιγμα και δγήκε στο δρόμο. Κοίταξε δεξιά-αριστερά. Ψυχή! Έρριξε μια ματιά στα σπίτια γύρω του. Θεοσκότεινα. Πήρε το χωματόδρομο προς τα δεξιά και άρχισε να βαδίζει αργά και φοβισμένα. ΄Ηθελε να γυρίσει σπίτι του, αλλά κάτι μέσα του δεν τον άφηνε. Περιπάτησε αρκετά, ώσπου έφτασε στο τέρμα του χωματόδρομου. Μετά, έστριψε αριστερά ένα μικρό μονοπάτι, που οδηγεί προς τη θάλασσα. ΄Ηταν λασπωμένο, γιατί είχε δρέξει το απόγευμα. Σκέφτηκε πως θα λέρωνε τα παπούτσια του και ίσως να τον καταλάβαιναν αν δεν φρόντιζε να τα σκουπίσει. Έπρεπε να θυμηθεί να τα καθαρίσει αμέσως μόλις γύριζε πίσω.

Έφτασε στον παραλιακό δρόμο. Τον διέσχισε και πλησίασε το αλσύλιο. Μπήκε ανάμεσα στα πεύκα και τους ευκάλυπτους. Οι αστραπές συνέχιζαν το απανωτό τους αναδόσθημα. Άρχισε να κάνει τους υπολογισμούς του. Πού το είχε δει; Πού βρισκόταν; Σε κάποιο δέντρο από κάτω. Μα ποιο; Θυμάται πως ήταν πεύκο. Μα ποιο; Περίμενε πως θα άκουγε κάτι που θα τον κατατόπιζε... Τίποτα. Επικρατούσε μια οδυνηρή ησυχία. Φοβόταν πιο πολύ τώρα. Και ίσως και να πήγαινε χαμένος ο κόπος του. Τι να 'κανε; Να γύριζε; Κι αν αύριο... Όχι, ούτε να το σκέφτεται. Θα έψαχνε. Αύριο μπορεί να ήταν αργά. Πολύ αργά!

Άρχισε να ψάχνει στις ρίζες των δέντρων. Όμως ήταν πολλά και μερικές φορές ξαναγύριζε στα ίδια. Έψαχνε, έψαχνε. Βρε Θεούλη μου, ας περνούσε κάποιος! Γιατί δεν έλεγε στον αδελφό του να πάνε μαζί; Και γιατί δεν πήρε το φακό του; Το ξέχασε εντελώς μέσα στην αγωνία του μην τον αντιληφθούν την ώρα που έφευγε. Τι γίνεται τώρα; Πού να είναι; Πού;

Ξαφνικά κάτι ακούστηκε. Να! Εκεί πίσω του, σαν ένα σούρσιμο. Ήταν αυτό ή μήπως τίποτε άλλο! Το μυαλό του πήγε σε χίλια πράγματα: Φίδια, φαντάσματα, ιστορίες! Θέλησε να το βάλει στα πόδια. Αλλά τα πόδια του λες και είχαν κολλήσει στις λάσπες. Και ήταν βαρειά. Βαρειά. Ασήκωτα. Γύρισε να δει.

Και τότε άκουσε το νιαούρισμα. Νάτο. Αυτό ήταν. Εκεί ήταν. Κουλουριασμένο στη ρίζα του δέντρου. Το δρῆκε.

Πράγματι, κάτω στη ρίζα του μεγάλου γεροπεύκου το είδε. Ζύγωσε κοντά. Τα μάτια του γυάλιζαν στο σκοτάδι, σαν δυο πυγολαμπίδες. Φαίνονταν τρομαγμένα. Πήγε πιο κοντά. Έσκυψε. Τόπιασε στα χέρια του και το σήκωσε. Ήταν βρεγμένο κι έτρεμε. «Το κακόμοιρο» σκέφτηκε, «μόνο του στη βροχή και το κρύο. Μια σταλιά πλασματάκι! Μουσκεμένο, πεινασμένο και πουντιασμένο, μέχρι αύριο θα ψόφαγε από την παγωνιά και την τρομάρα του».

Το σκούπισε με τα μικρά του χέρια και σκουπίστηκε στο παντελόνι του. Το ξανασκούπισε καλά και πάλι στο παντελόνι στέγνωσε τα χέρια του. Μετά σήκωσε τη χοντρή μάλλινη μπλούζα του και τόχωσε από κάτω. Στον κόρφο του.

Εκείνη τη στιγμή άστραψε πολύ δυνατά, κι αυτή τη φορά ακολούθησε μια υπόκωφη βροχή. Κοίταξε ψηλά. Ένωσε μερικές σταγόνες στο πρόσωπό του. Άρχισε να βρέχει. Έπρεπε να φύγει.

Γύρισε να φύγει, αλλά σκόνταψε σε μια πέτρα. Έπεφτε. Έπρεπε να χρησιμοποιήσει τα χέρια του για να προστατευθεί από το πέσιμο. Αλλά μ' αυτά κρατούσε το γατάκι. Έκανε μια στροφή στο κορμί του κι έπεσε με την πλάτη. Στις λάσπες. Χτύπησε τον ώμο του και λίγο στο κεφάλι. Το δεξί του μάγουλο λασπώθηκε. Δεν ένωσε τον πόνο. Σηκώθηκε στα γόνατα και μετά όρθιος. Λασπωμένος, τόβαλε στα πόδια.

Έτρεχε για το σπίτι. Από τον ίδιο δρόμο που ήρθε. Με τον ίδιο και μεγαλύτερο φόβο.

Πέρασε τη σιδερένια πόρτα και την έσπρωξε σιγά με τον ώμο να κλείσει. Ανέδθηκε τα δεκατέσσερα σκαλιά και μετά τα έντεκα. Η βερνικοκιά τον περίμενε να γυρίσει! Είχε γίνει μούσκεμα από τη βροχή και τον ιδρώτα. Μπήκε στην κουζίνα. Έψαξε ψηλαφιστά και βρήκε την κατσαρόλα με το γάλα. Άρπαξε ένα πιάτο κι έριξε λίγο γάλα μέσα. Λίγο χύθηκε έξω.

Πήρε το πιάτο και, πατώντας στις μύτες των ποδιών, έκανε μία στάση στο δωμάτιο των γονιών του. Αφουγκράστηκε. Κοιμόντουσαν. Μετά χώθηκε στο δικό του δωμάτιο. Ο αδελφός του κοιμόταν κι αυτός. Άφησε το πιάτο στο πάτωμα, δίπλα στο κρεβάτι του κι έβαλε το γατάκι να πίνει. Στο μεταξύ γδύθηκε. Η καρδιά του πήγαινε να σπάσει. Την άκουγε. Δεν σκέφτηκε τίποτ' άλλο!

Χώθηκε στο κρεβάτι του και στις αστραπές που συνέχιζαν να ψάχνουν μέσα στα σπίτια των ανθρώπων, έδλεπε το γατάκι να πίνει. Άκουγε και το πλατάγισμα που έκανε η μικρή του γλώσσα.

Παρακολουθώντας το γιατί να πίνει το γάλα ήρεμα-ήρεμα, άρχισε σιγά-σιγά να ηρεμεί και ο ίδιος και να εφησυχάζει.

Περίμενε να πει όλο το γάλα και να γλύψει το πιάτο. Μετά, άπλωσε το χέρι του και το σήκωσε. Τόφερε στο κρεβάτι του και τόχωσε κάτω απ' τα σκεπάσματα. Άρχισε να το χαιδεύει. Του χαιδεύε τη ραχοκοκκαλιά, την αδύνατη κοιλιά του, το μουσούδι του.

Μια δυνατή αστραπή τον τρόμαξε πάλι και το μπουμπουνητό που ακολούθησε τον έκανε να χωθεί ολόκληρος – και με το κεφάλι – κάτω απ' τα σκεπάσματα. Κάτω απ' τα σκεπάσματα συνέχισε να χαιδεύει το γατάκι.

Τώρα έβρεχε για καλά! Τώρα άκουγε τις χοντρές σταγόνες της βροχής να χτυπούν στα κεραμίδια και στο τσίγκινο υπόστεγο της βεράντας. Όμως εκείνος ήταν ασφαλής πια. Τώρα ένιωθε ασφαλής, κι αυτός και το γατάκι.

«Τι όνομα να του δώσω;» αναρωτήθηκε. «Τι όνομα, τι όνομα!..».

Τα κουρασμένα μάτια του άρχισαν να βαραίνουν από τη νύστα. Τα βλέφαρά του δεν τα σήκωνε πια. Δεν τα έλεγγε.

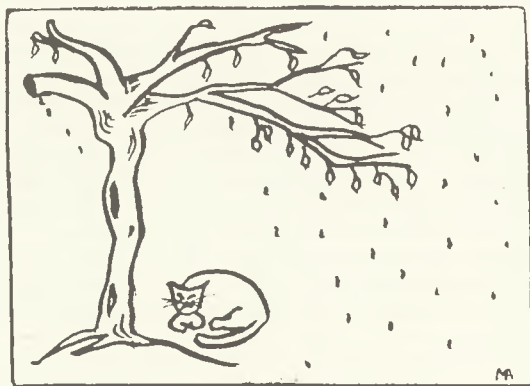
Έξω έβρεχε δυνατά. Το γατί, ζεστό και χορτασμένο, άρχισε να γουργουρίζει, εκδηλώνοντας προφανώς την αναπάντεχη ευτυχία και, με το δικό του μοναδικό τρόπο, την ευγνωμοσύνη του.

«Τι όνομα, τι όνομα!..».

Ξαφνικά, κουκουλωμένος ολόκληρος όπως βρισκόταν μέσα στα ζεστά ρούχα, νόμισε πως άστραψε πάλι.

«Αστραπή θα το δγάλω», είπε μέσα του και αποκοιμήθηκε.

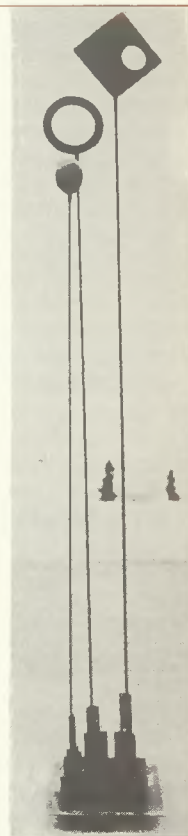
Από το βιβλίο
«Στήλες Άλατος»
που κυκλοφόρησε το 1982,
σε δεύτερη έκδοση.

ποίηση

ΕΛΒΙΡΑ ΠΙΕΡΙΔΗ

Έπαιξα με τη βροχή,
γέλασα στον ήλιο,
σταμάτησα στο ηλιοδασίλεμα,
πληγώθηκα από το παιδί με τις φλογερές σαίτες,
έγειρα με σιγουριά, σχεδόν μεθυσμένη, σε κάποιον ώμο,
μισόκλεισα τα μάτια στο πρώτο φιλί,
κορόιδεψα όποιον μούπε να σταματήσω,
μάζεψα λουλούδια απ' όλους τους αγρούς
που συνάντησα στην πολύβουη πόλη,
περπάτησα σε μεγάλους δρόμους και μικρά σοκάκια,
έδιωξα τα μαύρα σύννεφα από τον ουρανό,
χόρεψα μπροστά στο Θεό για να του δείξω ότι τον πιστεύω,
έκλεισα στην αγκαλιά μου το ξεψυχοσμένο γατί του δρόμου,
έλιωσα κάποιο δράδυ ένα ζευγάρι ολοκαίνουρια γοδάκια
ακολουθώντας τη μελωδία του ταγκό και του βαλς,
πόνεσα βαθιά ακούγοντας την κραυγή της εποχής μου,
κράτησα στο δάθος της καρδιάς μου τη θέληση να κυριαρχήσω,
προσπάθησα άπειρες φορές να απαρνηθώ την ύπαρξή μου,
ένοιωσα απέραντα υπεύθυνη όταν αντίκρυνα τα γαλανά μάτια του παιδιού μου,
ωρίμασα απότομα όταν φάνηκε η πρώτη ρυτίδα,
συνήθισα τις άσπρες τρίχες των μαλλιών μου,
ποτέ δεν τόλμησα να πω «κουράστηκα» ή «δαρέθηκα».
Έζησα. Γιατί θέλησα να ζήσω χίλιες ζωές ή μια ζωή που να μοιάζει
με χίλιες. Τι περίσσεψε απ' όλ' αυτά; Λίγο πράσινο για την ελπίδα
και όλο το άλικο κόκκινο για την αγάπη.

ΖΩΗ ΚΑΓΚΕΛΑΡΗ

Ωχροό μεσημέρι καλοκαιριάτικο
Πνιχτή μουσική σα μια λιγωμένη φωνή οργασμού.
Κάτι πουλιά από άγνωστες φυλλωσιές.
Κάτι άφτερα πουλιά ακούγονται.
– Αυτή η αρρωστημένη παραδοχή των πάντων.

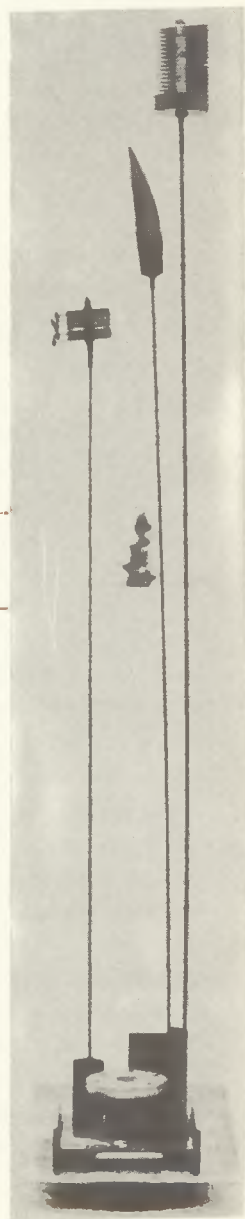
Ένας κάμπος με ώριμα δερύκοκα
χρώμα πορτοκαλοκίτρινο, γεμάτα χυμό
πεσμένα σαν αγωνιμοποίητα ωάρια
κι ο Έρωτας βγαίνει σαν ατμός απ' το χόμα
τόσο διάχυτος που
χέρια μένουνε μετέωρα
σα προσερχόμενα
στο ψάξιμο της αφής του.

Αλλόκοτη μεσημεριάτικη παραίσθηση
κάποιου όχι ουράνιου σώματος
αλλά περιβολένιου κατοικίδιου ζώου.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΜΩΝΗΣ

Όταν

Όταν ήρθε
ο άγγελος του κακού
απ' τη χώρα
της υγρασίας και της χολέρας,
όλοι δουλικά υποκλίθηκαν,
όλοι εκτός από σένα
που ορθός κυματίζεις
ανεμίζοντας
ακόμα
τα λάδαρα
απ' τα σπασμένα πλευρά
του σάπιου καρδιού
της απόγωσης
και της συντήρησης.

ΜΑΝΟΣ ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ**Το μπλε καλοκαίρι του 1987**

Η μουριά έβγαλε κι εφέτο φύλλα νευρώδη
που ρουφάνε τον ήλιο.

Ο δρόμος καίει πολύ αυτό το καλοκαίρι
κάθε καλοκαίρι καίει πιότερο.

Χθες είδα στ' όνειρό μου κάτι φίδια φτερωτά
να λικνίζονται όρθια, χορευτικά.

Ο έρωτας τα κυριακάτικα απομεσήμερα ντύνεται ροζ
λευκός και βαθυγάλανος.

Τα μήλα ωριμάζουν και χυμώνουν κι ομορφαίνουν
και μ' αρέσουν τόσο.

Όταν κολυμπώ και κοιτώ την κουφωτή σπηλιά
νιώθω ζηλιάρης άνεμος.

Ο ζωγράφος έφτιαξε τις γραμμές του με χρώμα μαύρο
έργο σκοτεινό και ράθυμο.

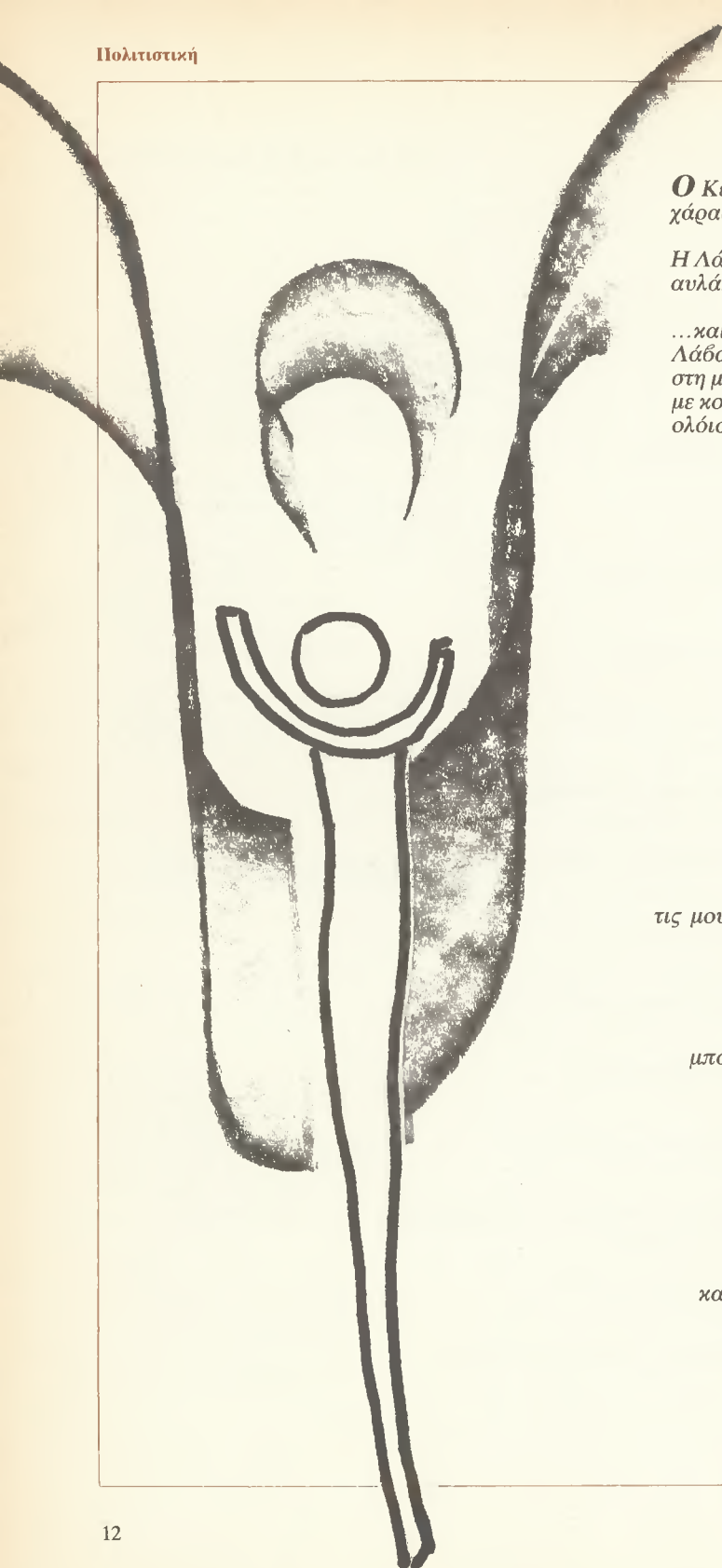
Το χειμώνα θ' αγοράσω ένα πιάνο να παίζω
τόρα κάνει ζέστη πολλή.

Ένα μωρό χαμογέλασε με τα χάντρινά μάτια του
και τα χρυσά του φυλαχτά γίνανε στάχτες.

Στο καρφάκι του τοίχου δεν ξανακρεμώ μερολόγια ζωγραφιστά
τα φύλλα τους τελειώνουν τόσο γρήγορα.

Απόψε στ' όνειρό μου τους θεούς θα ονειρευτώ
κρασί να πίνουν και να γλεντάνε με θεές.

Απόψε σίγουρα τον τρόπο θα δω στ' όνειρό μου να μπω
και θα μεθύσω τους θεούς
και θα μείνω μαζί τους.

Ο Κεραυνός
χάραξε ονόματα στους δράχους...

Η Λάβα
αυλάκωνε τη γη...

...και η Μορφή...
Λάβα και πέτρα
στη μέση της καμένης θάλασσας
με κοίταξε
ολόισια στα μάτια...

ΑΦΥΠΝΙΣΗ

Τόννοι γρανίτη
στα ματοκλάδια σου
κι εσύ κοιμάσαι
την ώρα
που κουβαλάνε τα πουλιά
τις μουσκεμμένες τους φτερούγες.

Τόννοι γρανίτη...

τη στιγμή
που οι ώρες πήζουν
μπαίνουνε στα ρουθούνια σου
και σε πλακώνουν.

Τόννοι γρανίτη...

Οι καμτσικές
των ξέφρενων στιγμών
σπαθίσαν
κι ιρίδισαν οι κόρες

καντός γρανίτης η ματιά σου
κι εσύ ξυπνάς...

Η Στιγμή φθάνει

Το μεγάλο ρολόι
χτύπησε μεσάνυχτα...

Οι δείχτες ενωθήκανε
κι απλώθηκε Σιγή...

Οι ώρες πήξανε
και οι μορφές διαλύσαν...

Το επόμενο στασίδι

ο Ουρανός...

ΗΤΑΝ ΠΑΝΤΟΤΕ...

Η Καταιγίδα
ακροπατούσε στα βλέφαρά σου
προτού τ' ανοίξεις...

Προτού διψάσεις γέμιζε τις κούπες σου
κι ακόμα

προτού αχνίσει η θάλασσα
πύκνωνε στον ουρανό...

Η Καταιγίδα
πέρασε χείμαρρος προτού να βρέξει
όταν

εσύ κρατούσες το προζύμι της
στις φούχτες σου

κείνα τα χρόνια τα παλιά
στις όχθες του Ευφράτη...

Βέρα Τζουμελέα

Ποίηση της γενιάς του '70.

Επιμέλεια - Ανθολόγηση:
Ζήσης Συνοδινός

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΙΚΑΚΗΣ

Οι Δικαιούχοι

Κι εμείς μια ολόκληρη ζωή πανέτοιμοι
Γι' ανύπαρκτους κινδύνους
Στους προμαχώνες της ευσεβούς μας φαντασίας
«Σαν έτοιμοι από καιρό σα θαρραλέοι»
Για μια άτακτη – μοιραία βέβαια – υποχώρηση
Στα προσφιλή μας μετόπισθεν
Γοητευτικοί κι ωραίοι λιποτάκτες
Απ' όλα της ζωής τα φλογισμένα μέτωπα
Πρόθυμοι πάντα για να προσκομίσουμε τεκμήρια
Παράσημα και τέτοια για μια μας πρόσληψη σε Υπουργείο
Ότι βεβαίως πολεμήσαμε, ότι είμαστε τα εξαίσια θύματα
Ενός άλλου – ενός ανύπαρκτου πολέμου –
Αντάξιοι τώρα για τον έπαινο του Δήμου
Για «κατ' εξαίρεσιν διορισμούς» ή «καθ' υπέρβασιν προσλήψεις»
Με ολόλευκα τελείως ποινικά και εθνικόφρονα μητρώα
Ενδεδειγμένοι κι επαίοντες να διοικήσωμεν την χώραν
Με ανεπίληπτα ψηφίσματα και ριζικές μεταρρυθμίσεις
Ταπεινοφρόνως υποσχόμενοι την πλήρην εκμηδένισιν της
γραφειοκρατίας.
Αλλά προπάντων μ' ευσπαχνίαν και δικαιοσύνην
Για τους αθόρυβους εργάτες της ανοικοδόμησης
Για τους εν γένει άγνωστους στρατιώτες
Για τους οποίους – κρατική δαπάνη – θ' ανεγείρονται αδριάντες
Σε πολυσύχναστες πλατείες και λεωφόρους
Για να φαντάζουν πάντα ιδανικοί κι ωραίοι μες τη σκέψη μας
Αλλά προπάντων μέσα στην εύπλαστη συνείδηση των νεωτέρων.

«Ποίηση 71-74»

Πού είσουνα

Πού είσουνα λοιπόν όταν σου κόβανε τα χέρια
όταν στις άσπιλες εκτάσεις των ματιών σου ρίχνανε
άδειες κορνίζες σκοτεινά σωσίδια
για να μη φτάσεις ως τα βάθη των κινδύνων σου
για να περάσεις ως την όχθη που σε περιμένει
ένας σωσίας δίου ένας χαμάλης που σηκώνει το τσουβάλι
και το φέρνει για μια γόπα απ' το καμίνι της ψυχής σου
ως τις καρβουναποθήκες
για να μη φτάσεις ως τη δίψα κι από κει ως τη μοναδική
πηγή που στάζει απ' την κορυφαία της πέτρα.

Πού είσουνα λοιπόν όταν σου κατεδάφιζαν τα χείλη
και σούσθηναν με μια μεγάλη γομολάστιχα το πρόσωπο
σε ποια ξαχαροκάλαμα του ύπνου όταν τρυπούσαν
τα καρδιά στο Αιγαίο κι αυτά βουλιάζανε στο αίμα σου
όταν έχανε τα πράγματα από τα μέρη του μυαλού
για να τα βρεις την άλλη αυγή στο μανσωλείο.

Λέγε λοιπόν πού γύριζες την ώρα της εκτέλεσης
τι τόκανες το πτώμα σου κι από ποιον
«όροφο τρέλας» σε πέταξε στο ποτάμι.

«Οι Παραχαράκτες»

Ερωτικά

(II)

Από κάποιο φρικώδες μονοπάτι
σίγουρα θα φτάσω
την απλησίαστη
αίγλη
των θελγήτρων σου.

(III)

Μια πυρόξανθη τρόπις παιδίσκης ανατέλλει
μέσα απ' το ήσυχο ποτάμι των ανα-
φυλλητών σου.

«Το σώμα της γραφής»

Μυστική σκάλα

Ήρθες κι εσύ να σε φιλοξενήσουμε παλιέ μας φίλε·
 ήρθες κι εσύ σ' αυτό το «άσυλο» να ξαποστάσεις.
 Και βέβαια είναι διαθέσιμο το κρεβάτι του Μιχάλη.
 Πήγε προχτές μ' εκείνα τα χαρτιά στο πιεστήριο·
 δώσαμε πρώτα ραντεβού στο γνώριμο στενό με τις μαρκίζες
 για την άλλη Δευτέρα
 ή για την άλλη παρουσία.

Τον ανεβάσανε συρτό στο τρίτο πάτωμα
 σ' εκείνο κει το σκοτεινό γραφείο.
 Και τότε αντός από μια σκάλα
 μυστική αόρατη ανεξιχνίαστη την ίδια κιόλας νύχτα
 ανέβηκε σκαλί σκαλί στον έβδομο όροφο.

Κι ως την αυγή
 στον έβδομο ουρανό.

«Ποίηση 71-74»

(Δ)

Άλλαξαν χρώματα οι μορφές σου μες στο φως
 της σκέψης μου. Που βιάδιζες μονάχη
 μια μεγάλη μέδουσα στη νύχτα
 των νερών.

Που με πονούσε σαν ωδίνη και με
 μεταμόρφωνε
 για να είμαι πάντα μαζί σου ο καιρός
 της φωτιάς σε σάπια ξύλα, η πληγή
 της ομορφιάς σου, μια

πολλαπλασιασμένη πράξη
 γέννησης.

«Λιθιδώ»

Βάρκιζα

Ένα ένα έπεφταν τα όπλα· επανα-
ληπτικά, εκείνα με το κινητό
συρταίο, οι γκράδες και τα καριο-
φίλια σαν κομμένα ρόδα στη σκία
της Βάρκιζας.

Ένα ένα πέφτανε σαν φύλλα· η τραυ-
λή Αλιάνθος
μη μιλάς μαύρο γιασεμί
στον κρόταφο.

Η Άλλη Μέρα: έσκυβες να δεις
τα οστά στα βάθη.
Έριχνες πέτρα
και δεν άκουγες
την άκρη της.

«Οντοφάνεια»

Η κουκουλωμένη γενιά

Η γενιά μου αχτένιστη κατεβαίνει στους δρόμους της Αθήνας.
Με τα σπασμένα μέλη της τρομάζει τους σεμνότεφους
αναγνώστες δίχως θεό συν πλην όραμα.

Και καθώς φοβάται όπως ο διάβολος το λιβά니 την
τρυφεράδα της

οικειοποιείται το παραπειστικό φόντο του σαρκασμού
(που σα στηθαίο λιμενοβραχίονα κρύβει την πεμπτουσία του)

ντύνεται το τραχύ του ρούχο και παράγει

μουσική από άγρια πνευστά της φυλής των Ίνκας

από έγχορδα σέρνοντας ένα δλάσφημο δοξάρι

πάνω στους αλύγιστους στίχους της ενδόμυχης χαλβουργίας.

Φορά κι αυτή όπως ο άλλος (λυρικός) διάβολος τη μυθική
πανοπλία της

ντύνεται τις κίτρινες κριτικές της τις μυθώδεις

εκπομπές των ραδιοφώνων

τους φιλικούς αποτροπιασμούς με την ακόμη εν τω γέννεσθαι

συννομοταξία των εμβρυϊκών κοπαδιών του

κατεστημένου (σείεται και καλεί τον Ταύρο

της δόξας που την ανεβαίνει κι ακούγεται πάλι το

μούγγρισμα της αιώνιας δαμάλας).

Κατά τα άλλα απομυθοποιεί με ζήλο το παρόν.

Αποκωδικοποιεί όλα τα πνευματικά σφραγισμένα μας μνημούρια.

Διώχνει με καυστική γλώσσα - ξόρκι ή ξόανο το κακό.

Ταξιδεύει με Μπόιγκ στην Άπω Ανατολή και προσεταιρίζεται

με τέχνη το Εγγύς μέλλον.

«Το σώμα της γραφής»

Η φωτιά που με καίει

Η φωτιά που με καίει για να περνά από τον εαυτό μου
στα θαύματα.

Για να είναι το ανέγγιχτο η προέκταση
των χειρών μου· το αθέατο η πείνα
για τους άλλους οφθαλμούς· η παρα-
ληρητική μας όραση.

Ας έρθει λοιπόν να κατακάψει
εκείνο που πονούσα σαρκωμένο στο χτες
και καθόλου στο αύριο. Την ασάλευτη νύχτα
που δεν ήμουν ο δολοφόνος.

Όταν το ξύλο παλιώνει ονειρεύεται
τη λάμψη του.

Α! το κομμένο χέρι μου είναι μάτι
η θλίψη μου είναι μουσική
το καθετί που λείπει είναι όνειρο με πονεί
και το ζωγραφίζω, είναι τάφος
και μήτρα· το κάθε κόκκαλο το κάθε καρφί
η κάθε κλοτσιά κι η κάθε λέξη που γράφω
γίνεται φύλλο στον ουρανό. Ανασαίνει
τρέμοντας σαν παιδί, ανατριχιάζει στο φως
την ώρα που τα χρώματα πλαγιάζουν
με τις αισθήσεις.

Μιλώ με τις πέτρες, χορταίνω μια βαθύτερη
πείνα με λέξεις - καρπούς.

Γανγίζω είμαι τρελός πλησιάζω τον κόσμο
απ' τη μεριά της τρέλας του.

Γανγίζω είμαι γυμνός πλησιάζω τη νύχτα
απ' το πλευρό του φόβου σας.

Παραμιλώ μεσημέρι στον ύπνο.
Παραμιλώ μεσημέρι στο θάνατο.

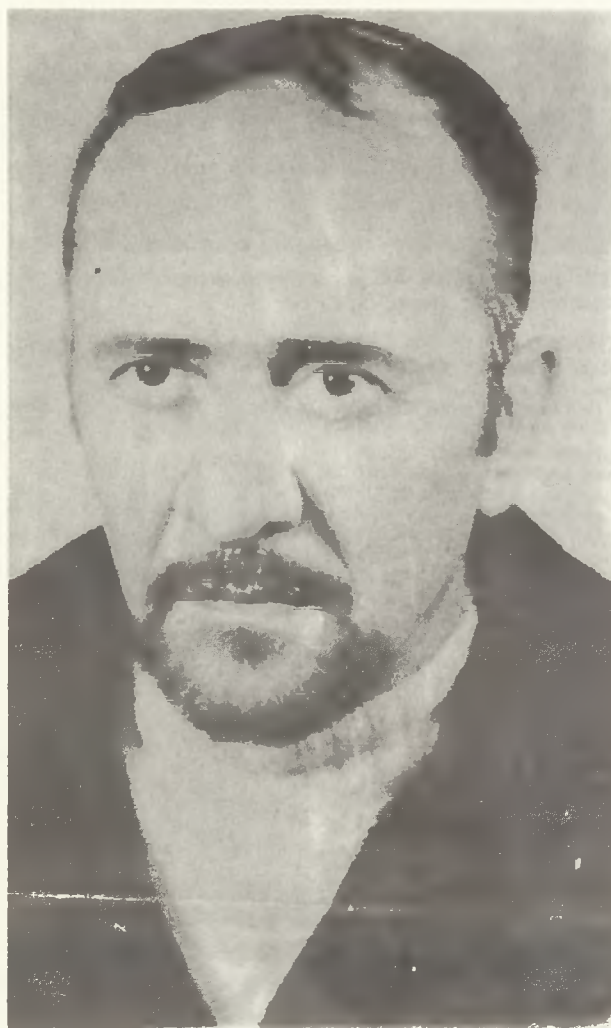
Η θλίψη μου είναι μουσική.
Τα γανγίσματά μου, α! τα γανγίσματά μου
είναι πράσινα και μικρά
είναι γεμάτα πουλιά
και οράματα.

«Νύχτα Εφημερίας»

Ο ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΙΚΑΚΗΣ γεννήθηκε στο χωριό Μύρτος κοντά στην Ιεράπετρα Κρήτης. Σπούδασε Ιατρική στο Παν/μίο της Αθήνας κι εδώ και χρόνια είναι νευροψυχίατρος. Έχει εκδόσει τις ποιητικές συλλογές «Ποίηση 1971-'74» (α' έκδοση 1974), «Οι Παραχαράκτες» (α' εκδ. 1976), «Λιθιδώ» (α' εκδ. 1978), «Νύχτα Εφημερίας» (1980), «Η Παραλοιομένη» (1980), «Το σώμα της γραφής» (α' εκδ. 1982), «Γενεαλογία» (α' εκδ. 1984), «Οντοφάνεια» (1988). Ποιήματά του έχουν μεταφραστεί σε ξένες γλώσσες (Αγγλικά, Βουλγάρικα κ.τ.λ.).

**«Στο διάστημα που ενεδρεύει ο κίνδυνος
ήρθε η στιγμή του θάρρους»**

Αναφορά στο ΔΗΜΗΤΡΗ Π. ΠΑΠΑΔΙΤΣΑ

Θα πρέπει να το έχουνε νοιώσει κι άλλοι: αυτό το απροσδιόριστο στο μυαλό, τη μείξη εικόνων και φράσεων, τη μουσική που σιγοψιθυρίζει το υποσυνείδητο, την ανάγκη για λόγο. Κι ύστερα έρχεται η σύγχυση, ο φόβος, η κούραση. Άλλες λέξεις ξεχνάς, άλλες σου έρχονται. Κάποια άρθρα ανακατωμένα, μπλέκεις και τα γένη πιο κάτω με τους αριθμούς και τις κλίσεις, και περιμένεις.

Τότε ήταν που θυμήθηκα το «Προπάροιθε» του Νάνου Βαλαωρίτη:

«Έξυνε μολύβια απ' το πρωϊ
με την πρόθεση να ζωγραφίσει
Οι προθέσεις δεν έρχονται
εύκολα μεσ' το στόμα».

Από μήνες ήθελα να γράψω κάτι για τον ποιητή Δημήτρη Π. Παπαδίτσα, που πέθανε πρόωγα τον Απρίλιο του '87. Είναι όμως η εποχή πρόσφορη για ποιητές και ποιήματα;

«Χαρτιά πολλά προϋπήρχαν
αλλά σε τι ωφελούνε άμα κανείς δε διαβάξει»,
επιτείνει τους ενδοιασμούς μου ο Βαλαωρίτης. Άλλωστε υπάρχει πάντα το ερώτημα αν το ποιήμα έχει τη δική του αξία ή αν η αξία του έγκειται κάθε φορά στη σχέση μας μαζί του.

Προτού βρεθεί «το μαργαριτάρι έξω απ' το στρείδι του», γράφει τον Ιούλιο του 1962 στην Πάτμο ο Παπαδίτσας, σκεφτείτε το μικρό αλλότριο σώμα που προκάλεσε την έκκριση της ύλης του μαργαριταριού. Πού βλέπετε την αξία, στο αλλότριο σώμα, στην έκκριση ή στο μαργαριτάρι;

Χρόνια τώρα η ποίηση με στηρίζε και με στηρίζει, κατά το δοκούν, στις δύσκολες περιστάσεις. Πολλές φορές σκέφτομαι μήπως και ασελγώ πάνω της, όταν την επικαλούμαι στις μέρες μας που

«ομίχλη πέφτει στα νεκροταφεία
οι σταυροί χάνονται ένας - ένας
σα μια γρια ετοιμοθάνατη
είναι η απήχηση του θανάτου».

Δε θάθελα να μιλήσω σήμερα για τη γόνιμη ευρηματικότητα του Δ.Π.Π., τη στοχαστική του ματιά, την αρχαιογνωσία του, το λυρισμό αλλά και την υπερρεαλιστική καταγωγή του. Τι ωφελεί να επαναλάβουμε τα πολιτικά του διλήμματα, τη σχέση ή όχι μαθητείας του με τον Εμπειρίκο και τον Εγγονόπουλο, την αγάπη του στην ελληνική επαρχία, το ασυμδίδαστο και ποιητικό του δίου του, την επιστημονική του συνέπεια, τις φιλολογικές του αρετές, τη γνώση του στον Όμηρο και τους Προσωκρατικούς;

«Οι κουφές ώρες φλυαρούν, τα ωραία χαλάσματα με ορχήστρες σκελετών στα οκνά παράθυρα, τα τρία σαράβαλα ανθογυάλια που χάσκουν στο κενό, τα τηλεγραφήματα με τις ευχές ή με την αγγελία θανάτου, τα τρία οπιομανή δάχτυλα, από πείσμα προς την Αγία Τριάδα», μας υποχρεώνουν να σταθούμε στα ποιήματα και μόνο σ' αυτά.

Πολλά τα οστά και οι αυτοκτονίες. Ακόμα κι ο έρωτας συμβαίνει ανάμεσα στα τελευταία πουλιά. Πολύς ο θάνατος, τα παράφορα λείψανα, τ' άσπρα κόκκαλα που τρώει ο ήλιος, η Ελπίδα που ήρθε από λάθος δρόμο. Και σ' όλα αυτά μια γλώσσα λεία και ανθρωπίνη, γλώσσα ελληνική που κάνει βαθύτερη την οδύνη, λαμπερότερη την εικόνα, αμεσότερη τη σχέση ανθρώπου με φύση, άνθρωπου με ζώα, αφρόψαρα, άλογα, εποχές, άστρα, ανθρωπού με άνθρωπο.

Ίσως αυτό που λέμε ελάττωμα της ελληνικής γλώσσας, το να μην μπορεί δηλαδή ακόμα να ισορροπήσει από τους κλυδωνισμούς που δέχεται τότε από την καθαρεύουσα και τότε από τη δημοτική, ακόμα και από τοπικές μας διαλέκτους, να είναι προτέρημά της. Το υλικό της ποίησης πρέπει να είναι εύπλαστο, ώστε να προσαρμόζεται στους κυματισμούς της ψυχής, της φαντασίας αλλά και της φωνής, λέει ο Δ.Π.Π. στην τελευταία του συνέντευξη στο τεύχος 8 του περιοδικού *L'Erbaspada*.

Μάλλον το είπε ο Ελύτης πως δε θα γινόταν ποιητής αν δεν ήταν Έλληνας. Κι αυτό είναι που ταιριάζει και στον Παπαδίτσα. Στις αναμνήσεις και στον πόνο του, στο κάλεσμά του και την αναπόληση στον εξόριστο αδελφό του Βλαδίμηρο:

«Αν ήσουν εδώ το πρωί θα 'κουγες τα κοκόρια και τους γαλατάδες μέσα στ' αγουροξυπνημένα αυτιά της γειτονιάς. Ύστερα τις εφημερίδες και τα χέρια να τις παίρνουν από τα μισόκλειστα παράθυρα.

Πολλές φορές γελώ με τη συνήθεια π.χ. χθες το πρωί

Είχαμε στο τραπέζι ένα φλυτζάνι τσάι παραπανίσιο

Τότε δούτηξα το ψωμί μου στην απέραντη πίκρα του

Κι έτρωγα χωρίς να μπορώ να χορτάσω».

Η σχέση και σύνδεση λοιπόν ελληνικής γλώσσας και ποίησης είναι που ταιριάζει στον Παπαδίτσα. Μια ποίηση που θες δε θες σε σαρώνει, σου ανακατεύει τα έντερα, σου ξυπνάει τη ληθαργούσα συνείδηση, «διαυγής σαν ένεση μορφίνης που πρόκειται ν' αρχίσει ονειρώδεις πολλαπλασιασμούς για να καταλήξει στην αφαίρεση».

Κώστας Κρεμμύδας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Αλεξ. Αργυρίου: «Η Ελληνική Ποίηση», εκδ. Σοκόλη, τόμος Ε'.

Αντρέα Καραντώνη: «Η ποίησή μας μετά το Σεφέρη», εκδ. Δωδώνη, 1976.

Δ.Π. Παπαδίτσα: - Ποίηση, 1 (1941-1962).

Περίλαμβάνει τις ποιητικές συλλογές: «Το φρέαρ με τις φόρμιγγες», «Εντός παρενθέσεων», «Η περιπέτεια», «Το παράθυρο», «Νυχτερινά», «Θυσίες».

- Ποίηση, 2 (1964-1974),

«Εν Πάτμω», «Δυο ερμηνείες», «Όπως ο Ενδυμίων», «Διάρκεια», «Αχερουσία ή Ένας μονόλογος του Μενίππου και άλλα ποιήματα».

- Εναντιοδρομία (1977).

- Δυοειδής Λόγος (1980).

- Η Ασώματη (1983).

- Ως δι' εσόπτρου (σκέψεις, αποσπάσματα, σχεδιάσματα) (1983).

- Ivan Goll: «Traumkraut» (απόδοση από τα Γερμανικά) (1959).

- Ορφικοί Ύμνοι - Ομηρικοί Ύμνοι με τη συνεργασία της Ελένης Λαδιά (1984).

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: ΑΥΓΗ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ, 26.4.1987, «Ανανέωση χωρίς κανένα δεκανίκι» (αναδημοσίευση άρθρου του ποιητή Μιχάλη Κατσαρού στην εφημερίδα «Δημοκρατικός Τύπος» της 7.1.1951).

ΑΥΓΗ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ, 17.5.1987, «Η ελληνική ποίηση ταξιδεύει», επιμέλεια: Γιάννη Κουβαρά.

ΤΟ ΒΗΜΑ, 3.5.1987, «Το άλλο πρόσωπο του Ουρανομέτρη» της Ελένης Λαδιά.

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 15.5.1988, «Ο ενορατικός λόγος της ποίησης», Αλέξη Ζήρα.

ΤΑ ΝΕΑ, 25.4.1987, «Μνήμη του πρόωρα χαμένου ποιητή Δημήτρη Παπαδίτσα», Κώστα Σταματίου.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: ΕΠΟΧΕΣ, τεύχος 2, Ιούνιος 1963.

ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ, τεύχος 8.

Η ΛΕΞΗ, τεύχος 18.

Θέατρο

Λυδία Κονιόρδου

Μια συνέντευξη στο **Δημήτρη Χατζημαρινάκη**

Τη Λυδία Κονιόρδου τη γνώρισα το 1983. Ανήκα τότε σε μια ερασιτεχνική θεατρική ομάδα που της ζήτησε να σκηνοθετηθεί και να βοηθήσει γενικά στο ανέβασμα κάποιου έργου. Ήρθε κοντά μας χωρίς πολλά παρακάλια. Το πρώτο πράγμα που μ' εντυπωσίασε τότε ήταν η ζεστασιά της. Η όρεξη που είχε για δουλειά μαζί μας ήταν κάτι που άγγιζε την υπερβολή. Κάθε Δευτέρα βράδυ, που δεν είχε παράσταση, πάσχιζε να μας κάνει να καταλάβουμε τι σημαίνει θέατρο. Κάθε Σάββατο πρωί, αφιέρωνε τις ώρες της ξεκούρασής της σε μας, ξεπερνώντας κάθε τι που θύμιζε ερασιτεχνική δουλειά, προσφέροντας όλες τις γνώσεις της για κάτι που δεν ήταν καθόλου σίγουρο πως θα παιζόταν.

Όμως, τι σημασία είχε το αν θα παιζόταν ή όχι; Εκείνο που μετρούσε ήταν το τι θα κερδίζαμε όλοι εμείς απ' αυτή την ιστορία.

Εγώ προσωπικά, κέρδισα ένα δάσκαλο κι ένα φίλο. Έναν άνθρωπο καθαρό και ίσιο, συνεπή και απλό, απαλλαγμένο απ' τους βεντετισμούς και τα φούμαρα που επιβάλλει σήμερα το παζάρι της τέχνης.

Από τότε παρακολουθώ τη θεατρική της πορεία βήμα - βήμα και πίσω από κάθε βήμα με περιμένει μια έκπληξη. Μια έκπληξη σαν την αγροτική Ηλέκτρα που έπαιξε το καλοκαίρι με το Θεσσαλικό Θέατρο. «Νέα ανερχόμενη ως φυσικό φαινόμενο δύναμη της τραγικής σκηνής», χαρακτήρισε πριν λίγο καιρό στα «ΝΕΑ» ο κριτικός Κ. Γεωργουσόπουλος τη Λυδία Κονιόρδου και βέβαια θα συμφώνησαν όσοι είδαν την παράσταση. Όμως τι έκανε αυτή η «δύναμη» τόσα χρόνια πριν; Τι ξέρουμε για τις θεατρικές της δραστηριότητες, πότε τις ξεκίνησε;

Η πρώτη επαφή της με το «σανίδι» βρίσκεται πολύ πίσω στα σχολικά της χρόνια: ερμηνεύει διάφορους ρόλους αρχαίας τραγωδίας. Αργότερα σαν φοιτήτρια της αγγλικής φιλολογίας, συμμετέχει στο Θεατρικό Τμήμα του Πανεπιστημίου της Αθήνας παίζοντας Ορέστεια και Ευμενίδες και κάπου εκεί καταλαβαίνει πως πρέπει ν' ασχοληθεί με το θέατρο. Το αγαπάει, όμως γι' αυτήν είναι κάτι σχεδόν άγνωστο, που κρατάει τα μυστικά του καλά φυλαγμένα.

Δίνει εξετάσεις και μπαίνει στο Εθνικό. Τελειώνοντάς το συμμετέχει σαν απόφοιτη στις παραστάσεις του. Το ρόλο της Αντιγόνης ερμηνεύει στις Φοίνισσες πλάι στον Αλέξη Μινωτή. Παράλληλα γίνεται ένα από τα ιδρυτικά μέλη του Θεάτρου της Άνοιξης, που στην πρώτη του θεατρική δουλειά παίρνει τα περισσότερα βραβεία στο φεστιβάλ της Ιθάκης.

Ξαφνικά, μέσα από τις θεατρικές της αναζητήσεις, νοιώθει πως κάτι της λείπει και προσδιορίζοντάς το παρακάτω λέει:

– Μου έλειπαν τα εργαλεία και τα υλικά για να φτιάξω αυτό που ήθελα, αυτό που είχα χτίσει νοερά μέσα μου. Μου έλειπε ο δάσκαλος, ο αρχιμάστορας.

Έτσι, αναζητώντας το δάσκαλο κι αρχιμάστορα της θεατρικής φόρμας που πίστευε πως ήθελε, εγκαταλείπει το Εθνικό και τη θεατρική ομάδα της Άνοιξης και πηγαίνει στο Θέατρο Τέχνης κοντά στον Κároλο Κουν.

– Εκεί έμεινα πολλά χρόνια – λέει με αγάπη – μαγεμένη απ' τον Κουν, από τη διδασκαλία του και το πάθος του για το θέατρο. Στο Θέατρο Τέχνης ανοίχτηκε μπροστά μου όλος ο μαγικός κόσμος του θεάτρου. Για εννιά χρόνια, όλα τα καλοκαίρια, έπαιξα σε πάρα πολλές παραστάσεις αρχαίου δράματος. Τρωαδίτισσες, Προμηθέα, Θεσμοφοριάζουσες, Σφήκες, Βάκχες, μια παράσταση με τις σημαντικότερες εμπειρίες μου στο αρχαίο θέατρο, Ορέστεια, που έπαιξα την Αθηνά στη δεύτερη έκδοσή της με τη Μάγια Λυμπεροπούλου σαν Κλυταιμνήστρα κι αργότερα ξανάπαιξα στον Αγαμέμνονα, στην επανάληψη του έργου πια, σαν Κλυταιμνήστρα.

Και συνεχίζει, αναπολώντας τις παλιές καλές μέρες του Θεάτρου Τέχνης.

– Τους χειμώνες, στο θέατρο Βεάκη, στη λαϊκή σκηνή του Θεάτρου Τέχνης έπαιξα στο «Λευκό γάμο», στο «Πιστοποιητικό», στη «Μαντζουράνα», στο «Λήσταιρχο Νταβέλη». Γύρω στο 1980, με πήρε ο Κουν στο υπόγειο του Ορφέα, στην οδό Σταδίου, όπου για πρώτη φορά έπαιξα στα χέρια του σε σύγχρονο έργο. Ήταν το «Σόι» του Γιώργου Αρμένη. Μετά ακολούθησε η «Κασέτα» της Λούλας Αναγνωστάκη το 1982, ένα έργο με μεγάλη επιτυχία που αγάπησα και δούλεψα πολύ. Μετά, το 1984, το «Γαϊτανάκι» του Σνίτσερ, το «Ούτε κρύο ούτε ζέση» του Κράις σε σκηνοθεσία του Μίμη Κουγιουμτζή και στο τέλος, τελευταία παράσταση που έκανα με τον Κároλο Κουν, και που ήταν κατά κοινή ομολογία η καλύτερη παράστασή του τα τελευταία χρόνια, ήταν το χειμώνα του 1986, το έργο «Αγρότης πεθαίνου».

Το Φεβρουάριο του 1987 όμως πεθαίνει και ο Κároλος Κουν, η Λυδία Κονιόρδου χάνει το δάσκαλό της· ίσως να μην έχει τίποτ' άλλο να πάρει απ' το Θέατρο Τέχνης.

Την περασμένη Άνοιξη, της γίνεται πρόταση απ' το Θεσσαλικό Θέατρο να παίξει την Ηλέκτρα.

– Το Θεσσαλικό Θέατρο έχει μια πολύ μακρινή ιστορία. Την ξεκίνησε η Άννα Βαγενά και μετά προχώρησε στο σχηματισμό Δημοτικού Περιφερειακού Θεάτρου (ΔΗΠΕΘΕ), με την καλλιτεχνική διεύθυνση του Κώστα Τσιάνου, που έχει παρουσιάσει κατά καιρούς πολύ ενδιαφέρουσες δουλειές με ψηλό καλλιτεχνικό επίπεδο και μ' ένα ήθος που σπανίζει στο ελληνικό θέατρο γενικά.

Αυτά τα στοιχεία βασικά ήταν που με τράβηξαν, συν η πολύ σοβαρή πρόταση που μου έγινε.

Η όλη εμπειρία της δουλειάς αποδείχτηκε πολύ σημαντική για όλους τους συντελεστές.

Ήταν κάτι για το οποίο πολλοί είχαν προσπαθήσει στο παρελθόν, αλλά για διάφορους λόγους είχαν αποτύχει. Είναι πάρα πολύ ύσκολο για μη επικορηγούμενο αδρά ΔΗΠΕΘΕ ν' ανεβάσει τέτοιες πολυπρόσωπες παραστάσεις, όπως ήταν η Ηλέκτρα.

Το έργο παρουσιάστηκε σε όλη την περιφέρεια της Λάρισας, από μεγάλες πόλεις μέχρι ορεινά χωριά του Ολύμπου, όμως οι πιο συγκινητικές κι όμορφες στιγμές υπήρξαν στα μικρά χωριά, που έβλεπες το κοινό να συμμετέχει και ν' ανηδρά μ' έναν τελείως καθάριο, σοβαρό και χωρίς προκατάληψη τρόπο, βοηθώντας έτσι την παράσταση να λειτουργήσει.

Πέρα όμως απ' αυτά, το αποτέλεσμα ήταν να καταλάβουμε όλοι μας πως μερικά αληθινά πράγματα, πράγματα που μας αγγίζουν, τελικά ξεπερνάνε το προσωπικό μας περιβάλλον, τις τάξεις και γενικά τις ιδιομορφίες των κοινωνικών μας ομάδων και λειτουργούν σ' όλους το ίδιο θετικά.

Εύφορο το περασμένο καλοκαίρι και δημιουργικό, το ίδιο όμως πιστεύω πως θα είναι κι ο χειμώνας, άλλωστε τα πράγματα μιλάνε μόνα τους.

Στο θεατράκι της οδού Κυκλάδων, η νέα σκηνή του Λευτέρη Βογιατζή, σε σκηνοθεσία δικιά του, θ' ανεβάσει το έργο «Θείος Βάνιας» του Τσέχωφ.

Μαζί του θα είναι η Σμαράγδα Σμυρναίου, μόνιμη πια συνεργάτισσά του, ο Δημήτρης Οικονόμου, η Μελίνα Βαμβακά, η Ειρήνη Ιγγλέση, ο Γιάννης Μπέζος και φυσικά η Λυδία Κονιόρδου. Η πρεμιέρα θα γίνει μάλλον γύρω στα Χριστούγεννα.

Τι άλλο να πω; Ό,τι και να πω για τη Λυδία θα είναι πάντα λίγο.

Όμως ας δούμε τι λέει η ίδια, πώς βλέπει τον εαυτό της μέσα στο θέατρο, τη σχέση της μ' αυτό και με το κοινό της.

– Από τότε που ξεκίνησα το θέατρο, είχα την τύχη να βρεθώ στα χέρια μεγάλων δασκάλων. Κοντά στον Αλέξη Μινωτή, έσω και για μια φορά, πλάι στον Κάρλο Κουν, αυτό τον ανεκτίμητο άνθρωπο του θεάτρου και φυσικά στο Θέατρο Τέχνης. Ακόμα στάθηκα τυχερή, γιατί, κάθε φορά που έπαιρνα ένα καινούργιο ρόλο, συμβάδιζε με κάποιο προσωπικό μου προχώρημα βοηθώντας με έτσι να εκφράσω τις αλλαγές που είχαν γίνει μέσα μου από ρόλο σε ρόλο κι αυτό ήταν για μένα μια λυτρωτική εμπειρία.

Τα τελευταία χρόνια, αισθάνθηκα την ανάγκη να μοιραστώ με τους μελλοντικούς συναδέλφους μου αυτά που είχα καταλάβει και μάθει στο θέατρο και άρχισα να διδάσκω στη σχολή Βεάκη.

Ανακαλύπτω διαρκώς καινούργια πράγματα δίπλα στα παιδιά και μακάρι να τους προσφέρω τόσα πολλά, όσα αυτά μου προσφέρουν. Τη σχέση μου με το θέατρο την έχω πάντα μέσα μου σε άμεση σύνδεση με την προσωπική μου πορεία σαν άνθρωπος και πάντα ρωτάω τον εαυτό μου αν πραγματικά θέλω να κάνω αυτό που κάνω και αν έχει νόημα, τόσο για μένα όσο και για τον κόσμο.

Προσπαθώ να έχω μια έντιμη σχέση με τη δουλειά μου και με τους ανθρώπους στους οποίους απευθύνομαι.

Πάντα λοιπόν κατά καιρούς θέτω στον εαυτό μου ξανά και ξανά αυτό το ερώτημα.

Ελπίζω όπ, όταν αισθανθώ πως δεν έχει καμιά σημασία αυτή η δουλειά για μένα ή για κανέναν άλλον πια, να έχω την τόλμη και το κουράγιο να σταματήσω...

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝ Σ. ΣΤΑΝΙΣΛΑΦΣΚΥ

Ο αναμορφωτής της παγκόσμιας σκηνής

Συμπληρώνονται φέτος 50 χρόνια απ' το θάνατο του μεγάλου δάσκαλου, σκηνοθέτη, ηθοποιού και θεωρητικού του ρωσικού θεάτρου Κωνσταντίν Σεργκέγιεβιτς Στανισλάφσκυ (Μόσχα 1863-1938).

Το πραγματικό του όνομα ήταν Αλεξέγιεφ. Η μύησή του στο θέατρο άρχισε από παιδί παίζοντας διάφορους ρόλους στο οικογενειακό θεατράκι των Αλεξέγιεφ. Στο σπίτι του, κέντρο συνάντησης της ρωσικής διάνοησης της εποχής, παρακολουθούσε έντονα τις συζητήσεις πάνω σε θέματα λογοτεχνίας, ρωσικής και παγκόσμιας.

Σύγχρονοί του σκηνοθέτες ήταν ο Antoine στη Γαλλία, ο Chroneg και Max Reinhardt στη Γερμανία κι ο Craig στην Αγγλία. Εμπνευσμένος σκηνοθέτης, δημιούργησε πρώτος την επιστημονική θεωρία για τη σκηνική τέχνη που εγκαινιάζει μια νέα εποχή στην εξέλιξη της παγκόσμιας θεατρικής παιδείας. Μπορούμε ανεπιφύλακτα να πούμε πως δεν υπάρχει θέατρο στον κόσμο που δε δέχτηκε την επίδραση του Στανισλάφσκυ.

Σαν ηθοποιός διακρινόταν για τη ζω-

Ο Κ.Στανισλάφσκυ με το μεγάλο Γερμανό σκηνοθέτη MAX REINHARDT

ντάνια και τη λεπτότητα της ψυχολογικής απόδοσης και τη λιτότητα των εξωτερικών εκφραστικών μέσων.

Η διδασκαλία του, γνωστή σαν «Μέθοδος Στανισλάφσκυ», βασίζεται στους φυσικούς νόμους και την «τέχνη των βιωμάτων», την τέχνη του να ζει κανείς το ρόλο του και όχι απλά να «παίζει» ή να «παρουσιάζει» τον έναν ή τον άλλο ήρωα. Αποκάλυψε τους νόμους της οργανικής υποκριτικής δημιουργίας, δηλαδή σύστημα ερμηνείας του ηθοποιού που συνδυάζει τη θεωρία του σκηνικού ρεαλισμού με τη μεθοδολογία της δημιουργικής πορείας του ηθοποιού, μέσα απ' την επεξεργασία πρακτικών μεθόδων εργασίας, στοχεύοντας στην τελειοποίηση των εσωτερικών και εξωτερικών προσόντων στο ρόλο που υποδύεται. Ο κύριος παράγοντας, υποστήριζε, σε κάθε μορφή δημιουργικής διαδικασίας είναι η ζωή του ανθρώπινου πνεύματος του πνεύματος του ηθοποιού και το ρόλου του, τα αισθήματά του, «βιωμένα» σύμφωνα με τους φυσικούς νόμους. Έτσι κατευθύνεται η εσωτερική μας φύση στο σωστό μ' επίμονη δουλειά και συνήθεια.

Ο Βλαδίμιρ Νεμίροβιτς-Νταντσένκο, διευθυντής του Θεάτρου Τέχνης της Μόσχας. Φωτ. 1898.

Ο Αντών Τσέχωφ με τους ηθοποιούς του Θεάτρου Τέχνης διαβάζει το «Γλάρο». Δίπλα του (αριστερά) ο Κ.Στανισλάφσκυ. Φωτ.1898.

Όλα αυτά δεν είναι δυνατό να «επιδειχθούν», μόνο να δημιουργηθούν είναι δυνατό αυθόρμητα ή σαν αποτέλεσμα από κάτι που έγινε προτιήτερα. Μονάχα να τα αισθανθεί μπορεί κανείς. Αν υπάρχει κάτι που μπορεί κανείς να «δείξει» στη Σκηνή αυτό είναι μόνο οι τεχνητές, οι φτιαχτές εκδηλώσεις ανύπαρκτης εμπειρίας.

Όπου δεν υπάρχει αίσθημα υπάρχει το συμβατικό, το τεχνητό, στερεότυπο παίξιμο, με κίνδυνο την ψεύτικη αυτή κατάσταση να την κατακτά κανείς και να τη συνηθίζει εύκολα. Το τυχαίο περιστατικό δεν είναι τέχνη, δεν μπορεί να θεμελιώσει κανείς τίποτα πάνω σ' αυτό.

Ο Στανισλάφσκυ με το σύστημα διδασκαλίας του, δίνοντας βάρος στην ψυχοτεχνική ισορροπία του ηθοποιού, κατέρριψε αισθητικές αντιλήψεις ακλόνητες ως τότε, που δέχονταν μόνο το ταλέντο του ηθοποιού, που δεν έχει ανάγκη από νόμους, θεωρίες και τεχνική για να βελτιωθεί. Στην πλειοψηφία τους οι ηθοποιοί πίστευαν πως είναι ευκολότερο να παίζουν «θεία χάριτι» και πως κάθε συνειδητή προσπάθεια παρέμβασης λειτουργεί σε βάρος του ταλέντου. Δεν αρνιόταν ο Στανισλάφσκυ πως μερικοί ηθοποιοί καταφέρνουν πολλές φορές να συλλάβουν διαισθητικά το συγκινησιακό μέρος του ρόλου τους και να παίζουν καλά μια σκηνή της παράστασης. Πάντοτε όμως όλα δεν πάνε καλά από μόνοι τους και η μεγάλη έμπνευση

δεν έρχεται. Τότε ο ηθοποιός, αβοήθητος από την τεχνική του στη σκηνή, χωρίς κανένα μέσο να πείσει τα αισθήματά του και την ίδια του τη φύση, ξεστρατίζει απ' το ρόλο, οι λεπτές αποχρώσεις δε βγαίνουν και φαντάζει τραγικά αφύσικος, περιμένοντας τη θεία έμπνευση.

Εχθρός κάθε ποσέμ, αυτός ο λαμπρός ηθοποιός και εμπνευσμένος σκηνοθέτης, έδωσε δείγματα πειθαρχημένης δουλειάς και συνέπειας παίζοντας ο ίδιος τότε Άμλετ και τότε βουβούς ρόλους, πιστεύοντας πως δεν υπάρχουν μεγάλοι ρόλοι, μόνο μεγάλοι ηθοποιοί που τους ερμηνεύουν.

Το 1898 μαζί με το Βλαδίμιρ Νεμίροβιτς-Νταντσένκο ιδρύουν το Θέατρο Τέχνης της Μόσχας, το γνωστό Μχατ. Τα εγκαίνιά του έγιναν με το ανέβασμα του έργου του Αλεξί Τολστόι «Ο Βασιλιάς Φιοντόρ Ιβάνοβιτς». Το θέατρο αυτό το αγάπησε πολύ και δούλεψε γι' αυτό 40 χρόνια σε αρμονική και δημιουργική συνεργασία με τον καλλιτεχνικό διευθυντή του και επίσης λαμπρό σκηνοθέτη Β.Νεμίροβιτς-Νταντσένκο.

Ψηλός, με ωραίο πρόσωπο, απ' το οποίο αναδυσόταν μια σπάνια πνευματικότητα, βλέμμα φωτεινό και καλοσυνάτο, έμοιαζε να ενσαρκώνει τα λόγια του Τσέχωφ : «Όλα στον άνθρωπο πρέπει να είναι όμορφα. Το πρόσωπό του, τα ρούχα του, η ψυχή του κι οι σκέψεις του». Ο Μάξιμ Γκόρκυ τον ονόμαζε

Ο Ανατόλη Λουντσάρσκυ, ο Κ.Στανισλάφσκυ και ο Μπέρναρντ Σω.

«ωραίο». Ο Μπέρναρντ Σω, που είχε την ευκαιρία να τον συναντήσει σ' ένα ταξίδι του στη Μόσχα, τη δεκαετία του '30, έλεγε πως είναι «ο πιο όμορφος άνθρωπος του κόσμου». Ο Μπόρις Λιβανόφ, από τους πιο ταλαντούχους μαθητές του σκηνοθέτη, βεβαιώνει πως ο ίδιος ο Στανισλάφσκυ ήταν ένα έργο τέχνης.

Αγάπησε πολύ τον Τσέχωφ και σκηνοθέτησε τα πιο γνωστά του έργα : «Γλάρο» το 1898, «Θείο Βάνια» 1899, «Οι τρεις αδελφές» 1891, «Βυσσινόκηπο» 1904. Η δουλειά του πάνω στον Τσέχωφ διαμόρφωσε εξαιρετικά τη σκηνοθετική τέχνη και τις αισθητικές μεθόδους της δημιουργίας του.

Ακόμα σε σκηνοθεσία του παίχτηκαν απ' το Μχατ το 1902 «Οι Μικροαστοί» του Μ.Γκόρκυ, «Το Κράτος του Ζόφου» του Λεφ Τολστόι το 1902, «Αλοίμονο στους Έξυπνους» του Γκριμπογιέντοφ

το 1906, «Ο Επιθεωρητής» του Ν.Γκγκολ το 1908, «Αμλετ» του Σαίξπηρ ο 1911 και ο «Κατά Φαντασίαν Ασθενής» του Μολιέρου το 1913.

Από το 1918 ο Στανισλάφσκυ διευθύνει το στούντιο όπερας του Θεάτρου Μπολσόι που αργότερα αναδιοργανώθηκε σε Θέατρο Όπερας Στανισλάφσκυ. Στο θέατρο αυτό ανέβασε τις όπερες «Ευγένιος Ονιέγκιν» του Τσαϊκόφσκυ (1922), «Η Μνηστή του Τσάρου» του Ρίμσκυ Κόρτσακοφ (1926), «Μιόρις Γκουντουνόφ» του Μουσόρσκυ (1929), «Κουρέας της Σεβίλλης» του Βοσίνι (1933) και «Κάρμεν» του Μπζέ (1935) κ.ά.

Ο Στανισλάφσκυ διαπαιδαγώγησε πολλές γενιές σοβιετικών ηθοποιών και σκηνοθετών. Έγραψε τα απομνημονεύματά του: «Η Ζωή μου στην Τέχνη» και το βιβλίο «Η εργασία του ηθοποιού», όπου αναλύει το «σύστημά» του για την τέχνη του ηθοποιού και του σκηνοθέτη.

Ολυμπία Καλογεροπούλου

ΣΕΪΤΑΝΙΔΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

Το θέατρο στη ζωή μας

Θέατρο, θεατροποιός, θεατροπώλης, θεατροσκοπία, θεατρόφιλος, θεατρώνης, θεατρισμός, θεατριστικός...

Ας ξεκινήσουμε λοιπόν απλά: στην ευρύτερη έννοιά της η λέξη θέατρο σημαίνει οποιοδήποτε λυρικό έργο, ένα χορογραφικό θέαμα, μια οποιαδήποτε σκηνική παράσταση. Θέατρο, επίσης, είναι το σύνολο των θεατρικών έργων κάποιου συγγραφέα (π.χ. το θέατρο του Σαίξπηρ). Τέλος θα μπορούσε κάποιος να πει ότι θέατρο είναι η ζωή μας ή ότι η ζωή μας είναι «ένα θέατρο».

Κατά τον Αριστοτέλη «τραγωδία εστὶ μίμησις πράξεως σπουδαίας και τελείας». Το ίδιο ισχυρίζεται πολύ αργότερα και ο Σαίξπηρ, όταν υποστηρίζει στον Άμλετ ότι σκοπός της τέχνης είναι «να κρατά τον καθρέφτη στη φύση», πράγμα που επανέλαβε το 18ο αιώνα και ο Σάμουελ Τζόνσον. Ενώ ως τις αρχές της ρομαντικής εποχής η διανοήση θεωρούσε το θεατρικό είδος ποιητικό, περιορισμένο στη μίμηση, ο Ντιντερό, ο Γκαίτε και ο Λέσσιγκ αρχίζουν να συμπεριλαμβάνουν στην τέχνη του θεάτρου και διάφορα ειδικά προβλήματα τέχνης, τεχνικής φύσεως.

Οποιοδήποτε καταλαβαίνουμε ότι η ιστορία του θεάτρου είναι αδύνατο να ειπωθεί σύντομα και μάλιστα σε λίγες σελίδες. Ας επιμείνουμε όμως λίγο στο ιστορικό στοιχείο.

Ως γνωστό οι τραγωδίες των πρώτων συγγραφέων ως την εποχή του Αισχύλου είχαν για πυρήνα το εγκώμιο ενός ήρωα ή θεού, που ψαλλόταν απ' τον ιερέα με τη συμμετοχή του λαού. Αργότερα όμως η ελληνική κοινωνία άρχισε να εκδηλώνει ενδιαφέρον σε πιο προσaitά θέματα, όπως τη σάτιρα των σύγχρονων ηθών. Μ' αυτό τον τρόπο

γεννιέται η κωμωδία, η οποία βρίσκει την κορύφωσή της στα έργα του Αριστοφάνη. Το είδος όμως αυτό, με την τραχιά λαϊκή διάλεκτό του και την αθυρόστομη σάτιρα, είχε σαν αποτέλεσμα την αντίδραση της χριστιανικής εκκλησίας στις αρχές του Μεσαίωνα.

Αργότερα όμως η ίδια η εκκλησία βοήθησε στη γέννηση του θρησκευτικού θεάτρου με την αναπαράσταση σε υπαίθριους χώρους του Κύκλου των Παθών, στην οποία συμμετείχε ο ίδιος ο λαός. Με την πάροδο του χρόνου το θέατρο πήρε διάφορες μορφές. Ο Ντιντερό μας διδάσκει ότι το θέατρο θα πρέπει να είναι πιο κοντά στην ψυχή του ανθρώπου και στην καθημερινή πραγματικότητα.

Σήμερα λοιπόν, μετά από μια πλατιά ωρίμανση του θεάτρου, ο 20ός αιώνας είναι έτοιμος να δεχθεί το καινούργιο

θεματολόγιο των θεατρικών συγγραφέων, τις συχνά τολμηρές καινοτομίες ορισμένων ρευμάτων, ώσπου φθάνει στο θέατρο του παραλόγου, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί πρωτοποριακό είδος της εποχής μας.

Όλοι μας ασφαλώς θα έχουμε ακούσει ότι η ιδέα του θεάτρου γεννήθηκε ή ότι έχει τις ρίζες της στην Ελλάδα. Πόσοι όμως από μας γνωρίζουν το θέατρο, πόσοι το αγαπούν και πόσοι τρέφονται πνευματικά απ' αυτό;

Αναμφισβήτητα κάποιοι από μας θα σπεύσουν να πάρουν θέση λέγοντας ότι ο ελεύθερος χρόνος που έχουν στη διάθεσή τους δεν είναι αρκετός. Έτσι λοιπόν καταλήγουμε στην εύκολη και γρήγορη λύση: δεν έχουμε χρόνο να διαβάσουμε, ν' ασχοληθούμε με το θέατρο, αυτά πλέον είναι αγαθά πολυτελείας στις μέρες μας. Κι όμως, ο ελεύθερος χρόνος σήμερα είναι μεγαλύτερος από ό,τι στο παρελθόν. Το ερώτημα όμως για τον τρόπο διαμόρφωσής του σε συσχετισμό πάντα με την εργασία παραμένει ο πυρήνας του ζητήματος.

Η αντιμετώπιση της κουλτούρας σαν ένα είδος «hobby» υψηλής στάθμης γεννάει τον κοσμοπολίτη «κουλτουριάρη» που βρίσκεται σε μια σχέση συνειδητής πρόκλησης και απάντησης με τις πολιτιστικές ρίζες και την πολιτιστική πραγματικότητα του λαού που ανήκει.

Γιατί αναμφισβήτητα το θέατρο είναι η πραγματικότητα, είναι ο καθρέφτης της ψυχής μας.

Πρέπει να το καταλάβουμε: οι αρχαίοι μας ποιητές δεν υπάρχουν για να τους εξηγούν ορισμένοι μόνο φιλόλογοι. Αντίθετα υπάρχουν για να δίνουν το μήνυμά τους σ' όλο τον κόσμο. Όταν παίζονταν τα έργα τους όχι μόνο τα παρακολουθούσε όλος ο πληθυσμός αλλά τα καταλάβαινε, γινόταν ο καθένας πιο πλούσιος πνευματικά και ψυχικά. Εξάλλου αυτός είναι ο προορισμός του θεάτρου. Όποιος περιορίσει τον προορισμό αυτό γίνεται ιερόσυλος.

Σ' όλες τις χώρες του κόσμου υπάρχουν διάφοροι θεατρικοί συγγραφείς αξίας. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι μπορούμε να μιλήσουμε για κάποια συγκεκριμένη σχολή. Πολύ συνοπτικά αναφέρω τους εξής: η Ισπανία «ακούει θεατρικά» στο όνομα Λόρκα. Στην Αγγλία υπάρχει το ποιητικό θέατρο του Έλιοτ, ο Σίμον Φράιρ και ο Ράτιγκαν, που έχει ξεπεράσει το καθαρό μπουλνάρ. Στην

Ιταλία, εκτός του Πιραντέλλο, υπάρχει ο Ντε Φιλίππο καθώς και ο Ούγκο Μπέτι. Στη Γερμανία ο Μπρεχτ είναι μοναδικός. Τέλος στη Γαλλία ο Σαρτρ και ο Ανουίγ είναι οι πλέον αξιόλογοι και αναγνωρισμένοι, χωρίς βέβαια να παραλείψουμε τους Ιονέσκο, Μπέκετ και Σεχαντέ.

«Δεν κάνουμε θέατρο για το θέατρο. Κάνουμε θέατρο για να πλουτίσουμε τους εαυτούς μας, το κοινό που μας παρακολουθεί κι όλοι μαζί να βοηθήσουμε να δημιουργηθεί ένας πλατύς, ψυχικά πλούσιος και ακέραιος πολιτισμός στον τόπο μας. Το θέατρο, ως μορφή Τέχνης, δίνει τη δυνατότητα να συνδεθούμε, ν' αγγίξουμε ο ένας τον άλλον, να νιώσουμε μαζί μια αλήθεια. Το θέατρο είναι μια μορφή εκδήλωσης του ψυχικού μας κόσμου. Το θέμα της ερμηνείας των έργων ενός μεγάλου συγγραφέα εξαρτάται από το κατά πόσο θα σεβαστείς την ουσία, το πνεύμα, την ποίηση και τη μαγεία του έργου, σε συνδυασμό πάντα με τα μέσα που διαθέτεις και με τον τρόπο που ταιριάζει στο συγκεκριμένο ανέβασμα, ώστε η ερμηνεία αυτή να βοηθήσει το κοινό ενός ορισμένου τόπου να επικοινωνήσει πληρέστερα με το έργο». Τα λόγια αυτά – ίσως ήδη να τα γνωρίζετε – ανήκουν στο μεγάλο όνομα του ελληνικού θεάτρου Κάρλο Κουν. Όσα και να πούμε γι' αυτό το όνομα, όσα και να γραφτούν δεν θα είναι ποτέ αρκετά για να περιγράψουν την προσφορά του στο θέατρο και ευρύτερα στην πολιτιστική ζωή του τόπου μας.

Ο Κάρλος Κουν έδωσε τον εαυτό του στο θέατρο, και του έδωσε «εκ του υστερήματος και εκ του περισσεύματός του» τα πάντα, θεωρώντας τη Σκηνή σαν το ιδανικό μέσο για να επικοινωνήσει με άλλους «παθιασμένους» σαν κι αυτόν, και για να επικοινωνήσει με το κοινό, μεταλαβαίνοντάς του το κρασί και το αίμα του.

Ολοκληρώνοντας, θα έλεγα ότι σκοπός του θεάτρου είναι ο προβληματισμός, η έρευνα, η δημιουργική προσπάθεια. Στόχος η προσφορά. Φυσικά ζούμε σε μια εποχή όπου κάθε είδους ανασφάλειες, ο φόβος, οι πιέσεις, το στρες είναι φαινόμενα που κυριαρχούν. Παρ' όλα αυτά, αν μέσα μας κυριαρχήσουν οι αισιόδοξες δυνάμεις, τότε ο κόσμος αυτός έχει πολλά ωραία πράγματα να μας δείξει.

Επαγγέλματα που χάνονται

Οι εφημερίδες της εποχής διαφημίζουν τα τελευταία μοντέλα γυναικείας πίπας και καπνοσακούλας, τα οποία «χαίρουν εκτιμήσεως μεταξύ των μοντέρνων θηλέων». Η Καλλιρρόη Παρρέν εκδίδει την «εφημερίδα των Κυριών».

Τα μπαιν-μιζτ της Γλυφάδος παρουσιάζουν μεγάλη κίνηση και οι εφημερίδες δημοσιεύουν παιχνίδια λουομένων στην ακρογυαλιά. Τα ωρολόγια ΣΙΓΓΕΡ καλούν τους τυχερούς να παραλάβουν τα δώρα των, το βούτυρο ΛΟΝΓΚΑΡ συνιστάται μόνον στους καλοφαγάδες, τα παξιμάδια ΚΑΡΑΣΜΠΑΤ κατασκευάζονται «επί τη βάσει του μεταλλικού ύδατος».

Το σκηνικό χώρο συμπληρώνουν:

Το 66ο Δημοτικό Σχολείο στην οδό Ναυπλίου, το μεγάλο μπακάλικο του Κίκιζα και του Μαυρομάτη – όπου κι η ομώνυμη στάση των λεωφορείων – ο ήχος των τραμ στην οδό Λένορμαν, ο θεόρατος γιαουρτάς με τις μουστάκες και τους πηλίνους κεσέδες που έπρεπε την επομένη να επιστραφούν (αν δεν εκσφενδονίζονταν σε κάποιο κεφάλι), η χορταρού, οι γύφτοι με την κορδέλα (που ακόνιζαν μαχαίρια), οι γανωτζήδες, οι αυλές με τις παράγκες, την κοινόχρηστη τουαλέτα, το σαββατιάτικο μπάνιο στη σκάφη, την γκαζιέρα και τα όνειρα.

Στις γειτονιές του Μεταξουργείου, του Κεραμεικού, του Ψυρρή, της Πλατείας Βάθης πρωτοεμφανίζονται το Γαϊτανάκι, ο Ξυλοπόδαρος, ο Φασουλής κι ο Περικλέτος, ο αυτοσχέδιος μπερντές κι οι «μάντρες» του Καραγκιόζη.

Εδώ λοιπόν κινήθηκαν κι έδρασαν πλήθος οι επαγγελματίες, οι μαγαζάτορες, οι τεχνίτες, οι πλανόδιοι μικροπωλητές. Πολλοί απ' αυτούς σήμερα αποτελούν παρελθόν, μνήμη ιστορική, είδος μουσειακό, εξώφυλλα περιοδικών ή φωτογραφίες κιτρινισμένες απ' το χρόνο...

ΛΑΪΚΗ ΑΡΤΟΠΛΑΣΤΙΚΗ

Η ελληνική γη ζωσμένη από μια γαλάζια θάλασσα, έναν ολόφωτο, διάφανο ουρανό, σπαρμένη μ' ανθηρά θαμνόδεντρα, μυρωδάτα αγριολούλουδα μέσα στην απεραντοσύνη των σταχτοπράσινων ελαιώνων, των ψηλόλιγνων κυπαρισσιών π' αγγίζουν τα ριζά των κυματιστών θουνοκορφών, εμπνέει μια αυθόρμητη καλλιτεχνική διάθεση στους ανθρώπους της.

Οι δαντελωτές, βραχχωμένες ακρογιαλιές σκηνογραφούν μια πληρότητα που εμπνέει ομορφιά και ρομαντισμό μέσα από τη βαθιά ριζωμένη πλούσια πολιτιστική παράδοση και βρίσκει διέξοδο σε μια μοναδική καλλιτεχνική ευαισθησία που εκδηλώνει ο Έλληνας σε ποικίλες μορφές, όπως στη λαϊκή αρχιτεκτονική, κεντητική, υφαντική, αγγειοπλαστική, αργυροχοϊκή, λιθογλυπτική, ξυλογλυπτική.

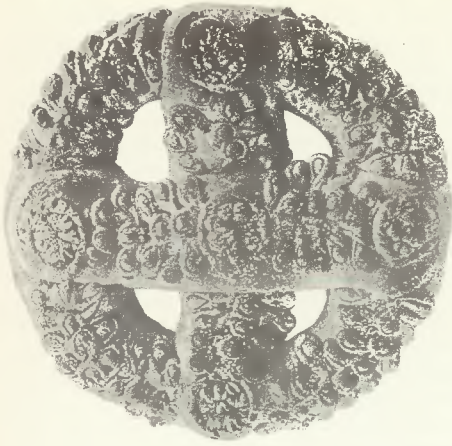
Σήμερα θα σας θυμίσω μια εφήμερη χειροτεχνία που συνηθίζονταν μέχρι τα τελευταία χρόνια στο νησιώτικο κυρίως χώρο και στις περιοχές μ' έντονη πολιτιστική κληρονομιά. Πρόκειται για τη Λαϊκή Αρτοποιαστική των Γιορτών, που όσο πάει κι εξαφανίζεται και σε λίγο δε θα αναβιώνει παρά μόνο σε κάποια κουζίνα μερακλούς νοικοκυράς Κρητικής ή Ρουμελιώτισσας.

Αποτελεί μέρος των λαϊκών εθίμων των Χριστουγέννων, του Πάσχα, του Γάμου και είναι η προετοιμασία κατά τα πατροπαράδοτα του Χριστόψωμου, της Βασιλόπιτας, της Λαμπροκουλούρας και της Κουλούρας του Γάμου. Η πανηγυρική αυτή εκδήλωση είχε σκοπό να τονίσει και να λαμπρύνει την εορταστική διάθεση αλλά και να λειτουργήσει σαν αποτρεπτική και φυλακτήρια δύναμη, γιατί ο φόβος του κακού, της αρρώστιας, η βασκανία, η ελπίδα κατείχαν πάντα τη λαϊκή ψυχή κι αποτελούσαν πανάρχαιο κατάλοιπο.

Στ' αρτοσκευάσματα αυτά υπάρχουν παραλλαγές, ανάλογα με τις περιοχές, στα υλικά, την προετοιμασία του ζυμώματος, ιδιαίτερα όμως στη διακόσμησή τους. Ήταν γνωστό το ξόπλιασμα, το πλούμισμα της επιφάνειας της κουλούρας που γίνονταν από τις ονομαστές ψωμοκεντήστρες, ...«που δούλευαν πάνω στο ζυμάρι με περίσσια υπομονή, με το ξύλο, το πηρούνι, τις βελονόκουπες στη Ρούμελη ή τον ύπερο της παπαρούνας στα Δωδεκάνησα» (Λουκάτος).

Ιερά ψωμιά έφτιαχναν στην αρχαία Ελλάδα, σαν απαρχές στη Δήμητρα ή στον Απόλλωνα. Ήταν προσφορές με παραγωγική σκοπιμότητα και συντροφεύονταν συχνά από άλλους καρπούς της συγκομιδής. Μερικά από αυτά τάλεγαν «ευετηρίες» (Λουκάτος).

Όλα τα γιορτινά ψωμιά στην Ελλάδα, ιδιαίτερα σε παλιότερες εποχές, γίνονταν από αγνά υλικά, φιλοκοσκινισμένο σιτάρι και σουσάμι και θύμιζαν τους μεταξωτούς άρτους των Βυζαντινών ή ακόμη αναμειγνυαν μπαχαρικά, γλυκάνισο, κανέλλα, ροδόκερο και θύμιζαν τα pains d'epices των Ευρωπαίων. Στις νησιώτικες περιοχές μερικές νοικοκυρές έβαζαν ζαφορά στη ζύμη που δίνει ξεχωριστό άρωμα, νόστιμη γεύση και κίτρινο χρώμα για να πρωτοτυπήσουν, γιατί βέβαια συναγωνίζονταν μεταξύ τους. Ακολουθούσε το στόλισμα. Τα σχέδια τα καθορίζει η παράδοση όπως τη μορφή και το σχήμα. Τα πιο γνωστά σύμβολα είναι ο σταυρός, το άστρο, η άγκυρα. Συνήθως η διακόσμηση έχει σχέδια με θέματα από την αγροτική και ποιμενική ζωή. Χρησιμοποιούνται σφραγίδες μ' εμπνευσμένα σχήματα και παραστάσεις.

Τη γιορτή των Χριστουγέννων οι Σαρακατσάνοι τη θεωρούν δική τους γιορτή ποιμενική γιατί ο «Αϊ Χριστός» το θείο βρέφος, όπως τ' αποκαλούν, γεννήθηκε ανάμεσα στους βοσκούς, ανάμεσά τους, γι' αυτό και του αφιέρωναν τη Χριστοκουλούρα με ξεχωριστή φροντίδα. Αναφέρει η Αγγελική Χατζημιχάλη στους «Σαρακατσάνους», Αθήνα 1957, «Το καθάριο χριστόψωμο για τον Αϊ είναι το καλλίτερο, με τα περισσότερα κεντήδια, το μεγάλο σταυρό - φεγγάρι, τα πέντε λουλούδια, τις κουδέλες ή τις μισές κούπες και τις γύρες. Το ψωμί του Αϊ είναι για να τους φυλάει και να τους βλογάει».

Ανάλογη με τη σημασία που ο λαός μας έδινε τον παλιό καιρό στην ετοιμασία και το στόλισμα του χριστόψωμου ήταν και η ιεροτελεστία με την οποία γίνονταν το μοίρασμά της.

Το χριστόψωμο αλλού το κόβουν την παραμονή των Χριστουγέννων στο δείπνο ή ύστερα από αυτό, και σε άλλα μέρη τη μέρα των Θεοφανείων. Το βάζουν στο τραπέζι και δίπλα, μέσα σ' ένα πιάτο, σιτάρι, ρόδι, ξηρούς καρπούς, σταφύλια, μερικά νομίσματα κι ένα ποτήρι ξηρό κρασί. Σε πολλά μέρη μπήζουν ένα κλωνί ελιάς απ' όπου κρέμονται σύκα, μήλα, πορτοκάλια. Το μέλι και τα καρύδια απαραιτήτα.

Στον Ελληνισμό του Πόντου και γενικά στα σπίτια των ελληνικών περιοχών της Μικράς Ασίας, που διατηρούσαν σχολαστικά την παράδοση, στόλιζαν το σταυροψώμι με το κλαδί ελιάς και μετά έπιαναν το τραπέζι, το σήκωναν ψηλά κι έκαναν την ευχή: «Χριστός γεννάται, χαρά στον κόσμο, κεράς Τραπεζία!». Μα δεν τόκοβαν, τόβαζαν στο εικονοστάσι να το φάνε τη μέρα των Φώτων.

Ονομαστή ήταν η Βασιλόπιτα τύπου «ανεβατή» με χρυσοποίκιλτα πλουμίδια που συνήθιζαν στα νησιά του Μαρμαρά.

Οι κουλούρες και τα τσουρέκια της Λαμπρής έχουν επίσης συμβολική σημασία και συνηθίζονται μέχρι σήμερα με διάφορες παραλλαγές στα υλικά, το πλάσιμο και τη διακόσμηση.

Εδώ ξεχωρίζουν τα λεγόμενα «πουλιά της Λαμπρής» που τα φτιάχνουν σε πολλά νησιά των Κυκλάδων ιδιαίτερα στη Σίφνο και τη Σαντορίνη. Οι νησιώτισσες μ' επιδεξιότητα, υπομονή κι έμφυτη καλλιτεχνική διάθεση σχηματίζουν διάφορα πουλιά, κοτόπουλα, την «κλωσσού», το περιστέρι, που κουβαλούσαν απαραίτητα στα σπλάχνα τους ένα κόκκινο αυγό. Φιλοτεχνούσαν ακόμη κι άλλα ζώα, το φίδι, τον αστερία, τους πιπόκαμπους, σαλιγκάρια, ψάρια. Το τρίχωμα των πουλιών τόνιζαν με το σύρσιμο των δοντιών του πηρουνιού, την πίεση της ξύστρας του τυριού και φιλοτεχνούσαν αληθινά χειροτεχνήματα που, αν κι εφήμερα, έδειχναν τον πλούσιο ψυχικό κόσμο του λαού μας. Απαραίτητο το καλαθάκι το πλεγμένο με ζαφουρνέιο κίτρινο κορδόνι και φορτωμένο με αυγά.

Στην Κω, οι νοικοκυρές θέλοντας να πρωτοτυπήσουν κατασκεύαζαν ανθρωπάκια που κρατούσαν στα σταυρωμένα χέρια τους ένα αυγό. Αυτά ήταν τα γνωστά «Λαζαρούδια» ή οι «Λάζαροι της Κω».

Από τη «Σιφναϊκή Φωνή» παίρνουμε τις παρακάτω πληροφορίες για τα πουλιά της Λαμπρής. «Μέσα στο αλεύρι του ζυμώματος αυτού θα μπη και η πρέζα του διαθασμένου αλευριού, που η νοικοκυρά το πήρε από το πρωινό ευχέλαιο. Ό,τι πλαστεί από τη ζύμη τούτη θάναι αγιασμένο, αφού διαπιστώνεται από την πραγματικότητα ότι το διαθασμένο αλεύρι διατηρείται αναλλοίωτο επί έναν ολόκληρο χρόνο. Από το ζυμάρι αυτό θα πλαστούν οι μεγάλες κουλούρες με το κόκκινο αυγό, θα σταλούν στους «φιλιότσους» και τις «φιλιότσες» της οικογένειας και θα κρατηθούν και κουλούρες για την Πρωτομαγιά! Από το ίδιο ζυμάρι θα πλαστούν τα πουλιά της Λαμπρής, «το κουλουράκι του σπιτιού» και η κουλούρα τ' αλωνιού»...

Τα καλλιτεχνήματα αυτά ποτισμένα με μαστίχα και γλυκάνισο, χρωματισμένα με αραιωμένη κόκκινη μπογιά και ναξιώτικη ζαφορά, καλοψημένα και μυρωδάτα ήταν ένας πειρασμός για τα παιδιά που, στα πιο παλιά χρόνια, στερημένα από γλυκά, περίμεναν τις γιορτινές μέρες, τις καλές μέρες, για να χαρούν και να χορτάσουν την πείνα τους, αν και τις περισσότερες φορές τα λυπόντουσαν να τα χαλάσουν, κι έβλεπες τις «κουτσούνες» και τα «λαζαρούδια» να γίνονται πραγματικά παιγνίδια τους. Είχαν όμως κι άλλο σκοπό, χρησίμευαν και σαν «φυλακτά» και φύλαγαν το σπίτι απ' το κακό. Το κουλουράκι του σπιτιού με το πλαστουρημένο σταυρό κλεισμένο σε κύκλο κρεμιόταν μ' ένα καρφάκι στα εικονίσματα έναν ολόκληρο χρόνο, χωρίς να μουχλιάσει ή ν' αλλοιωθεί από άλλη αιτία, για να φυλάει το σπίτι. Το ίδιο κι η κουλούρα τ' αλωνιού, μ' ένα καρύδι πάνω στο σταυρό. Αυτή φυλαγόταν και κοβόταν κάθε χρόνο με τ' αλώνισμα του νέου σταριού σε μια συγκινητική τελετή, βαθιάς θρησκευτικότητας και μυσταγωγίας.

Σε πολλά μέρη της ηπειρωτικής κυρίως Ελλάδας ετοίμαζαν τις Μαγιάτικες Κουλούρες. Πλουμιστές με πλατανόφυλλα, αμπελόφυλλα, λουλούδια και καρπούς για να καλωσορίσουν το Μάη και την Άνοιξη, προάγγελο της καρποφορίας που θ' ακολουθήσει.

Στην Αττική, στα Μέγαρα, αναβιώνει το έθιμο μέχρι σήμερα, τη μέρα της Πρωτομαγιάς με λαμπρή τελετή. Η μαγιάτικη κουλούρα τυλιγμένη σε μεταξωτή πετσέτα μέσα σε πλεκτό καλάθι πηγαίνει από το σπίτι της αρραβωνιαστικής στο σπίτι του αρραβωνιαστικού με τραγούδια και βιολιά.

Τέλος θα μιλήσω λίγο για τη νυφιάτικη κουλούρα, ένα από τα γραφικότερα συνήθια του λαού μας που συνθηθίζεται μέχρι και σήμερα, χαρακτηριστικότερα στα Ανώγεια του Ρεθύμνου και γενικά στα μέρη της Κρήτης.

Την παρασκευή της γαμήλιας κουλούρας αναλαμβάνουν οι κοπέλλες του χωριού, φιλενάδες της νύφης, ανύπαντρες, που με την επίβλεψη μιας ψωμοκεντήστρας φιλοτεχνούσαν εμπνευσμένες, ανάγλυφες παραστάσεις. Η κουλούρα ήταν προσφορά της νύφης στον κουμπάρο. Πρόκειται για ένα ψωμί σε σχήμα πίτας, διαμέτρου 75 εκ. περίπου, θάρους 7-8 κιλών, ζυμωμένο με μυρωδικά, ζάχαρη, καρυκεύματα, στολισμένο άλλοτε με λουλούδια, παγώνια, περισσότερια, φρούτα, κλαδιά ελιάς, παρμένα από τη σύγχρονη λαϊκή παράδοση κι άλλοτε με χταπόδια, σαλιγκάρια, φυτά της θάλασσας, παρμένα από τη μινωική εποχή.

Βλέπουμε λοιπόν πόσο στην ελληνική παράδοση λειτουργούν άγραφοι νόμοι έμπνευσης και δεξιότητας που συνθέτουν μια θαυμαστή ισορροπία καλαισθησίας και λειτουργικότητας.

Αναστασία Γερμανοπούλου

ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 47, «ΤΟ ΣΑΜΑΡΟΠΟΙΕΙΟΝ»

Πηγαίνοντας προς την οδό Βενιζέλου αριθ. 47 γνώριζα ότι το μαγαζί όπου τα μαστόρια -πατέρας και γιος- έκαναν τα σαμάρια δεν υπήρχε. Όμως δεν μπορεί, κάποιος από τους γείτονες θα γνώριζε να μου πει πού θα τους εύρισκα.

Φθάνοντας, έστριψα αριστερά να παρκάρω στο εγκαταλελειμένο, εδώ και πολλά χρόνια, χάνι. Και να! Στο δεξί μου χέρι μερικά σαμάρια έξω από ένα μαγαζάκι έδειχναν ότι το μαγαζί είχε μεταφερθεί εκεί. Πολύ μικρότερο, αλλά αρκετό για τις σημερινές απαιτήσεις.

- Καλημέρα!

- Καλημέρα Βασίλη.

Πριν προλάβω να του εξηγήσω άρχισε.

- Γίναμε πολιτιστική παράδοση. Δεν βαρύνεσαι. Ποιος θα προτιμούσε το γαίδαρα από το Ι.Χ. ή το DATSUN. Ούτε κι εγώ για να λέμε την αλήθεια. Να σου πω κάτι; Ποτέ στη ζωή μου δεν απέκτησα γαίδαρα ή αυτοκίνητο. Μια ζωή με τα πόδια.

- Υπάρχει πελατεία;

- Έμειναν ακόμη αρκετοί στα χωριά, κύρια τα ορεινά. Πηγαίνουμε, παίρνουμε τα μέτρα, κάνουμε το σαμάρι και ξαναπηγαίνουμε να το προβάσουμε. Αν το πετύχαμε, πάει καλά, διαφορετικά το φέρνουμε πίσω και το τελειοποιούμε.

- Διαδικασία ράφτη δηλαδή.

- Πες το ψέματα. Αλλά να, δυσκολευόμαστε. Βλέπεις δεν είναι εύκολο να έρχονται οι «πελάτες» εδώ. Η άσφαλτος, τα αυτοκίνητα. Ευκολότερο είναι να πηγαίνουμε εμείς εκεί, παρά οι «πελάτες» μας να έρχονται εδώ.

Σ' όλη την Ξάνθη μείναμε τρία μαστόρια. Αν σταματήσουμε εμείς, τέρμα. Κανένας νέος δεν έρχεται για βοηθός. Ποιος γίνεται σαμαροποιός σήμερα; Από τα τρία αδέρφια μόνο εγώ ήρθα στην τέχνη του πατέρα μας. Ο ένας μου αδερφός έγινε δάσκαλος και ο άλλος καθηγητής στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου στη Θεσσαλονίκη.

- Το ξέρω. Πριν ένα μήνα η κουινιάδα μου έδωσε την εργασία της στον αδελφό σου. Να θάλουμε το «μέσον»;

Γέλασε και συνέχισε.

- Εγώ έμεινα εδώ, οι άλλοι δύο σαμαράδες είναι στο παζάρι. Βλέπεις, κοντά στην πελατεία. Για να καταλάβεις ούτε τα εργαλεία μας δεν εξελίχθηκαν. Τα ίδια εδώ και δεκάδες χρόνια. Όπως και παλιά, όλα γίνονται στο χέρι. Ποιος θα ασχοληθεί να κάνει μηχανές που να κατασκευάζουν σαμάρια; Για φαντάσου. Μεροκάματο; Έτσι κι έτσι. Εμείς μάθαμε πάντως στα λίγα. Το σαμάρι στοιχίζει από 20.000 δραχμές μέχρι όσο θες. Από κει και πάνω ανάλογα με το μεράκι του πελάτη. Όσα περισσότερα στολίδια τόσο περισσότερα χρήματα. Πάντως λιγόστεψαν και οι μερακλήδες, οι αρχόντοι. Τώρα στολίζονται τα DATSUN. Αν τώρα υπολογίσεις ότι, για να γίνει ένα σαμάρι χρειάζονται 5-7 μέρες δουλειά, θγάζεις το μεροκάματο.

Πράγματι όχι και πλούσιο. Τον ευχαρίστησα και έφυγα για το παζάρι, αφού πρώτα έβγαλα και μερικές φωτογραφίες.

Στο παζάρι ίδρωσα για να βρω το δεύτερο μαγαζί. Ο μάστορας έλειπε.

– Βοηθάει έναν πραγματευτή κάθε Σάββατο που γίνεται το παζάρι, ακούστηκε μια φωνή, και φύγαμε για τον τρίτο μάστορα.

Το τρίτο μαγαζί κι αυτό άδειο. Βγάλαμε τις φωτογραφίες και νάσου ο μάστορας. Κοινό χαρακτηριστικό το σκαμμένο πρόσωπο.

– Έλα φίλε, βγάλε όσες φωτογραφίες θέλεις. Να σε βοηθήσω. Έλα να τραβήξεις το σημαντικότερο τμήμα της δουλειάς. Το αλφάδιασμα των στραβόξυλων. Το Α και το Ω της δουλειάς.

Τον ευχαρίστησα για τη βοήθειά του και πήγα να φύγω.

– Αν θέλεις στείλε μου καμιά φωτογραφία. Να, για να τη δείξω στο εγγόνι μου. Το χαίρεται πολύ.

Ακόμη ένα επάγγελμα που χάνεται. Αυτή η γενιά ακόμη. Μετά... Κι είναι τόσο κοντά το μετά.

Βασίλης Καραλής

ΤΟ ΦΥΣΗΜΑ ΣΤΗΝ «ΚΑΡΔΙΑ» ΤΟΥ ΓΥΑΛΙΟΥ

Χειμώνας 1988. Παγωνιά. Ωστόσο μέσα στη βιοτεχνία υαλικών, το ψηφιακό ηλεκτρονικό θερμόμετρο - το μοναδικό σημάδι της σύγχρονης εποχής - έχει φτάσει ήδη κοντά στους 1400 βαθμούς Κελσίου. Το καμίνι είναι κιόλας φουντωμένο, η ζέση αφόρητη. Στα δέκα βήματα κι όμως δυσκολευόμαστε να σταθούμε παραπάνω από ένα λεπτό. Μόνο που οι άνθρωποι εκεί δουλεύουν με κανονικό ρυθμό, σταματήματα.

Πειραιάς, βιοτεχνία υαλικών του Μανώλη Κυδωνάκη. Εδώ και 30 περίπου χρόνια, σ' ένα παλιό εργοστάσιο, καμιά δεκαριά άνθρωποι - άντρες, γυναίκες - δουλεύουν το γυαλί με τον παραδοσιακό τρόπο. Χωρίς σύγχρονο εξοπλισμό και τεχνικά μέσα, δίνουν μορφή στην υαλόμαζα, ίσως με τον πιο «ποιητικό» τρόπο δημιουργίας, την πνοή.

Έξω, στον αυλόγυρο του εργοστασίου, αμέτρητοι λόφοι από σπασμένα μπουκάλια. Σήμερα, γι' αυτούς είναι η πρώτη ύλη, έτοιμη να λιώσει στο υαλουργικό τους καμίνι, στημένο πάνω σε μια ράμπα και περιστοιχισμένο από δεκάδες μπουριά που εκτοξεύουν δροσερό αέρα πάνω στους τρεις μαστόρους της αναπνοής.

Έτσι η Coca, η Pepsi, η HBH γίνονται η νοητή γραμμή σύνδεσης της δημιουργίας που άρχισε εδώ και 3000 χρόνια πριν τη γέννηση του Χριστού, απ' την Ανατολή, πέρασε στο Βυζάντιο γύρω στο 12ο αιώνα και ύστερα έδωσε τα πρωτεία στη Βενετία όπου το 16ο αιώνα έφτασε σε μεγάλη ακμή. Ακούραστοι και τότε οι δημιουργοί επινοούσαν συνεχώς καινούργιες μεθόδους σύνθεσης της υαλόμαζας και κατεργασίας της.

Μετά το 16ο αιώνα, στην Αγγλία, φτιάχνουν το κρύσταλλο (πρόσμιξη γυαλιού με οξειδίο του μολύβδου) και στην Τσεχία το εμπλουτίζουν με ασβέστιο και αμμωνία, του δίνουν πολυεδρικά σχήματα και δημιουργούν τα περίφημα κρύσταλλα της Βοημίας. Στους κατοπινούς αιώνες η τέχνη ακμάζει και στη Ρωσία όπου πολλά εργοστάσια φτιάχνουν γυαλί, πάντα με την ίδια παλιά μέθοδο, ως το 19ο αιώνα που αρχίζει πια η εκβιομηχάνιση και η αυτοματοποίηση στην παραγωγή του.

Κι αυτή η «νοητή γραμμή» δημιουργίας στη βιοτεχνία του Μανώλη Κυδωνάκη σταματάει εκεί, στο 19ο αιώνα, στις μεθόδους του κι όλες αυτές που χρησιμοποίησαν τόσοι και τόσοι μάστορες, όλους τους προηγούμενους αιώνες.

Όσο και να υποστηρίζουμε την ισοτιμία των δύο φύλων, σίγουρα πρέπει νάσαι άντρας και μάλιστα δυνατός και με πολύ γερό στέρνο και πνευμόνια, για να δώσεις την «πνοή» σου στην άμορφη υαλόμαζα. Αυτή που παίρνουν απ' το καμίνι, μ' ένα μακρύ διαμπερή σωλήνα και που πρέπει να φυσήξουν μ' όλη τους τη δύναμη για ν' ανοίξει, να πάρει ζωή και κατόπιν πια σχήμα.

Υστερα η δουλειά περνάει στις γυναίκες που χειρίζονται τα καλούπια. Δίπλα σε σωρούς από λουρίδες κομμένων εφημερίδων και κουθάδες με νερό, «ντύνουν» εσωτερικά τα καλούπια με βρεμμένες λουρίδες και τα ετοιμάζουν για να δεχτούν την πυρωμένη μάζα του γυαλιού.

Ο μάστορας, φυσώντας συνέχεια στο σωλήνα του και στριφογυρίζοντάς τον επιδέξια, δίνει την πρώτη μορφή στη μάζα που σε λίγο την αποθέτει προσεκτικά στο καλούπι που την κλείνει μέσα του. Εκεί παραμένει μερικά λεπτά, για τη βαθμιαία ψύξη της. Υστερα το καλούπι ανοίγεται και με ειδικές τανάλιες, το γυάλινο πια αντικείμενο μεταφέρεται σ' ένα δίσκο, όπου στη βάση του το οξυγόνο δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη λείανση της κάτω επιφάνειας του γυαλιού.

Το τελευταίο στάδιο της διαδικασίας είναι το ψήσιμο στο φούρνο. Βάζουν τ' αντικείμενα στην κορδέλλα του φούρνου που τα παίρνει μέσα του για να τα παραδώσει πια στη «ζωή» έτοιμα, μετά από καμιά περίπου ώρα.

Σήμερα είναι Σάββατο. Κανονικά τα Σάββατα η βιοτεχνία είναι κλειστή. Όμως, τώρα δουλεύουν υπερωρίες. Έχει μεγαλώσει, λέει, η ζήτηση σε ανθογυάλες, καθότι πλησιάζει του Αγίου Βαλεντίνου. Ο Έρωτας, οι γιορτές, το καλοκαίρι. Τίποτα δε σταματάει την παραγωγή.

Γι' αυτούς τους μαστόρους δεν υπάρχουν καιρικές συνθήκες. Υπάρχουν μόνο συνθήκες δουλειάς. Μπορεί όλα να θράζουν μέσα κι έξω. Αυτοί εκεί. Τα πνευμόνια τους εκεί. Η πνοή τους εκεί. Μόνο που η ζωή τους λιγοστεύει επικίνδυνα, γιατί η μεγάλη, ασταμάτητη πνοή κουράζει, αρρωσταίνει.

Οστόσο επιμένουν στην παράδοση. Τα «κομμάτια» δε βγαίνουν στην παραγωγή κατά χιλιάδες καθημερινά. Πιάνεις ένα στο χέρι σου, το κρατάς. Είναι λείο, λαμπερό. Το αφουγκράζεσαι: κρατάει ακόμα την ανάσα του δημιουργού του. Και κάτι πολύ σημαντικό. Δεν είναι αφεγάδιαστο. Απλά είναι τέλειο, γιατί το καθένα είναι μοναδικό.

Αγλαΐτσα Αναγνωστοπούλου

ΟΙ ΛΕΜΒΟΥΧΟΙ

Και ο τελευταίος των... Μοϊκανών ν' αλλαξοπιστήσει; Ποιος θα μπορέσει να πιστέψει ότι και ο τελευταίος του Σωματείου των Βαρκάρηδων θα ονόμαζε τον εαυτό του... Ελαιοπαραγωγό.

Σωματείων Λεμβούχων Αλεξανδρουπόλεως: Από τα ισχυρά και καλοοργανωμένα προπολεμικά Σωματεία της πόλης μας.

Με τις αρτοκλασίες τους, τα επίσημά τους και τις συχνές επαφές τους με τις Λιμενικές και Τελωνειακές Αρχές, αποτελούσαν μια ξεχωριστή κάστα στο λιμάνι μας.

Τύποι όλοι τους, περιποιημένοι και καλομίλητοι, έφερναν την ταπεινή τους δουλειά στα ύψη του... λειτουργήματος.

Μα κι αν το καλοεξετάσουμε, λειτούργημα ήταν το να παραλάβεις από το ποστάλι, μεσοπέλαγο, τον τάλαιπωρμένο, από τα εικοσιτετράωρα του ταξιδιού, επιβάτη, με όλες του τις αποσκευές, κουρασμένο και με σπασμένα τα νεύρα του, και να τον φέρεις να πατήσει στεριά.

Έπρεπε πραγματικά να έχεις ατσάλινα νεύρα για να το πετύχεις. Ήταν η εποχή που δεν υπήρχε στην Αλεξανδρούπολη λιμάνι, αλλά η θαλασσινή συγκοινωνία της είχε τις δόξες της.

Έξω από το μικρό λιμενοβραχίονα, για τις βάρκες, τις μαούνες και τα ψαροκάικα, και σε απόσταση 100 έως 200 μέτρων από το Φανάρι του, που ήταν στο ύψος του σημερινού Ν.Ο.Α., βρισκόντανε πάντα σταματημένα ένα ή δύο ποστάλια της συγκοινωνίας και χώρια τα φορτηγά που φουντάριζαν μακρύτερα.

Αξέχαστα ονόματα βαποριών, αξέχαστη η μυρωδιά τους και η κάπνα τους από το πετροκάρβουνο που καίγανε, κουβαλούσανε τους επιβάτες στο κατάστρωμά τους σχεδόν μαζί με τα γελάδια και τα πρόβατα που στελνόντανε από εδώ στα νησιά μας ή στον Πειραιά.

Καλοτάξειδα, δεν παραλείπανε κανένα τους δρομολόγιο και με μερικά ποδίσματα από τη θαλασσοταραχή, φτάνανε πάντα στον προορισμό τους... «Ναυκρατούσα», «Μπουμπουλίνα», «Ιόνιον», «Απόστολος Τόγιας», «Ένωσις», «Έλλη», «Αθέρωφ» και... άλλα που τα ξεχνώ.

Υπέροχο το θέαμα του φτασίματός τους.

Μόλις ο καπνός τους και το άλμπουρό τους ξεχώριζε κάπως στον ορίζοντα, όλοι οι βαρκάρηδες ξέρανε και το όνομά του και την ώρα που θα φουντάριζε και το σημείο ακόμα. Φεύγανε από το πρόχειρο καφενείο του Λουκά Μαρμαρινού, εκεί κοντά στην ξύλινη αρχικά και με μπετόν κατόπιν αποβάθρα (στο δεξιό της σήμερα δένει το «Σαμοθράκη») και μπαίνανε στις βάρκες τους για να τις ετοιμάσουν. Βγάζανε από το κλειδωμένο ντουλάπι τους, κάτω από το τιμόνι, τα κεντημένα από τις κυράδες τους στρωσίδια και μαξιλάρια των πάγκων της βάρκας τους, για να καθήσουν πάνω σ' αυτά οι επιβάτες, και ανάλογα με τον καιρό σιγουράριζαν τα πανιά τους ή τα κουπιά τους.

Μόλις έφτανε η ώρα σαν με σύνθημα ξεκινούσανε όλοι μαζί και, ρίχνοντας σηματοδύρα, άφηναν την άγκυρά τους για να συναγωνιστούν ποιος θα φτάσει πρώτος στο καράβι που σφύριζε πια για να τους δείξει την ώρα της αγκυροβολίας του και σαν μ' αυτό του το σφύριγμα τους έδινε το σύνθημα του ξεκινήματός τους.

Στο πέρασμα του φαναριού οι γνωστοί τους ψαράδες, ερασιτέχνες κι επαγγελματίες, τους παρότρυναν με φωνές σαν να επρόκειτο να περάσουν για θαλασσινό ράλυ.

Στα πανιά πάντα κέρδιζαν οι έχοντες την πείρα παλαιοί, ενώ στην μπουνάτσα με τα κουπιά οι νέοι που τους έπαιρναν την πρωτιά.

Με το φτάσιμο στο καράβι, αν δεν είχαν αγκαζαριστεί από τους συγγενείς του επιβάτη που έφτανε, γνώριζαν τον κάθε ταξιδιώτη από μακριά και με τη φωνή τους του δίνανε να καταλάβει ότι τα βάσανά του τελειώνουν μια και θα τον παραλάβουν για τη στεριά. Βοηθώντας τους ανήμπορους, στο κατέβασμα από τη σκάλα του βαποριού, που κουνιότανε ακόμη, παίρναν στα χέρια τους τις αποσκευές του επιβάτη, τα τυχόν παιδιά του και... μ' ένα - δυο σάλτα με τα ξυπόλυτα για ευκολία πόδια τους, τους

τοποθετούσαν στον καλλίτερα στρωμένο πάγκο της βάρκας τους, ζυγιάζοντας κάθε φορά όλους και όλα... μην τυχόν και μπατάρει το σκάφος.

Είχαν πολλές φορές και τα τυχερά τους, όταν αγκαλιά κατέβαζαν από τη σκάλα του βαποριού, κάποια νέα τάλαιπωρημένη από το ταξίδι που... ζαλισμένη ακόμα από το ξερνοβολητό, αφηνότανε στα χέρια τους μέχρι τη στεριά.

Αυτό αποτελούσε και το θέμα του βραδυνού πειράγματός τους, πάνω στο μεζέ και το караφάκι, τις περισσότερες φορές με τις κυράδες τους, στα καφενεδάκια της παραλίας μας.

Αξέχαστα χρόνια... Αλησμόνητο Σωματείο που έσβησε με τον πολιτισμό.

Έρημο το μεγάλο πια λιμάνι μας από λεμβούχους κι επιβατηγά βαπόρια.

Γεμάτοι οι δρόμοι μας από ταξί, Ι.Χ., φορτηγά, λεωφορεία και κάθε είδους τροχοφόρα... σήμερα.

Μα όταν κανείς παλιός κατεβεί στην αποβάθρα των βαρκάρηδων, που έρημη κι εκείνη παραμένει σήμερα, θα ξαναθυμηθεί το ξύλινο υπόστεγό της με τις σκάλες του και... σαν φαντάσματα, γιατί κι αν ακόμη ζούνε θα έχουν γίνει φαντάσματα του παλαιού εαυτού τους, θα τους ξαναθυμηθεί...

Σπύρος Χαλάστρας

Απόσπασμα απ' το βιβλίο του Αθ. Αποστολίδη «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ».

Ο ΓΚΑΜΠΑΡΝΤΙΝΑΚΙΑΣ

Στο παρά πέντε να κλείσει η ύλη για το αφιέρωμα κι εγώ ακόμα δεν έχω ετοιμάσει τίποτα. Στίθω και στρέφω το μυαλό μου... Καμιά πρωτότυπη ιδέα για τα επαγγέλματα που χάνονται, τίποτα. Κοντεύω να τρελαθώ. Αμάν, τι θα γίνω χωρίς κείμενο σ' αυτό το τεύχος της Πολιτιστικής;

Θέλω κάτι πρωτότυπο, πικάντικο. 'Οχι σαμαράδες, καρποποιούς και καλατζήδες' ούτε σαλεπιτζήδες ή καρεκλάδες. Πάνω που πάω να τα εγκαταλείψω, το βρίσκω. Αυτός είναι! Τον ξέρετε όλοι, τον γνωρίζετε, τον γευτήκατε ίσως. Πώς είναι; Κλασική περίπτωση: φοράει μακριά γκαμπαρντίνα, μαύρα γυαλιά, ψηλοτάκουνο παπούτσι, κορακίσιο μάτι, αυτί-ραντάρ και... ναι, εφημερίδα.

Κρατάει εφημερίδα σπωσοδήποτε. Τι δουλειά κάνει; Ναι, ναι, το βρήκατε. Αυτός είναι, ο παραδοσιακός χαφιές. Μια είναι η δουλειά του: ν' ακούει, να βλέπει και μετά να πηγαίνει για την αναφορά του.

Μα, θα μου πείτε, χαφιέδες υπάρχουν ακόμα. Λάθος κύριοι. Οι χαφιέδες καταργήθηκαν. Δεν έχουν πέραση πια. Πάει, έσβησε κι αυτό το επάγγελμα. Πέρασε εκείνος ο παλιός καιρός όπου είχα τον προσωπικό σου χαφιέ, τον τύπο σου που σ' έπαιρνε πάντα από πίσω. Με βροχή και με αέρα, μέρα και νύχτα, σ' ακολουθούσε παντού, σε συνόδευε στα σκοτεινά σοκάκια, άκουγες τα βήματά του και δε φοβόσουν, γιατί ήξερες στα σίγουρα πως αυτός, ναι Αυτός, είναι από πίσω σου. Σε συνόδευε σχεδόν μέχρι την πόρτα σου κι απ' το παράθυρό σου προσπαθούσε ν' ακούσει την επιλογή του ραδιοφώνου σου. Τον λυπόσουνα καμιά φορά, βλέποντάς τον να υποφέρει, κι άνοιγες το ραδιόφωνο, το δυνάμωνες αρκετά για να μπορεί ν' ακούσει ο φουκαράς, τον βοηθούσες. Έπρεπε κάτι ν' ακούσει για να καρφώσει, να βγάλει το ψωμάκι του το ανθρωπάκι.

Πάει κι αυτός... Ξεπεράστηκε απ' την τεχνολογία, έμεινε άνεργος. Τα σύνεργά του, η εφημερίδα, τα γυαλιά, η γκαμπαρντίνα, το μάτι του, το αυτί του είδη μουσειακά. Τι να πρωτοπαρακο-

λουθήσει; Άλλαξαν οι καιροί και οι απαιτήσεις, βρε αδερφέ!

Κάποτε ήξερες: Κάρφωναν οι μεν τους δε και τίποτ' άλλο. Ο παραδοσιακός χαφιές και πρόφτανε τη δουλειά του και την ήξερε πολύ καλά, με το νι και με το σίγμα, που λένε. Τώρα όμως που οι συνθήκες άλλαξαν, τι να σου κάνει ο έρμος; Τώρα οι μεν καταδίδουν τους άλλους, οι άλλοι τους δε και οι μεν καταδίδονται από τους άλλους. Μπλέχτηκε ο φουκαράς, έπεσε στα αζήτητα.

Τώρα λοιπόν που δεν υπάρχουν καλοί και κακοί, αλλά καλόκακοι, για να παρακολουθήσουμε τα νέα δράμενα, χρειάζεται κάτι παραπάνω, ένα νέο τεχνολογικό σύστημα. Όχι πια λοιπόν χαφιέδες, αλλά πληροφορική, κομπιούτερς, 666 και... κακό συναπάντημα.

Μα, θα μου πείτε, τόσα πολλά πράγματα για μια παρακολούθηση; Τζάμπα το πρόγραμμα και η δαπάνη. Αμ δεν είναι έτσι! Τώρα πρέπει να τα ξέρεις όλα. Κι όταν λέμε όλα, εννοούμε όλα. Ο χαφιές μπορεί να πήγαινε πότε-πότε για τσιγάρα, που λέει ο λόγος, μπορεί να του ξέφευγε και κάτι. Στο κομπιούτερ όμως...

Α, στο κομπιούτερ δεν ξεφεύγει τίποτα. Ούτε, ας πούμε, αν έχετε στένωση αορτής. Γιατί; Πρέπει να μπορεί να ενημερώσει και τον τελευταίο ρομαντικό μπακάλη, για να ξέρι αυτός με τη σειρά του αν μπορεί να σου κάνει πίστωση. Αορτή είναι αυτή. Αν τα τινάξεις και μείνει απλήρωτος; Υπερβολές, θα μου πείτε. Α, όχι και υπερβολές. Έτσι έχουν τα πράγματα, πρέπει να τα ξέρι όλα. Αν προμηθεύτηκες ανεμιστήρα για τον επερχόμενο καύσωνα, αν συμμετείχες στη γαλακτοσυγκομιδή λόγω μπκερέλ, αν αποθήκευες προφυλακτικά λόγω AIDS και πάει λέγοντας. Χρειάζονται, οδεύουμε προς τα πίσω.

Αυτά τα καυτά λοιπόν οδήγησαν το συμπαθή κλάδο των γκαμπαρντινάκιδων στη φτώχεια και τη μιζέρια.

Αλλά τι μας νοιάζει εμάς, ας υποφέρει αυτός, εμείς το μόνο που θέλουμε είναι να παρακολουθούμαστε καλά. Ε, όχι, δεν έχουμε παράπονο.

Κώστας Βακουφτής

Ο ΓΑΝΩΤΗΣ

– Πηρούνια, κουτάλια γιαλώ...

Και μόνο με τη θύμηση της φωνής αυτής, το μυαλό μας ξαναγυρίζει πίσω αρκετά χρόνια, περίπου δύο δεκαετίες, την εποχή που για αρκετά παιδικά, περιέργα μάτια ήταν μια πανδαισία θεάματος, κάτι σαν ιεροτελεστία τέχνης. Δυνατότητες επιλογής τουλάχιστον τέτοιας μορφής, περιορισμένες. Σκηνικό απλό. Σπίτια χαμηλά, μονοκατοικίες παλιές, με τον πατροπαράδοτο κήπο μπροστά να ευωδιάζει από τα τριαντάφυλλα και τα γιασεμιά. Δρόμοι χωμάτινοι, φαγωμένοι από τα νερά της βροχής. Σε κάθε τετράγωνο και αλάνα. Σωστός παράδεισος. Εποχή που αναπολούμε – τουλάχιστον η γενιά που την έζησε – με νοσταλγία. Πιτσιρίκια με κοντά παντελόνια, με ξαναμμένα πρόσωπα από το παιχνίδι και τη φλόγα της ηλικίας. Στο χέρι το απαραίτητο σακκουλάκι, πάντα χειροποίητο, για το καθημερινό παιχνίδι με τις μπίλιες. Εμείς τα ξέραμε σαν «τζιτζιλιά».

Ο γανωτής, πάντα γραφικός τύπος, με τα σύνεργα άλλα κρεμασμένα στον ώμο και άλλα στο χέρι, ήταν από τους τακτικούς της γειτονιάς. Η σημερινή τεχνική των αστραφτερών μαχαιροπήρουνων, άγνωστη την εποχή εκείνη, τουλάχιστον στους πολλούς...

Η συμφωνία με τη νοικοκυρά για το γυάλισμα των κουζινικών σκευών δεν αργούσε να γίνει. Θα έλεγε κανείς πως ήταν κάτι το απαραίτητο αυτό το μικρό παζάρι, με τελικό αποτέλεσμα σχεδόν πάντα τη συνειδησιακή ικανοποίηση και από τις δύο πλευρές. Η ταρίφα περίπου η ίδια για τα δεδομένα της εποχής εκείνης: τρία ή τέσσερα τάληρα.

Και το οπτικό πανηγύρι για τους πιτσιρίκους άρχιζε. Συνεπαρμένοι κοιτούσαμε τις κινήσεις του γανωτή, που έβαζε όλη του τη δεξιοτεχνία, συναισθανόμενος, ίσως, ότι εκτός από τη νοικοκυρά έπρεπε να φανεί αντάξιος και απέναντι όλου αυτού του μικρού κοινού που παρακολουθούσε.

Το άναμμα της φωτιάς στο χειροποίητο παμπάλαιο χυτήριο γινότανε αμέσως. Μερικά άπληστα μάτια θλέπανε το λεγόμενο «καλάι» να λειώνει στο μικρό δοχείο και να γίνεται σαν ασήμι. Αφού συγκέντρωνε τα κουταλοπήρουνα σ' ένα τενεκεδένιο κουτί με ένα υγρό σαν νερό, τα βουτούσε με μια λαβίδα μέσα στο καλάι μέχρι τη μέση κι έπειτα το υπόλοιπο μισό, για να καλυφθεί εντελώς. Αμέσως μετά, με το βαμβάκι που κρατούσε στα χέρια του, τα σκούπιζε και ιδού το θαύμα: το μουντό και ξεβαμμένο κουτάλι έπαιρνε την όψη που ξέραμε μόνο από τις βιτρίνες των ακριβών καταστημάτων. Ολοκαίνουργο, που σου ερχόταν να φας, μόνο και μόνο επειδή άστραφτε σαν ασήμι. Η διαδικασία επαναλαμβανόταν και σε λίγη ώρα η νοικοκυρά είχε στη διάθεση της την περισσότερα της κουζίνας της, που άστραφτε.

Το πατροπαράδοτο καφεδάκι - κέρασμα συμπλήρωνε την εικόνα, που δεν λέει να φύγει από τα μάτια μας. Η ξεκούραση μετά τη δουλειά, η σκέψη για την επόμενη πελάτιδα και ίσως κάποιος μικρός προβληματισμός για τον εαυτό του, για τη δουλειά του και τη μιζέρια της ζωής.

Σιγά-σιγά, το ενδιαφέρον μας ξεθούβαινε. Πάει κι αυτή τη φορά. Σειρά είχε το παιχνίδι, η σβούρα, οι μπίλιες. Και σαν παίζαμε λίγο πιο πέρα η ίδια φωνή, στον ίδιο ρυθμό, έφθανε σ' αυτιά μας, καθώς ο γανωτής με τα σύνεργά του κρεμασμένα έφευγε πάλι κατηφορίζοντας για άλλη γειτονιά, για το μεροκάματο.

– Πηρούνια, κουτάλια γιαλώ...

Από τη θύμηση κάποιοι πιτσιρίκοι, που είδε τον κόσμο με το πρίσμα της εποχής εκείνης' επαγγέλματα που χάθηκαν στις μέρες μας, μια και τα βιομηχανικά προϊόντα έχουν βελτιωθεί σήμερα και δεν χρειάζονται την τέχνη κάποιου ταπεινού γυρολόγου για τη δουλειά αυτή.

Γραφικές μορφές, που δεν θα δούνε τα παιδιά μας ούτε θα ακούσουνε την ίδια μονότονη φωνή...

– Πηρούνια, κουτάλια, γιαλώ...

Σπύρος Χαλάστρας

ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΑΡΚΟΥΔΙΑΡΗ (ή όπως αλλιώς προτιμάτε να το ονομάσετε)

Θάταν αρχές του Μάη, όταν αποφάσισα να κάνω εκείνη τη βόλτα. Πριν δυο χρόνια περίπου, μια Κυριακή πρωί. Η φωτογραφική μου μηχανή πάντα με συντροφεύει στους περιπάτους μου κι έτσι κι εκείνη τη μέρα, με τη μηχανή στον ώμο, βάδισα προς το Μοναστηράκι. Μ' αρέσει αυτό το μέρος. Μ' αρέσει το ανακάτεμα του κόσμου, η φασαρία, τα παζάρια, τα περίεργα πράγματα τ' αραδιασμένα σε πάγκους, οι παράξενες φάτσες που συναντάς και σε κάνουν να θαρρείς πως βρίσκεσαι σε ταινία του Φελλίνι. Ένας κόσμος διαφορετικός. Ένας κόσμος αναπάντεχος που κάθε στιγμή νοιώθεις να σου αποκαλύπτει τα μυστικά του, που κάθε στιγμή σε συνεπαίρνει.

Κάπου εκεί, σε μια στροφή του δρόμου, τους συνάντησα. Αυτός μεγαλόσωμος, χοντρός και βρώμικος, μ' ένα καπέλο στο κεφάλι κι ένα ντέφι στο χέρι. Κι αυτό μικρό, μια σταλιά ζωάκι, με μια αλυσίδα περασμένη στο σώμα του. Κι είχε μαζευτεί κόσμος. Πολύς κόσμος. Όλοι ήταν εκεί. Όλοι έριχναν κέρματα στο ντέφι του αρκουδιάρη. Όλοι περίμεναν να δουν, να φωνάξουν, να γελάσουν.

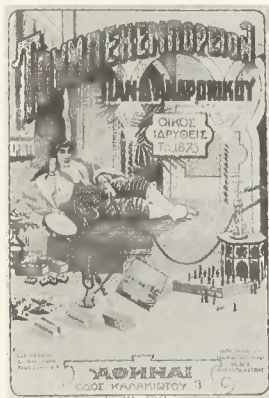
Ναι όλοι περίμεναν κι επιτέλους η παράσταση θάπρεπε ν' αρχίσει. Το ντέφι χτύπησε ρυθμικά. Η εκκίνηση δόθηκε κι εκείνο στάθηκε στα πόδια του κι άρχισε να κινείται. Είχε και όνομα. Γιώργο, το φώναζε.

– Έλα Γιώργο! Έλα κουνήσου! Άντε Γιώργο! και τακ-τακ το ντέφι.

Δεν μπόρεσα να σταθώ άλλο. Άξαφνα ένας κόμπος μ' ανέβηκε στο λαιμό. Ένοιωσα εκείνο το περίεργο συναίσθημα που νοιώθω κάθε φορά που περνώ από μαγαζιά με ζώα και τα βλέπω να με κοιτούν ικετευτικά, μεσ' απ' τη φυλακή τους. Τράβηξα δυο φωτογραφίες κι έφυγα βιαστικά, μην μπορώντας άλλο, νοιώθοντας οργή και θλίψη ταυτόχρονα.

Ο αρκουδιάρης είναι ένα απ' τα επαγγέλματα που χάνονται - ευτυχώς θάλεγα - αλλά όταν το ξανασκέφτομαι μονολογώ: «Και τι μ' αυτό; Σάμπως άπειροι αρκουδιάρηδες δεν υπάρχουν ανάμεσά μας;»

Σοφία Τσουμάκη

ΚΑΡΑΓΚΚΙΟΖΗΣ¹

«Τιμή ιδιαίτερη αρμόζει στους ελάχιστους σήμερα Καραγκιοζοπαίχτες που διατηρούν ανιδιοτελώς, ηρωικά, πεισματάρικα, την παράδοση του ελληνικού θεάτρου σκιών».²

Νίκος Εγγονόπουλος

Όταν αποφασίσαμε ν' αναφερθούμε στο επάγγελμα του Καραγκιοζοπαίχτη, ξέραμε απ' την αρχή πως θ' αντιμετωπίζαμε δυσκολίες. Δεν είναι μόνο η αδιαφορία της Πολιτείας, τι να περιμένεις άλλωστε από μια τέτοια πολιτεία³... Εδώ αφήσανε και χάθηκε το μοναδικό θεατράκι του Γιώργου Χαρίδημου, στο Φανάρι του Διογένη στην Πλάκα! «Θα το κάνουν καφετέρια. Ξήλωσαν και τις ταμπέλες, πάνε όλα», μας είπε πικραμένα ο Γιώργος Χαρίδημος και συνέχισε:

– Πήγα στο Υπουργείο Πολιτισμού, τους είπα να κάνουν κάτι είναι μεγάλο πλήγμα. Αδιαφόρησαν. Μου πρότειναν να παίζω σε μερικά σχολεία και να μου δώσουν λεφτά. Αρνήθηκα. Εγώ δεν είμαι ζητιάνος.

Πάει λοιπόν το θεατράκι και δεν κουνήθηκε μήτε φύλλο, έστω και κάποιας γειτονικής λεύκας. Κι όχι τίποτε άλλο, αλλά να, ο Γιώργος Χαρίδημος, όπως κι

ο πατέρας του ο Χρίστος, δούλεψαν σοβαρά, δημιουργικά και σκληρά για τον Καραγκιόζη.

Όπως κι ο άλλος μεγάλος του Θεάτρου Σκιών: ο Ευγένιος Σπαθάρης, γιος του Σωτήρη Σπαθάρη. Φάνηκε κι αυτός απογοητευμένος, αηδιασμένος, θά 'λεγα, απ' την αντίστοιχη κρατική αδιαφορία. Ο Σπαθάρης, είτε το θέλουμε είτε όχι, αποτελεί αναμφισβήτητα ένα μεγάλο κεφάλαιο στην ιστορία του Καραγκιόζη. Το παίξιμό του, οι φιγούρες του, η ζωγραφική του, η σκηνοθετική του συμβολή στο «Μεγάλο μας Τσίρκο» (του Ιάκωβου Καμπανέλλη) στα 1973 – ο Ευγένιος σκηνοθέτησε τότε τη σκηνή του Καραγκιόζη με τον αξέχαστο Διονύση Παπαγιαννόπουλο στον ομώνυμο ρόλο – είναι ένα μικρό δείγμα από το έργο του, έργο ζωής, που 'ρχεται σήμερα να σφραγίσει μ' ένα Μουσείο της Ιστορίας του Καραγκιόζη.

Από την εποχή που ο Μπαρμπά-Γιάννης, ο Μπράχαλης στα 1870 άνοιξε στην Πλάκα την πρώτη σκηνή με εισιτήριο 10 λεπτά (5 λεπτά για την είσοδο και 5 για τον αργιλέ), μέχρι τις μέρες μας, ένας μεγάλος αριθμός Καραγκιοζοπαιχτών πλούτισαν με τη φαντασία, την τόλμη αλλά και την... ιδιαιτερότητά τους, την τέχνη.

Πολλά τα μεγάλα ονόματα στο χώρο του Καραγκιόζη: Ο Αντώνης Μόλλας πού 'παιζε στη Δεξαμενή, στο Στάδιο, στο Θέατρο «Λούνα Παρκ» (στις στήλες του Ολυμπίου Διός), ο Μανωλόπουλος⁵ που δημιούργησε τον Κοπρίτη και τον Μπιρικόγκο (τα Κολλητήρια), ο Βασίλαρος πού 'χε ζωγράφο του το Φώτη το Ράμμο⁶, ο Δεδούσαρος, ο Καραμπάλης, ο Κελαρηνόπουλος, ο Φωτεινός ο Νάσος, ο Αντώναρος (Πλέσσας Αντώνης),

ο Βάγγος (Βαγγέλης Κορφιάτης), ο Μάνθος Αθηναίος, ο Θανάσης Σπυρόπουλος, κ.ά.

Ένα μεγάλο κεφάλαιο που δεν έχει ανοίξει ακόμα υπεύθυνα και συστηματικά. Κι ίσως να 'χει δίκιο ο Κίμων Φράιερ όταν γράφει:⁷ «...ευτυχώς που ο κ. Πετρόπουλος είναι ένας εκκεντρικός μελετητής και πολύ σωστά χτυπάει τους επαγγελματίες λασγράφους και ακαδημαϊκούς, που είναι πολύ δειλοί ή πολύ κοντόφθαλμοι για να συγκεντρώσουν και να μελετήσουν ένα τόσο συναρπαστικό υλικό».

Με τον Καραγκιόζη είχαμε κάνει την αρχή, στο τεύχος 15 της «Πολιτιστικής».

Σήμερα συνεχίζουμε, συγκαταλέγοντάς τον στα επαγγέλματα που χάνονται. Χάνεται άραγε; Ακόμα και σ' αυτό δεν μπόρεσαν οι Καραγκιοζοπαίχτες να συμφωνήσουν.⁸ Το βέβαιο είναι πως υπάρχουν δυσκολίες πολλές.

– Κουβαλάμε κάποια κατάρτα από παλιά, λέει ο Ράμμος, κι ο Χαρίδημος συμπληρώνει:

– Το Υπουργείο Πολιτισμού υποστηρίζει το παιδικό θέατρο. Ο Καραγκιόζης κυνηγιέται από παλιά. Αλλά βλέπεις, ο Καραγκιόζης είναι ξυπόλητος κι αυτοί φοράνε μπότες μέχρι εκεί πάνω.

Προσπαθήσαμε μια αντικειμενική καταγραφή απόψεων, τάσεων και προθέσεων, όπως θα λέγαμε και στην πολιτική. Άλλωστε ο διάλογος με Καραγκιοζοπαίχτες μοιάζει με βάδισμα σε τεντωμένο σκοινί. Ελπίζουμε να μην αδικήσαμε κανέναν κι ευχόμαστε σύντομα να μονιάσουν, κατά την προτροπή του Χαρίδημου. Άλλωστε, «στους Καραγκιοζοπαίχτες υπάρχει πάντα ανθρωπιά».

Μερικοί από τους κυριότερους τύπους του ελληνικού Καραγκιόζη: 1) ο Πασάς, 2) ο Σιορ-Διονύσιος, 3) ο Μορφονιός, 4) ο Χατζηαβάνης, 5) ο Καραγκιόζης, 6) ο Μπαρμπάγιώργος, 7) το Κολλητήρι, 8) η Βεζυροπούλα, 9) ο Βεζύρης, 10) ο Δερβέναγας

Το σωματείο

Το 1925 ιδρύθηκε το «Σωματείο Ελλήνων Καραγκιοζοπαίκτων» που μετονομάστηκε το 1955 σε «Πανελλήνιο Σωματείο Θεάτρου Σκιών». Παλιά είχε 350 μέλη, σήμερα οι συνδρομές των μελών δεν αρκούν ούτε για τα στοιχειώδη έξοδα.

Υπάρχουν μόνιμα θέατρα σκιών σε κάθε γειτονιά, σε κάθε πόλη, σ' όλη την Ελλάδα. Θέατρα που το κοινό τους το αποτελούν όχι μόνο παιδιά αλλά και μεγάλοι. Γύρω τους συγκεντρώνονται λαϊκοί ζωγράφοι, επιγραμματοποιοί, οργανοπαίχτες μουσικοί. Στη δεκαετία 1950-1960 η δόξα του ελληνικού κινηματογράφου καταφέρνει το πρώτο μεταπολεμικό κτύπημα στον Καραγκιόζη. Η δεύτερη περίοδος κρίσης έρχεται με την είσοδο της τηλεόρασης σε κάθε σπίτι.

Σήμερα οι εναπομείναντες Καραγκιοζοπαίχτες αντιμετωπίζουν ζωτικά προβλήματα. Από «θέαμα ιστορικού και θρησκευτικού περιεχομένου» για μικρούς και μεγάλους ο Καραγκιόζης πλέον ψυχαγωγεί μόνο παιδιά, που τα περισσότερα μάλιστα τον παρακολουθούν από την τηλεόραση. Άλλωστε οι ανταγωνιστές του είναι πολλοί και ισχυροί: παιδικά θέατρα, ειδικές κινηματογραφικές προβολές, κινούμενα σχέδια, παιδικά προγράμματα στην ελληνική τηλεόραση, πρόσφατα και στη δορυφορική, άπειρες – τις πιο πολλές φορές κακής ποιότητας – βιντεοταινίες.

Κι έτσι οι «μάντρες» μια-μια κλείσαν. Φέτος έχουν απομείνει μόνο δύο μόνιμες στέγες Καραγκιόζη. Τα μισθώματα είναι πολύ ψηλά για να μπορέσει ένας Καραγκιοζοπαίχτης ν' ανταποκριθεί με τα μηνιατικά έσοδά του. Όπως δεν μπορεί ν' ανταποκριθεί ούτε το ύψος των ασφαλιστρών που πρέπει να πληρώνει στο ΙΚΑ σαν ελεύθερος επαγγελματίας (180.000 δρχ. το χρόνο). Παλιά οι Καραγκιοζοπαίχτες ήταν ασφαλισμένοι στο Ταμείο Ηθοποιών. Είχαν οι περισσότεροι εργοδότη το θεατρώνη, που πλήρωνε την εργοδοτική εισφορά. Πριν 10 περίπου χρόνια το Ταμείο Ηθοποιών συγχωνεύτηκε με το ΙΚΑ, θεατρώνες που μισθώνουν την εργασία Καραγκιοζοπαιχτών δεν υπάρχουν πια και οι τελευταίοι, για να επιβιώσουν αλλά και για ν' ασφαλιστούν, αναγκάζονται ν' ασκήσουν άλλο κύριο επάγγελμα. Μόνο 4 από τους νεότερους ασκούν αποκλειστικά το επάγγελμα του Καραγκιοζοπαίχτη. Το σωματείο τους υποστηρίζει πως η Πολιτεία δεν επιδεικνύει το ανάλογο ενδιαφέρον, δεν υπάρχει πολιτική στήριξης της λαϊκής παράδοσης του Καραγκιόζη.

Με παραστάσεις τους στο Υπουργείο Πολιτισμού οι Καραγκιοζοπαίχτες ζήτησαν:

- Να επιχορηγηθεί η δημιουργία της Εθνικής Στέγης του Καραγκιόζη.⁹ Να υπάρχει δηλ. ένας μόνιμος χώρος που θα στεγάζει τόσο στις παραστάσεις, όσο και τις εκθέσεις με το πλαίσιο υλικό λαϊκής ζωγραφικής (φιγούρες, διαφημιστικές ρεκλάμες, ταμπέλες, ποδιές, κλπ) που με το πέρασμα του χρόνου κινδυνεύει να καταστραφεί.
- Να συμπεριλαμβάνονται 150 παραστάσεις Καραγκιόζη στα Φεστιβάλ του ΕΟΤ.
- Να είναι υποχρεωτικές για όλα τα σχολεία 1-2 παραστάσεις το χρόνο. Οι Καραγκιοζοπαίχτες έχουν τη θέληση να τρέξουν σ' όλη την Ελλάδα, απ' άκρη σ' άκρη, για να ξαναμπει ο Καραγκιόζης στη ζωή όλων των παιδιών.
- Φεστιβάλ Θεάτρου Σκιών με τη συμμετοχή όλων ανεξαιρέτως των Καραγκιοζοπαιχτών.

Στις προτάσεις αυτές, που η αποδοχή τους είναι απαραίτητη για να μπορέσει ο Καραγκιόζης να συνεχίσει να ζει (ας μην ξεχνάμε πως οι παλιότερες γενιές μεταδίδουν προφορικά την παράδοση του Καραγκιόζη στις νεότερες), το Υπουργείο Πολιτισμού απάντησε με μια... επιχορήγηση 1.000.000! δρχ.

Ο ΜΠΑΡΜΠΑΤΩΡΟΣ

Κουβεντιάζοντας...

Τον Καραγκιοζοπαίχτη **Γιώργο Μαμάη** τον συναντήσαμε στο τσαγκάρικό του, στη λεωφόρο Αλεξάνδρας. Ήτανε συμπαθής, κατατοπιστικός, ζωντανός κι εκφραστικός. Λένε πως οι Καραγκιοζοπαίχτες ξεχωρίζουν απ' τη φωνή τους. Έχουμε την εντύπωση πως η φωνή του Μαμάη είναι φωνή Καραγκιοζοπαίχτη.

– Άρχισα να παίζω μεγάλος, μας είπε κι άρχισε να βγάζει απ' τη βαλίτσα τα «σύνεργά» του, τις φιγούρες του.

– Πολλές μου τις έφτιαξε ο Ράμμος, είναι σπουδαίος ζωγράφος· μου 'χει φτιάξει κι ο Γιάννης (Νταγιάκος). Έχω κάνει και γω μερικές. Θα 'θελα να πετύχω τον Καραγκιόζη να μειδιά, έτσι, λιγάκι είρωνα. Ο Καραγκιόζης δεν μπορεί να ήτανε χάχας. Ο Μάνθος έχει παλιές, όμορφες φιγούρες. Άλλη χάρη έχει όμως το δέρμα στις φιγούρες.

Εγώ, ξέρετε, είμαι ο πιο τσαπατσούλης Καραγκιοζοπαίχτης, αλλά θγάζω γέλιο. Έχω πάρει τον αέρα από τότε που ήμουν κλόουν. Πιάνω από κάτω τις κουβέντες και τις μεταφέρω στο μπερντέ. Εδώ, (σ.σ. στη φωτογραφία) θεατρίζω 600 άτομα. Ούτε κονφερανσιέ ούτε τίποτε. Πετάω τα κλουνίστικα παπούτσια, που είναι μεγάλα, αρπάζω τη σκηνή κι αρχίζω τον Καραγκιόζη.

Ο Καραγκιόζης δεν υπήρξε πραγματικά, όλ' αυτά, πως τον έχουνε θάψει στην Προύσα, δεν είναι αλήθεια. Ο Καραγκιόζης υπάρχει σε κάθε χώρα. Κάθε χωριό έχει ένα χαζό κι αν δεν έχει, θα τον φτιάξει. Κάπου πρέπει να πέφτει η καρπαζιά. Βέβαια ο Καραγκιόζης δεν ήταν χαζός, φουκαράς ήτανε, καταφερτζής, μπατίρης. Εξ ανάγκης έγινε τζαναμπέτης και πονηρός. Δεν έκλεβε για ν' αποταμιεύσει, αλλά για να φάει.

Το **Μάνθο τον Αθηναίο** τον βρήκαμε να στήνει τον μπερντέ του, Κυριακή πρωί στο Ριάλτο. Μιλούσε γρήγορα, συγχρόνως δούλευε.

Καταγράψαμε κάποιες απόψεις του:

– Τον Καραγκιόζη αν δεν τον αγαπάς, δεν τον παίζεις. Τα περί «σχολών» Αθηναϊκής, Πατρινής, Πειραιώτικης, κλπ. είναι σαχλαμάρες.

Έκανα Σύλλογο Φίλων του Καραγκιόζη, νοίκιασα και γραφεία στην Ομόνοια. Έχουμε κι αιτήματα, τι σύλλογος θα είναι χωρίς αιτήματα; Θέλουμε να διατηρηθεί ο Καραγκιόζης. Θα ζητήσω απ' το Υπουργείο Πολιτισμού ένα χώρο, στην Πλάκα, να το κάνω μουσείο. Εκεί θ' αφήσω τα εργαλεία μου και τη συλλογή μου. Έχω 800 - 1000 κομμάτια απ' το 1885, πεθαμένων Καραγκιοζοπαίχτων: του Νάσου Φωτεινού, του Κελαρηνόπουλου, του Μελίδη, του Μάνου, κ.α.

Να πάτε να βρείτε και το Σπυρόπουλο, παίζει στο Γαλάτσι, σ' ένα παλιό καφενείο. Είναι καλός, έχει και παραγωγή στην τηλεόραση.

Σταύρακας:

φιγούρα Μάνθου Αθηναίου

Ο Γιάννης Νταγιάκος είναι ένας από τους νεότερους Καραγκιοζοπαίχτες. Είκοσι μόλις χρόνων και ήδη έχει δώσει πολλές κι αξιόλογες παραστάσεις σ' ολόκληρη την Ελλάδα. Συναντηθήκαμε μαζί του και συζητήσαμε:

– Η πρώτη μου γνωριμία με τον Καραγκιόζη έγινε από την τηλεόραση, όταν ήμουν τεσσάρων ετών. Για πρώτη φορά παρακολούθησα ζωντανή παράσταση από το Μάνθο στα 7 μου. Από τότε δεν έχανα ευκαιρία να τρέχω κάθε φορά στον Καραγκιόζη, που τόσο πολύ με γοήτευε. Γνωρίστηκα σιγά-σιγά με τους Καραγκιοζοπαίχτες κι άρχισα «να περνάω» πίσω απ' το πανί, βοηθώντας τους. Παράλληλα άρχισα να ζωγραφίζω κι αργότερα να φτιάχνω τις πρώτες μου φιγούρες.

Στα 14 μου έδωσα και την πρώτη παράστασή μου, σε γιορτή του σχολείου. Αμέσως μετά διοργάνωσα παράσταση Καραγκιόζη στα Βριλήσσια. Από τότε ουσιαστικά αρχίζει και η καριέρα μου σαν Καραγκιοζοπαίκτη. Παίζω κυρίως σε εκδηλώσεις συλλόγων, σχολείων αλλά και σε παιδικά πάρτυ. Άμεσος στόχος μου οι εξετάσεις και οι σπουδές στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών.

Για να γίνει κανένας Καραγκιοζοπαίκτης πρέπει να έχει μιμητική ικανότητα αλλά κυρίως δεξιότητες στην αλλαγή της φωνής και ζωντάνια ώστε η άψυχη φιγούρα ν' αποκτήσει ζωή.

Ο Καραγκιόζης είναι ολοκληρωμένο θεατρικό είδος, γι' αυτό και κάθε Καραγκιοζοπαίκτης είναι ταυτόχρονα ηθοποιός, ενδυματολόγος, σκηνογράφος, σκηνοθέτης, σεναριογράφος. Σαφής κι έντονη επίσης είναι η συγγένεια του Καραγκιόζη με την Κομέντια ντελ Άρτε.

Η τηλεόραση βοήθησε στη διάδοση του Καραγκιόζη. Πρέπει όμως αυτός να δεθεί με τη σύγχρονη πραγματικότητα, ν' ανανεωθούν τα κείμενά του, να ξαναγίνει η επίκαιρη σάτιρα που συγκινούσε και προσήλκυε όχι μόνο τους μικρούς αλλά και τους μεγάλους.

Πρέπει να παίζονται διαφορετικά έργα για κάθε ηλικία. Μπορούν να παιχτούν ακόμα και παραμύθια για παιδιά προσχολικής ηλικίας.

Πολλά μπορούν να γίνουν, αλλά δυστυχώς δεν υπάρχει βοήθεια.

Πριν λίγες μέρες, ο Γιάννης Νταγιάκος συμμετείχε σε σεμινάριο που διοργάνωσε το Υπουργείο Παιδείας για νηπιαγωγούς απ' όλη την Ελλάδα, προκειμένου οι τελευταίοι να ενημερωθούν για το πώς «στήνεται» μια παράσταση Καραγκιόζη, τα «μουσικά», την τεχνική και τις λεπτομέρειες στην κατασκευή της φιγούρας, την εξοικείωση των παιδιών και τη συμμετοχή τους σε μια παράσταση.

Υπουργείο Παιδείας και Καραγκιόζης

Αξίζει στο σημείο αυτό ν' αναφερθούμε σ' ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα των Καραγκιοζοπαϊχτών μ' επίκεντρο το Υπουργείο Παιδείας. Οι αρμόδιοι δεν προωθούν την ιδέα των παραστάσεων στα σχολεία όλης της Ελλάδας, παρά τις σχετικές προτάσεις των ανθρώπων του Καραγκιόζη.

Είναι άλλωστε χαρακτηριστικές οι εμπειρίες των Καραγκιοζοπαϊχτών που θέλησαν να «εξεταστούν» από την επιτροπή του Υπουργείου Παιδείας που χορηγεί τις άδειες. Τους ζητήθηκε: συγκεκριμένο μήκος σκηνής(!), ειδικός φωτισμός, παρουσία ηλεκτρολόγου και γραπτό κείμενο.

Εμείς βέβαια δεν ξεχνάμε πως ο Καραγκιόζης είναι θέατρο άμεσο, με ατάκες, ζωντανό, χωρίς αφοσίωση σε σενάρια. Πως ό,τι υπάρχει διαδόθηκε προφορικά, εμπλουτίστηκε και διαμορφώθηκε ανάλογα με το παίξιμο και το ύφος του κάθε Καραγκιοζοπαϊχτή.¹⁰ Πάντως, οι τελευταίοι απέρριψαν ομόφωνα στη Γενική τους Συνέλευση πρόταση που είχε τεθεί για επαναφορά του καθεστώτος εξέτασης των Καραγκιοζοπαϊχτών από το Υπουργείο Παιδείας. (Σήμερα το Σωματείο υποβάλλει σε εξέταση τους Καραγκιοζοπαϊχτες και το Υπουργείο χορηγεί χωρίς άλλη διαδικασία την άδεια).

Καταγγέλθηκε επίσης ότι πραγματοποιείται λογοκρισία και από την ελληνική τηλεόραση. Οι υπεύθυνοι των δύο καναλιών θέτουν σοβαρούς περιορισμούς και λογοκρίνουν εκ των προτέρων τα κείμενα των παραστάσεων του Καραγκιόζη. Ενδεικτικό της αντίληψής τους, η απαγόρευση της παράστασης «Ο Καραγκιόζης ανυπότακτος». Το θέμα των αντιρρησιών συνείδησης και οι σημαντικοί αγώνες των Μ. Μαραγκάκη, Θ. Μακρή και άλλων αποτελεί βόμβα στα θεμέλια του ελληνικού κράτους. Φαίνεται πως ο Καραγκιόζης θ' αναλάμβανε την πυροδότησή της. Οφείλουμε λοιπόν «εύσημα» στους αρμόδιους των δύο καναλιών που, με την αποφασιστικότητα και διορατικότητά τους ν' απαγορεύσουν τη σχετική παράσταση, μας έσωσαν.

Σχολή Καραγκιοζοπαϊχτών

Δεν υπάρχουν ταυτόσημες απόψεις και στο θέμα της «εκπαίδευσης» των Καραγκιοζοπαϊχτών. Στο άρθρο 3 του Καταστατικού διαβάζουμε:

«Την ιδιότητα του Καραγκιοζοπαϊχτή αποφασίζει μόνο η Καλλιτεχνική Επιτροπή μετά την κρίση της Επιτροπής Δοκιμασίας, η οποία εξετάζει την καλλιτεχνική δεξιότητα, την άρθρωση και την ορθοφωνία του υποψήφιου».

Ο Χαρίδημος υποστηρίζει:

«Οχι εξετάσεις. Αφήστε τα παιδιά να παίζουν και το κοινό θα τους κρίνει. Αν έχουν δύναμη να μείνουν, θα μείνουν. Ας μην ξεχνάμε πως η τέχνη του Καραγκιόζη είναι δύσκολη. Θέλει μίμηση, άρθρωση, ρυθμό, σάτιρα».

«Σχολή δε χρειάζεται», λέει κι ο Μάνθος. «Σχολή είναι η σκηνή. Τώρα θα δεις δέκα, δεκαπέντε παιδιά να μαζεύονται».

Βελιγέκας: φιγούρα Γ. Χαρίδημου

– Τα πέρασα κι εγώ στα νιάτα μου. Όμως συνήλθα από τότε που πέταξα το βεντετισμό από πάνω μου.

Πάντως εγώ τον Καραγκιόζη δεν τον πούλησα.

Κι είναι η τρίτη φορά που με διώχνουν: απ' τον Ερμή στο Πασαλιμάνι πρώτα, στα 1951, απ' την Πειραική ύστερα, το 1961, και τώρα – μετά από 20 χρόνια – φεύγω κι απ' την Πλάκα. Θα συνεχίσω όμως, θα βρω άλλο μέρος, δεν πρόκειται να τα εγκαταλείψω.¹¹

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Η σύνθετη λέξη Καραγκιόζης προέρχεται από το τούρκικο: KARA + GOZ, που σημαίνει μαύρο + μάτι (Μαυρομάτης).
2. Νίκος Εγγονόπουλος: «Ο Καραγκιόζης, ένα ελληνικό θέατρο σκιών», εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1980, σελ. 28.
3. Μπορεί η Κυβέρνηση να ολιγωρεί στην ενίσχυση του Καραγκιόζη ή ν' αρνείται τη φοροαπαλλαγή κατά 50%, όπως ισχύει και για τους λοιπούς καλλιτέχνες, ο κ. Δημ. Τσοβόλας όμως με το γράμμα του Ε11239/17.8.1984 βεβαιώνει πως το αίτημά τους «θα εξετασθεί μελλοντικά».
4. «Ο Καραγκιόζης είναι καλός, οι Καραγκιοζοπαίχτες όχι», μας είπε κάποιος στη διάρκεια της έρευνάς μας και συμπλήρωσε: «Υπάρχουν παλιοί που φοβούνται τους νέους, που δεν βάζουν τα παιδιά πίσω απ' το πανί». Πάντως εμείς, Κυριακή πρωί, στο Ριάλτο (Κυψέλη) είδαμε τα παιδιά ένα-ένα να καταφθάνουν. Ήταν οι «βοηθοί» του Μάνθου. Έξι χρονών το μικρότερο, ένα κοριτσάκι που παρακολουθεί – για την ώρα – πίσω απ' το πανί. Ένας άλλος, δεκάχρονος αυτός, μας είπε: «Πρώτα καθόμουν έξω, μετά ήρθα μέσα κι έβλεπα και μετά άρχισα να παίζω. Ζωγραφίζω και φιγούρες από χαρτόνι».
5. Το πραγματικό του όνομα ήταν Δημήτρης Δαλιάνης. Έπαιξε στο Περοκέ, σε μάντρες του Μεταξουργείου, στην Ακαδημία Πλάτωνος. Εκεί τον πρωτοείδε, σύμφωνα με μαρτυρία του, στα 1944, ο σημερινός Καραγκιοζοπαίχτης Μαμάης: «Ήμουν 11 χρονώ κι είχα εντυπωσιαστεί από το Μανωλόπουλο. Εμείς, η μαριδά, καθόμασταν μπροστά σε πάγκους. Πίσω καθόντουσαν οι μεγάλοι, πίνοντας ταυτόχρονα το ουζάκι τους. Στην ποδιά της σκηνής υπήρχαν ζωγραφικές παραστάσεις του Αθανάσιου Διάκου και άλλων πρώων του '21».
6. Από τους καλύτερους επιζώντες ζωγράφους του Καραγκιόζη, ο Φώτης Ράμμος ζει σήμερα στην Τροιζήνα. Έφτιαξε φιγούρες, ποδιές, φιάσες για πολλούς Καραγκιοζοπαίχτες. Μέλος του Σωματείου Ελλήνων Καραγκιοζοπαιχτών από το 1939, πήρε μέρος και στη φετινή ετήσια συνέλευση, φέρνοντας μάλιστα μαζί του κι ένα του πίνακα από μια παλιά Γενική Συνέλευση, που είχε λάβει χώρα σε μια... μπαρμπαουτιέρα.
7. Ηλίας Πετρόπουλος: «Υπόκοσμος και Καραγκιόζης», εκδ. Γράμματα, Αθήνα 1980.
8. Για κρίση μας μίλησε το Σωματείο που έχει μετατραπεί σε Σύλλογο Φίλων του Καραγκιόζη με 44 μόνο μέλη, μεταξύ των οποίων και συνταξιούχους Καραγκιοζοπαίχτες και βοηθούς, αλλά και φίλους του Καραγκιόζη, που μ' αυτό τον τρόπο ενισχύουν την προσπάθεια για διατήρηση της παράδοσης. Ο Ευγένιος Σπαθάρης μας είπε πως δεν υπάρχουν σήμερα πάνω από 3-4 Καραγκιοζοπαίχτες, αμφισβητώντας τα στοιχεία του Σωματείου. Στην ίδια περίπτωση κατεύθυνση, με κάποιες διαφοροποιήσεις, βρίσκεται και ο Μάνθος Αθηναίος: «Εγώ δεν έχω κρίση στον Καραγκιόζη, αν έχουν κρίση οι άλλοι, δεν το ξέρω» μας είπε και συμπλήρωσε: «Ήμουν ο τελευταίος Πρόεδρος του Σωματείου. Έκανα τρεις συνελεύσεις, δεν ήρθε κανένας. Ήθελα να παραδώσω τη σφραγίδα στο Κράτος. Πέσαν όλοι πάνω μου ότι υπάρχουν νέοι. Τους τα παρέδωσα μη θρεθώ μπλεγμένος».
9. Απ' την πλευρά του, ο Γιώργος Χαρίδημος υποστηρίζει την επανεξέταση του σχετικού αιτήματος, υποστηρίζοντας πως τέθηκε πρόχειρα και χωρίς μελέτη.
10. Νίκος Εγγονόπουλος: «Ο Καραγκιόζης ό.π.», σελ. 18: «Κάθε επεισόδιο σαφώς καθορισμένο εκ των προτέρων ερμηνεύεται κάθε φορά σύμφωνα με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα και τη διάθεση του εκτελούντος Καραγκιοζοπαίχτη και των βοηθών του». Σύμφωνα με τον Καραγκιοζοπαίχτη Μαμάη, σε κάποια σκηνή ο Γιώργος Χαρίδημος... λέει: «Θα συναντηθούμε εις την πλατεία των γερόντων». Ο Μάνθος εφείρε το γαλλικοφάνες... «εις την πλατεία του Μπελαμπιέ». Κι εγώ, λέει ο Μαμάης, προτίμησα το... «εις την πλατεία του Μπουγιούφ Ντενέ», μου φαίνεται πιο τούρκικο, ταιριάζει καλύτερα κι ας μη σημαίνει τίποτα.
11. Γιώργος Χαρίδημος ό.π.

Συνεντεύξεις, επιμέλεια
και επιλογή κειμένων:
ΤΖΕΛΑ ΑΣΠΡΟΓΕΡΑΚΑ

49007 OT

130 041116

ΕΦΘΑΣΕ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΜΑΣ!

Ο ΚΟΥΡΦΑΙΟΣ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΑΙΚΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

“Ο ΦΡΙΞΟΣ”

ΠΑΙΖΕΙ ΣΤΗ ΠΑΡΟΙΚΙΑ ΜΑΣ ΤΗΝ

ΚΥΡΙΑΚΗΝ, ΜΑΪΟΥ 29

2 ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ: 4:00 Μ. Μ. ΚΑΙ 8:30 Μ. Μ.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
“ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ”

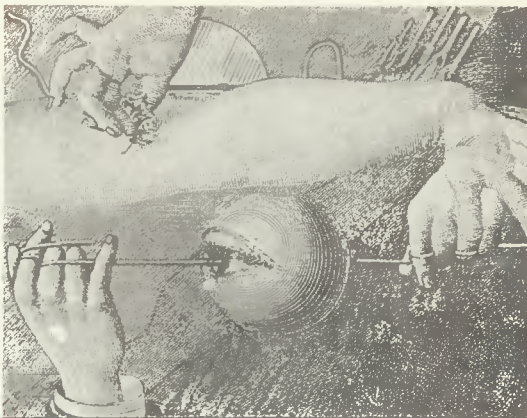
419 SO. DITHRIDGE ST. - PITTSBURGH, PA.

ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 30 ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΥ ΗΛΘΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΑΙΚΤΗΣ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ “ΦΡΙΞΟΥ”

ΓΕΛΙΑ! ΚΑΛΑΜΠΟΥΡΙΑ! ΚΩΜΙΚΑ ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ!
ΕΝΑ ΚΟΜΜΑΤΗ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗ ΠΑΡΟΙΚΙΑ ΜΑΣ!

ΕΙΣΙΤΗΡΙΟΝ - ΔΙΑ ΜΕΓΑΛΟΥΣ \$1.50 - ΔΙΑ ΠΑΙΔΙΑ 75c

Το έγκλημα της αποκάλυψης και οι Τραπεζικοί ως άγγελοι της Λαοδικείας

Το κείμενο που ακολουθεί είναι το αποτύπωμα της ελπίδας του συντάκτη του να συζητούνται παρόμοια θέματα δημόσια με τη μεγαλύτερη δυνατή ψυχραιμία έως ότου πάψουν να αποτελούν ζητήματα των οποίων η ουσία θεωρείται αυτονόητη και η «κριτική» προσχηματισμένη. Είναι κοινός, αλλά υποτίθεται άγνωστος, τόπος ότι τόσο σε προσωπικό όσο και σε εκπροσωπευτικό επίπεδο η εγκληματική δραστηριότητα, της οποίας υποκείμενο και αντικείμενο τυχαίνει να βρίσκονται μέσα στα όρια του εργασιακού μας χώρου, καλύπτεται από το σπασμωδικό εκείνο είδος αγωνιώδους σιωπής που προτάσσει τη φενάκη του αποτροπιασμού και της έκπληξης.

Πρόθεσή μας δεν είναι να υπερασπιστούμε ομογάλακτους· επιδιώκουμε απλώς να αποκαταστήσουμε – και αν δεν υπάρχει προηγούμενο να δημιουργήσουμε – μια κριτική οπτική που κρατά τον εαυτό της αλώβητο από τις πιέσεις κάθε παραδοσιακής δεοντολογίας· αυτό επιβάλλει όχι μόνο η κατανόηση φαινομένων που συμβαίνουν σε απόσταση αναπνοής αλλά κυρίως η προσπάθεια να μετατρέψουμε μια απόβλητη *altera pars* σε χρήσιμο σκεύος θέρμανσης της συνείδησής μας· ανατρέχουμε έτσι σε ένα *προ-τετελεσμένο* συναισθηματικό σώμα που ριγεί αισθανόμενο κάποια άλλη, αλλά καθόλου ξένη, εκδοχή για το μέλλον.

Ό,τι έπεται αποσκοπεί στη στοιχειοθέτηση μιας γενικής ερμηνευτικής πρότασης γύρω από τον τρόπο με τον οποίο μέσα στο πρόσωπο αναπτύσσονται δύο φαινομενικά συγκρουόμενες τάσεις που το παραδίδουν σ' εκείνη τη συναισθηματική ανισορροπία που δημοσιεύεται με το έγκλημα. Κύριό μας μέλημα δεν είναι η τυπολογική κατάταξη της τελικής πράξης αλλά η διαδικασία της εμφάνισης συναισθηματικού ελλείματος με την παράλληλη υπενθύμιση ότι η εξέλιξη αυτή δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση ένα *aliud* σε σχέση με τη δική μας.

Η παρουσίαση είναι αναγκαστικά ελλιπής, απλή – ελπίζουμε σχεδόν όσο οι καθημερινές σκέψεις – και, φιλοδοξούμε, όχι απλουστευμένη. Ακολουθήθηκαν οι ρήσεις της Αποκάλυψης τόσο γιατί εδώ πραγματευόμαστε μια ενδοπροσωπική αποκάλυψη όσο και για τη ζηλευτή απόδοση των βιαίων ζητουμένων του συναισθηματος.

Οίδα σου τα έργα,...

Είναι ζήτημα λογικής αναγκαιότητας η απόφαση κάποιου να κατοπτρεύσει τον τάπητα των καθημερινών του ασχολιών για τη μονοχρωμία του οποίου δεν είναι ανυποψίαστος. Προσεγγίζει προσεκτικά ανιχνεύοντας την ίδια τη θέση του ή, ίσως πιο εύστοχα, τη συμμετοχή του στη διαδικασία της εργασίας: αναζητά το όποιο τάλαντό του στη ροή των ομιλιών, των εγγράφων, των ρυθμικών πληκτρολογίων, των φωτεινών στοιχείων του μηχανήματος. Αναμφισβήτητα λοιπόν είναι ένα μέρος αυτού του κόσμου, συναίσθημα που λογαριθμικά εντείνεται με κάθε πτώση κόκκου στην κλεψύδρα. Θα μπορούσε να πει πως, έστω κι αν δεν τόχει ανακαλύψει, το σκήνωμα του ενός τρίτου της καθημερινής του ζωής πρέπει να βρίσκεται κάπου εδώ. Εν τούτοις μας είναι αδύνατο να διαγνώσουμε ακόμη και το ασθενέστερο ίχνος που υπαινίσσεται κάτι παρόμοιο.

Σειρές επαναλαμβανομένων κινήσεων και διαδικασιών συνιστούν το απαραβίαστο εργασιακό μας τρίπτυχο: έλλειψη πρωτοτυπίας, αποκλεισμός πρωτοβουλίας, ανυπαρξία δημιουργικότητας. Γινόμαστε καλύτεροι μόνο σε αναλογία με την ποσότητα ομοίων μεταξύ τους έργων, φορτίο δυσβάστακτο εν τούτοις ακατάλληλο να νοηματοδοτήσει μια ασφυκτική πορεία που διαγράφει λεπτομερείς μαιάνδρους γύρω από γραφεία. Στο συνθλιπτικό αυτό περιβάλλον γίνεται κάποτε αναπόδραστο να εκκολαφθεί μια νέα κρίση γύρω από τον εαυτό μας, τα πράγματα και τους άλλους, δρομολογημένη έτσι ώστε να δικαιολογεί τη δυσάρεστη κατάληξή μας: στο σχηματισμό της κρίσης αυτής θα χρησιμοποιήσουν δύο κατηγορίες συμβόλων που συγκλίνουν, όπως συνοπτικά θα εξηγηθεί, στην πυροδότηση μιας έντονης συναισθηματικής ματαίωσης. Ως θετικά σύμβολα ματαίωσης μπορούμε να ορίσουμε το σύνολο έργων και κριτικής που συντέινει σ' αυτό που εμείς θεωρούμε κακή έκβαση ενώ ως αποθετικά νοούνται εκείνα που αφορούν έργα και συνοδευτικές κρίσεις που είτε επηρέασαν ή θα μπορούσαν να επηρεάσουν την πορεία μας προς το ευκτέο, είτε, εφόσον ανήκουν σε άλλους, αποτελούν εκείνο το σκέλος της σύγκρισης που υπαινίσσεται ή βεβαιώνει την αποτυχία μας.

...ότι ούτε ψυχρός ει ούτε ζεστός.

Η δόμηση της αξιολόγησης των πεπραγμένων θα θεμελιωθεί πάνω στο βασικό ερώτημα που αφορά τον καθορισμό της ποιότητάς τους: δεν μπορεί λοιπόν να παρακαμφθεί η παράλληλη εξέταση του ποσοστού αξιοποίησης των δυνατοτήτων μας όπως και η παρατήρηση του ίδιου δείκτη αποτελεσματικότητας στους άλλους.

Με κάποια συνεσταλμένη και ίσως πλαστή έκπληξη διαπιστώνουμε ότι κανένα από τα έργα μας δεν μπορεί να έχει προσωπική σφραγίδα: οποιαδήποτε τυχαία αντικατάστασή μας είναι βέβαιο ότι δεν πρόκειται να επιφέρει αναγνωρίσιμη αλλαγή στη ροή της εργασίας. Πολύ γρήγορα γίνεται προφανές ότι αυτό δεν είναι αποτέλεσμα ή πολύ περισσότερο σύμπτωση: είναι ένας προτεθειμένος όρος της ιδιότητάς μας. Το γεγονός ότι η μονάδα παραγωγής, εν προκειμένω η Τράπεζα, διαρκεί περισσότερο από το χρόνο ύπαρξης των ατόμων που την αποτελούν, έχει συνδεθεί καταχρηστικά με μια φιλοσοφία περιστολής των προσωπικών ιδιοτήτων.

Ως αντάλλαγμα παρέχεται προστασία από υπερβολική οικονομική στενότητα και, αντίστοιχα, ένταξη στο μέσο κοινωνικό στρώμα: η ένταξη αυτή υποβοηθείται και από την ανάμειξή μας στην οικονομική ζωή κατά τρόπο που αρκετές φορές μας παρέχει τη δυνατότητα να ασκούμε, ανάλογα με την ιεραρχική μας θέση, παραμβάσεις ουσιαστικές ή, σπανιότερα, κρίσιμες για την πορεία των συναλλασσομένων. Ο ρόλος μας λοιπόν, απλός ή όχι, είναι αποκλειστικά υποστηρικτικός. Αποτελύντας καθόλου τυχαία το ιδεώδες υλικό τριβής ανάμεσα σε πρωταγωνιστές και κομπάρσους παραμένουμε η *conditio sine qua non* για τους πρώτους όσο και το αντικείμενο της σθεναρής επιθυμίας των δεύτερων: στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για τη

δισυπόστατη φύση ενός αυτόνομου συνόλου αλλά για μια μελετημένη έλλειψη ταυτότητας που διευκολύνει την προσαρμογή εύκαμπτων ετεροκαθοριζόμενων προσωπείων που αποσκοπούν στην παροχή κοινωνικοοικονομικών άλλοθι σε τρίτους εντολείς ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες τους.

Μετά από τέτοιες σκέψεις κάθε προσπάθειά μας για ικανοποιητική στήριξη συναισθημάτων αυτοσεβασμού απορρίπτεται αμετάκλητα· είμαστε αφιερωμένοι στην ανάδειξη άλλων των οποίων την εύνοια, αν σταθούμε τυχεροί ώστε να εξαντλήσουμε την ιεραρχία, θ' απολαύσουμε τότε που τίποτε δε θα μνημονεύει τη ζέση μας για δημιουργία.

Ο συνειρμός που ακολουθήσαμε δημιουργεί αναπόφευκτα μια απωθητική εικόνα του εαυτού μας τοποθετώντας τον σε θέση δυσαρμονική προς την ποιότητά του· αναπτύσσονται έτσι αυτά που ονομάσαμε θετικά σύμβολα ματαιώσης που δεν είναι τίποτε άλλο από μια σειρά πράξεων¹ και διαπιστώσεων που προβάλλονται μέσα μας, λαξεύοντας μια ανάγλυφη παράσταση της απογοήτευσής μας που ταυτίζεται άρρηκτα με το συναίσθημα αυτό έως την εκτόνωσή του.

Ώφελον ψυχρός ης ή ζεστός.

Οι κρίσεις των ανθρώπων γύρω από τον εαυτό τους είναι αυτονόητο ότι δεν σχηματίζονται ανεξάρτητα από τις εκτιμήσεις τους για τους άλλους. Η ανάλυση του θεωρήματος αυτού εύλογα δε θα μας απασχολήσει εδώ. Εκείνο που μας ενδιαφέρει είναι ότι αφού ήδη αισθανόμαστε την απαξία του εαυτού μας θα χρησιμοποιήσουμε μια «ομάδα ελέγχου» για να εξετάσουμε τη βασιμότητα των εκτιμήσεών μας. Έχουμε βέβαια κάθε λόγο να προβούμε σ' εξονυχιστική έρευνα αφού η διάταξη και συνακόλουθα η δυναμική των ενδοπροσωπικών μας συσχετισμών θα εξαρτηθεί κατά μεγάλο μέρος από τα ευρήματά μας.

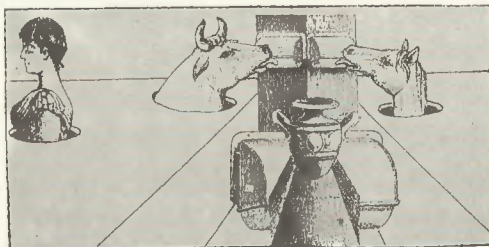
Με φυσικότητα θα καταλήξουμε να αναζητήσουμε τα μέλη της ομάδας ελέγχου ανάμεσα σ' εκείνους που κάθε μέρα συναλλάσσονται μαζί μας και συμβαίνει να είναι αυτοί που ονομάσαμε πρωταγωνιστές. Είναι απίθανο βέβαια να στραφούμε προς άλλη κατεύθυνση, αφ' ενός γιατί η επιτυχία έλκει την προσοχή του μέσου παρατηρητή όπως ένα φως μέσ στο σκοτάδι, και αφ' ετέρου γιατί τα κοινωνικά αξιολογήσιμα προσόντα και ο τρόπος ζωής μας συγγενεύουν στενότερα, όπως είναι αναμενόμενο, με την τάξη - στόχο παρά με εκείνη από την οποία προσπαθούν να αποστασιοποιηθούν.

Ποια είναι λοιπόν τα μειονεκτήματα στα οποία εδράζεται τόσο σταθερά η ευκρινέστατη ειδοποιός διαφορά ανάμεσα σε μας και σ' εκείνους; Είχαμε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε ότι συχνά αγνοούν βασικές αρχές του οικονομικού γίγνεσθαι και όχι σπάνια η σκέψη τους είναι απλοϊκή· δεν είναι λοιπόν εξυπνότεροι. Ισχυρίζονται ότι εργάζονται σκληρότερα· αλλ' ανεξάρτητα από την αλήθεια των λεγομένων τους, δεν θα είμαστε πρόθυμοι να κάνουμε το ίδιο με τα δικά τους ανταλλάγματα; Επιμένουν ότι διακινδυνεύουν· έχουμε πειστεί ότι ανάλογα με την τάξη τους οι άνθρωποι κινδυνεύουν χωρίς να διακινδυνεύουν, δεν κάνουν τίποτε

από τα δυο ή διακινδυνεύουν μόνο κατ' επίφαση αφήνοντας τις συμφορές να πλήττουν τους πρώτους. Έτσι ολοκληρώνεται ο κύκλος της κοινωνικοοικονομικής ισορροπίας. Ό,τι λοιπόν απαντά το αρχικό μας ερώτημα, δε βρίσκεται στο παρόν, αλλ' αφορά το χρονικό σημείο του σχηματισμού μιας προσωπικής επιλογής κυοφορούμενης σε δεδομένες συνθήκες που πιθανότατα υπήρξαν κρίσιμες για την απόφαση που λήφθηκε. Τότε λοιπόν θα έπρεπε και μεις να είχαμε αποφασίσει διαφορετικά. Όσο κι αν η ποιότητα των συνθηκών αυτών δικαιολογεί το παρόν μας, αδυνατούμε ν' αρνηθούμε τη συμμετοχή της μικροψυχίας ή της μικρόνοιάς μας. Η παράδοση σε μια μοίρα που για πολλούς αντιπροσωπεύει τη μακαριότητα δεν μας περιποιεί καμιά τιμή. Ίσως φυγομαχήσαμε αλλά φαίνεται πολύ πιθανότερο να μην αντιληφθήκαμε καν τη σημασία των ενεργειών μας. Και οι δύο εκδοχές εκβάλλουν στην επιβεβαίωση της συνενόχης μας. Ευθυνόμαστε για τη σημερινή κακότεχνα επιχρισμένη αθλιότητά μας, αφού αυτό που διαπράξαμε είναι κάτι χειρότερο από έγκλημα. Είναι λάθος².

Το σύνολο των αναδρομικά ενδεδειγμένων πράξεων³ καθώς και των προσώπων ή καταστάσεων με βάση τα οποία αποκαλύφθηκε η απόσταση από το παρόν προσωπικό μας «δέον», ό,τι δηλαδή ονομάσαμε αποθετικά σύμβολα ματαίωσης, έχει πια μορφοποιηθεί. Τα σύμβολα αυτά σε συνεργασία με τα θετικά τους αντίστοιχα σχηματίζουν μια αιχμηρότατη ψυχοκατασκευή που αναπόφευκτα ζητά διέξοδο.

Ούτως ότι χλιαρός ει, και ούτε ζεστός ούτε ψυχρός, μέλλω σε εμέσαι εκ του στόματός μου.

Η ως τώρα ελεύθερη επεξεργασία των δεδομένων άνδρωσε ένα συναισθηματικό σύνολο που αυτονομείται υπαγορεύοντας πιεστικά το αίτημα όχι μόνο για αναζήτηση, αλλά ευθέως και πρώτιστα, για δικαίωση του χαμένου χρόνου. Ο κανόνας *ό,τι στην αρχή είναι εκούσιο, γίνεται αργότερα υποχρεωτικό*⁴ είναι δύσκολο να συνοδευτεί από εναργέστερο παράδειγμα.

Αποκαλύψαμε μια πραγματικότητα που πολύ δύσκολα θα μπορούσε ν' ανασυγκαλυφθεί αλλά κι αν αυτό ήταν εφικτό, θ' απαιτούσε εκείνη την ύστατη εκδήλωση δειλίας, με την οποία αυτόματα κανείς αναγνωρίζει την παραίτησή του από τη ζωή, την ουσιαστική του ανυπαρξία· εισβάλλουμε επιλέγοντας το αντίθετο στο χώρο του συμπτώματος που η νευρολογία ονομάζει αυτοσκοπία. Ο νέος εαυτός μας παρακολουθεί ασφυκτικά τον προηγούμενο ελέγχοντας τη συμμόρφωσή του προς μια ιδεολογία σύμφωνη με τα πρόσφατα ευρήματα, αιχμή της οποίας είναι η εκδίκηση. Πρέπει να δώσουμε σάρκα στο περιεχόμενο του συναισθηματικού αδιεξόδου, ελκύοντας την ενέργεια αυτής της ματαίωσης με τρόπο που δεν μπορεί παρά να είναι εκρηκτικός. Οποιαδήποτε «ορθόδοξη» κι επομένως σταδιακή λύση δε μας ικανοποιεί, είτε γιατί αν ευοδωθεί θα είναι προϊόν μελλοντικού μόχθου, δηλαδή ατελέσφορη όσον αφορά την αποζημίωσή μας για ένα τόσο στείρο παρελθόν, είτε γιατί δεν ενέχει το διαδηλωτικό εκείνο στοιχείο που απαιτεί η ανάταξη των ματαιωμένων συναισθημάτων μας.

Σαν έτοιμοι από καιρό, σα θαρραλέοι⁵ εντελλόμαστε τον αποχαιρετισμό της αργόσυρτης ζωής που φεύγει. Η ιδιαιτερότητα του αντικειμένου της εργασίας μας θ' αναλάβει τώρα τον κρίσιμο ρόλο της. Το όργανο⁶ προσέγγισης του σκοτεινού αντικείμενου του πόθου⁷ περνά ιλλιγγιωδώς μέσα από τα δάχτυλά μας. Διακινδυνεύοντας μονομιάς την ίδια την έκβαση της ζωής μας θα διακόψουμε το δρομολόγιό του στην κατάλληλη στιγμή· αν για άλλους αυτό είναι έγκλημα, για μας ισοδυναμεί με ενόρκωση των εξοχότερων υπαγορεύσεων της Θέμιδος.

Βρίσκει συνήθως κανείς τη συνέχεια στους κραυγαλέους τίτλους των φύλλων. Όμως πίσω από την αδηφάγο είδηση ένα ασκημένο στη σιωπή αυτό ίσως μπορεί να αφουγκραστεί την άφωνη λιτή απολογία: *Αλλά δεν άκουσα ποτέ κρότον κτιστών ή ήχον. Ανεπαισθήτως μ' έκλεισαν από τον κόσμο έξω*⁸. Μπορεί κανείς ακόμη ν' αναρωτηθεί πόσο η ευθύνη των κτιστών βαρύνει τους κατηγορούς. Ο άνθρωπος αυτός δεν προσπαθεί ν' απομονωθεί ή πολύ περισσότερο να διαφύγει. Πασχίζει να επανεισχωρήσει στη μήτρα που τον γέννησε επιστρατεύοντας τα ολίγιστα ψήγματα σθένους του για να παραβλέψει ότι μια τέτοια επιστροφή είναι πολύ απλά, αλλά τόσο κατηγορηματικά, αντίθετη στην ίδια του την ύπαρξη.

ΣΗΜΕΩΣΕΙΣ

1. Συμπεριλαμβάνονται εδώ και οι παραλείψεις αφού κυρίως εκείνες αποτελούν κρίσιμα ζητήματα ερμηνείας και αξιολόγησης που συμποούνται στο αρνητικά διατυπωμένο ερώτημα «τι δεν πέτυχα;» και όχι το θετικό του αντίστοιχο.
2. Η φράση έχει αποδοθεί στον Ταλλεϋράνδο.
3. Ισχύουν *mutatis mutandis* τα αναφερόμενα στη σημείωση 1.
4. *Quod initio est voluntatis, posterea fit necessitatis.* (H. Grotius).
5. Κ. Καβάφης, Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον.
6. Ας σημειωθεί ότι το προϊόν του εγκλήματος αποτελεί όργανο ενώ το ίδιο το έγκλημα πρέπει να γίνεται αντιληπτό ως μέσο για τη μετάβαση στο σκοπό που είναι η αναστροφή της ματαίωσης· συνεπώς το όργανο κινητοποιεί το μέσο για την επίτευξη του σκοπού.
7. Τίτλος ταινίας του Λουίς Μπουνιουέλ.
8. Κ. Καβάφης, Τείχη.

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΛΙΑΝΟΣ

Glossas συνέχεια...

Στο τελευταίο τεύχος της «Πολιτιστικής» (τεύχος 17) δημοσιεύτηκε το ενδιαφέρον άρθρο / GLOSSA MAS AFANIZETE του συναδέλφου Γ. Φαρμακίδη.

Πιστεύοντας ότι το κείμενο αυτό διαπραγματεύεται ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα, αλλά και ότι παράλληλα δίνει τη δυνατότητα για διάλογο και ανταλλαγή απόψεων, θα προσπαθήσω να δώσω και τη δική μου άποψη.

Το πρόβλημα της γλώσσας και της εξέλιξής της είναι αρκετά πολύπλοκο και μάλλον δεν αντιμετωπίζεται με αφορισμούς και απόψεις του τύπου άσπρο-μαύρο.

Η γλώσσα λοιπόν, βασικός παράγοντας στην ανάγκη επικοινωνίας των ανθρώπων, είναι φυσικό να δέχεται στην εξέλιξή της επηρεασμούς από άλλες γλώσσες. Δεν μπορεί να υπάρχει «καθαρή» γλώσσα, πολύ δε περισσότερο σήμερα, που η επικοινωνία έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις. Η αφομοίωση στοιχείων κουλτούρας ενός λαού από άλλον είναι κάτι το φυσικό και συναντιέται συχνά, το θέμα είναι όμως ποια στοιχεία αφομοιώνονται. Ποιος πραγματικά μπορεί να υποστηρίξει ότι υπάρχει ξεκομμένη εθνική πολιτιστική κληρονομιά; Τα ήθη και τα έθιμα κάθε λαού δεν έχουν επηρεαστεί τάχα από γειτονικούς λαούς ή άλλους με τους οποίους έρχεται σε συναλλαγές; Μια απλή παρατήρηση στα έθιμα και τις συνήθειες των διαφόρων λαών το αποδειχνει αμέσως.

Αλλά ας επανέλθουμε στο θέμα της γλώσσας και των παραγόντων που επιδρούν στην καθιέρωση ξένων λέξεων σε μια γλώσσα. Έτσι μπορούμε να ξεχωρίσουμε δύο κυρίως λόγους:

- α) καθιέρωση λέξεων από χώρα που διαθέτει μεγάλη οικονομική-πολιτική δύναμη κι επιρροή,
- β) χρήση ξένων λέξεων και όρων λόγω της ίδιας της φύσης και του χαρακτήρα μιας γλώσσας (π.χ. πιο εύχρηστη, «διεθνής» της χρήση, καθιέρωσή της έπειτα από μακρόχρονη χρήση κλπ).

Την επικοινωνία των λαών και την αναπόφευκτη αλληλεπίδρασή τους – που έχει σαν αναγκαία συνέπεια και την εισδοχή ξένων λέξεων – δεν πρέπει να τη φοβόμαστε, ούτε να κλινόμαστε στον εαυτό μας, πιστεύοντας ότι έτσι διατηρούμε την «καθαρότητά μας». Αυτό ακριβώς υποστήριζαν, ανέκαθεν μάλλον, οι όπου γής συντηρητικοί με πρώτο και καλύτερο τον Πλάτωνα (είναι γνωστό το πώς αντιμετώπιζε το πρόβλημα της επικοινωνίας των λαών και τα μέτρα που πρότεινε για να την αποτρέψει. «Πολιτεία» κ.α.)

Και μια παρατήρηση, προτού περάσω στους πραγματικούς κινδύνους που – κατά τη γνώμη μου – απειλούν τη γλώσσα μας. Το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός λέξεων ελληνικών έχουν καθιερωθεί σε μια σειρά ξένες γλώσσες και μάλιστα σε διάφορες επιστήμες μπορεί να θεωρηθεί απειλή γι' αυτές τις γλώσσες; Μια τέτοια άποψη δεν είναι φανερό ότι αποτελεί παραλογισμό;

Γι' αυτό όταν η καθιέρωση χρήσης ξένων λέξεων ή όρων είναι προϊόν ανάγκης δεν μπορεί ν' αποτελέσει σοβαρό λόγο φόβου. Όταν όμως η χρήση ξένων λέξεων είναι προϊόν μιμητισμού ή ξενομανίας τότε σίγουρα υπάρχουν σοβαροί κίνδυνοι αλλοίωσης που πρέπει να μας ανησυχούν και υπάρχει ανάγκη σωστής παρέμβασης.

Εκείνο που πραγματικά θα πρέπει να μας προβληματίσει είναι, πιστεύω, το γεγονός ότι ένας συντριπτικά μεγάλος αριθμός Νεοελλήνων – και δυστυχώς και πολλοί νέοι άνθρωποι – δεν μπορούν να εκφραστούν με σαφήνεια, είτε προφορικά είτε γραπτά. Παράλληλα «κυκλοφορεί» μια αργκό του τύπου «δικέ μου», «καράφλιασα», «τη βρίσκω» κλπ.

Η ελληνική γλώσσα, από τις πιο πλούσιες σε λεξιλόγιο και ηχητική ομορφιά, βλέπουμε ή μάλλον ακούμε να υφίσταται μια αλλοίωση κι έναν περιορισμό στο πλούσιο λεξιλόγιο της και αυτό θα πρέπει να μας βάλει σε μεγάλη ανησυχία.

Πού θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε τις αιτίες αυτού του αποκαρδιωτικού φαινομένου; Γιατί αυτή η συνεχώς αυξανόμενη χρήση «υποκατάστατων», γιατί αυτή η επικίνδυνη αλλοίωση της γλώσσας μας;

Σίγουρα οι αιτίες είναι πολλές και βέβαια θα πρέπει να τις εντοπίσουμε στη μέχρι τώρα επίσημη εκπαιδευτική πολιτική, χωρίς αυτό ν' αφαιρεί και την ατομική ευθύνη. Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά.

Από τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του ελληνικού κράτους ένα πρόβλημα που βασάνιζε τους Νεοέλληνες ήταν η διγλωσσία. Από τη μια η καθαρεύουσα, η γλώσσα των «ανωτέρων» τάξεων, των γραμματιζούμενων, αυτή που προσπαθούσαν να επιβάλουν εκ των άνω (που όμως ο απλός λαός δεν την ένοιθε για δική του), από την άλλη η δημοτική, η «μαλλιάρη» κατ' άλλους, η γλώσσα του λαού. Στη σύγκρουση αυτή των δύο γλωσσών δεν έλειψαν – πράγμα φυσικό άλλωστε – οι ακρότητες και οι υπερβολές, που όχι μόνο δε βοήθησαν στη λύση αυτού του πολύπλοκου προβλήματος, αλλά το έμπλεξαν ακόμα περισσότερο! Άλλη γλώσσα μάθαιναν στο σχολείο, άλλη άκουγαν στην καθημερινή τους ζωή. Σιγά-σιγά διαμορφώθηκε μια «μέση» γλώσσα, η γλώσσα των εφημερίδων, όπως θα μπορούσαμε να πούμε, μ' αποτέλεσμα κανένας σχεδόν να μην ξέρει σωστά τη γλώσσα του.

Μέσα από αυτές τις τόσο γνωστές διαπιστώσεις μπορούμε να δούμε και τους δρόμους διάσωσης της γλώσσας μας, αλλά και της κουλτούρας μας γενικότερα.

Έτσι το πρώτο και πιο πλέον αποφασιστικό βήμα πρέπει να γίνει στον τομέα της παιδείας. Θα πρέπει οι μαθητές να έρχονται σε δημιουργική επαφή με την ελληνική και παγκόσμια λογοτεχνία. Και όταν λέμε «δημιουργική επαφή και γνωριμία», εννοούμε όχι την ξερή και τυπική ανάγνωση, αλλά την επισήμανση των ουσιαστικών στοιχείων ενός λογοτεχνικού έργου (γενικότερο νόημα και στόχοι του έργου, εκτενή και αντιπροσωπευτικά αποσπάσματα, λίγα λόγια για το συγγραφέα, τις απόψεις του και τις συνθήκες μέσα στις οποίες έζησε και δημιούργησε, επισήμανση αξιόλογων λέξεων και φράσεων κλπ).

Εδώ μια παρένθεση. Όλοι μας θυμόμαστε τον τρόπο γνωριμίας με τα αρχαία κείμενα, πριν λίγα χρόνια. Αντί να γευόμαστε αυτό τον τεράστιο πλούτο των αρχαίων κλασικών – στον οποίο υποκλίνεται όλη η ανθρωπότητα – κατατριβόμασταν με τα υποκείμενα, τα αντικείμενα, με αποτέλεσμα, λίγο-πολύ, να τα αντιπαθήσουμε. Η επαναφορά ή όχι λοιπόν των αρχαίων ελληνικών – θέμα τόσο επίκαιρο στις μέρες μας – δεν αποτελεί την πανάκεια στο πρόβλημα, πράγμα που προβάλλεται από πολλούς, αλλά το ζητούμενο είναι, νομίζω, ο τρόπος που θα διδάσκονται.

Παράλληλα θα πρέπει να γίνεται η γνωριμία με την παγκόσμια και ελληνική λογοτεχνία, έτσι ώστε οι Νεοέλληνες ν' αγαπήσουν το καλό βιβλίο. Ακόμη η τιμή του θα πρέπει, με παρέμβαση του κράτους, να είναι χαμηλή και προσίτη στους εργαζομένους. Να σημειώσουμε ότι στην Ελλάδα ο δείκτης ανάγνωσης είναι χαμηλός και πολύ πιο κάτω από άλλες χώρες της Ευρώπης.

Πιο πολλή πέραση έχει σήμερα η ανάγνωση εφημερίδων, εβδομαδιαίων περιοδικών ποικίλης ύλης ή κόμικς. Και οι μεν εφημερίδες καλύπτουν σ' ένα βαθμό την ανάγκη πληροφόρησης, τα περιοδικά όμως ποικίλης ύλης, με το πλήθος των φωτογραφιών, τις διαφημίσεις και τον περιορισμένο γραπτό λόγο, όχι μόνο δημιουργούν κακούς αναγνώστες, αλλά κυρίως δημιουργούν αναγνώστες χωρίς ουσιαστικές γνώσεις και

χωρίς κριτικό πνεύμα. Τα δε κόμικς – πληγή στο χώρο του βιβλίου και των περιοδικών – πέρα από την κυρίως αντιδραστική θεματολογία τους, πλήττουν καίρια και τη γλώσσα, με τον περιορισμό και την τυποποίηση των λέξεων και των φράσεων.

Έτσι λοιπόν τα εβδομαδιαίτικα περιοδικά αλλά και τα κόμικς δημιουργούν αναγνώστες επιφανειακούς, σ' αντίθεση με το καλό λογοτεχνικό βιβλίο που, πέρα από την ευχαρίστηση του αναγνώσματος, μας μαθαίνει να σκεφτόμαστε και να εκφραζόμαστε. Παραδείγματα εδώ θα μπορούσαμε να φέρουμε πάμπολλα. Θ' αρκεστούμε σ' ένα. Τη μετάφραση της «Οδύσσειας» απ' τον Εφταλιώτη. Ποιο κόμικ θα μπορέσει ν' αποδώσει την ομορφιά ή το γλωσσικό πλούτο που υπάρχει στο βιβλίο αυτό; Εδώ συναντώνται ο αιώνιος Όμηρος (ο πιο σύγχρονος ποιητής κατά τον Π.Νερούδα) με την ομορφιά της γλώσσας του Α. Εφταλιώτη. Και να σκεφτούμε ότι υπάρχουν χιλιάδες βιβλίων – ανεκτίμητος πλούτος του ανθρώπινου πνεύματος – που όμως εμείς οι Νεοέλληνες τον αρνούμαστε, τον αγνοούμε, χάριν του εύκολου, του πρόχειρου και του επιφανειακού και μ' όλα τα αρνητικά αποτελέσματα που ήδη έχουμε επισημάνει.

Άλλος σημαντικός τομέας που πρέπει να προσεχτεί είναι τα μαζικά μέσα ενημέρωσης και πάνω απ' όλα η τηλεόραση, που έχει μπει σε κάθε σπίτι. Γιατί θα μπορούσε να παίξει σημαντικότερο ρόλο σ' αυτό το τόσο σημαντικό ζήτημα, μ' εκπομπές που θ' ανεβάζουν το επίπεδο ψυχαγωγίας και τις γνώσεις των ακροατών.

Δυστυχώς όμως η σημερινή τηλεόραση πολύ απέχει από αυτή την πολιτική. Τα πιο πολλά προγράμματά της υποβαθμίζουν το μυαλό, την κρίση και το λεξιλόγιο των ακροατών.

Να λοιπόν τρεις τομείς – σωστή παιδεία, ελληνική και παγκόσμια προσοδευτική λογοτεχνία, τηλεόραση και ράδιο – που μπορούν να συμβάλουν στην αντίσταση κατά της αλλοίωσης και φθοράς της γλώσσας μας.

Χρέος της πολιτείας αλλά και του καθένα μας είναι η σωστή, δημιουργική παρέμβαση, έτσι ώστε, χωρίς τη στείρα προγονοπληξία και τον κούφιο μιμητισμό, να γνωρίσουμε, ν' αγαπήσουμε και να υποστηρίξουμε αποτελεσματικά αυτό το πολύτιμο, ζωντανό κύτταρο επικοινωνίας, τη γλώσσα.

ΛΕΦΤΕΡΗΣ ΜΟΝΟΚΡΟΥΣΟΣ

ΙΣΜΗΝΗ ΛΙΟΣΗ

AIDS ΜΙΚΡΟ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ

Ένασμα για ένα δοκίμιο περί έρωτος και ψυχής

Ο γιός κάποιας γνωστής... γνωστών-η φήμη τρέχει με ταχύτητα μεγαλύτερη του φωτός-μόλις δέκα εφτά χρονών, είχε μάλλον προσβληθεί από AIDS. Το υποψιάστηκαν οι γιατροί εξαίτιας τυπικών συμπτωμάτων. Από μία εν απογνώσει μητέρα προσπάθησα να εκμαιεύσω το ιστορικό. Το ότι ο νεαρός προέρχεται από διαλυμένη οικογένεια δε λέει τίποτα για τη συγκεκριμένη συμφορά. Το ότι τα παιδιά των χωρισμένων είναι τα επιρρεπή και ευάλωτα στην όποια ασκήμια είναι ένα παραμύθι που δεν προσφέρεται στην περίπτωση μας. Το ότι ο κάθε γονιός όμως, έχει στο ενεργητικό του δύο έως τρεις γάμους, κάποιες συμβιώσεις, ο πατέρας δύο επιπλέον εξώγαμα παιδιά και την τελευταία του σύζυγο να δίνεται με ...απόφαση και ευλογία του ίδιου στον άτυχο πισαιρικά, ίσως εμφανίζονται σαν κρίκοι μιας αλυσίδας που τον οδήγησε στον ομοφυλόφιλο εξάδελφο, πιθανό φορέα. Ας επισημάνουμε βέβαια ότι την αρρώστια δεν μονοπωλούν πια οι ομοφυλόφιλοι κι ας σκεφτούμε ότι κι ένας έφηβος που ζει κάτω από άριστες έως καλές οικογενειακές συν-

θήκες μπορεί να εν-
δώσει σε μια τέτοια
«κατάσταση» ή σε
άλλη συγγενική,
από την ίδια τρελή
επιθυμία του ερωτι-
κού ενστίχτου, που
σ' αυτή την ηλικία
ψάχνεται μέσα από
αδυναμίες προσέγ-
γισης του άλλου φύ-
λου, υποσυνείδη-
τους φόβους κι έλ-
ξεις παράξενες που
δεν ερμηνεύονται
και δεν ελέγχονται.
Κι ας μην ξεχνάμε
ότι κι οι υπόλοιποι
εμείς,

μικροί ή μεγάλοι, συνήθως ενδίδου-
με, νορμάλ ή ανορμάλ, στην Επιθυ-
μία. Τα μόνα λοιπόν που ευθύνο-
νται(;) είναι το ένστικτο, η γεννητήσια
ορμή, η ΕΠΙΘΥΜΙΑ.

Θέλω να κάνω μια προσωπική
έρευνα, έτσι... ώρα 9.30' μ.μ. βγαίνω
στο δρόμο. Προχωρώ με τα χέρια στις
τσέπες κατά μήκος του πάρκου· θά-
πρεπε κανονικά να σφυρίζω. Όμως
σκέπτομαι τόσο έντονα που τα μάτια
μου υγραίνονται, ενώ ηλεκτροφόρες
μυγούλες τρέχουν καταπάνω τους μ'
ένα μεταφυσικό βουϊτό... Τότε αρχίζω
και βλέπω διαφορετικά το αιώνιο
φεγγάρι· να προβάλλει μέσα από τα
μπλε μαύρα σύννεφα ασπμένιο, ολο-
στρόγγυλο, άπιαστο σαν ένα χυμώδες

ωάριο που περιμένει
τους εισβολείς με τη
λαμπρή καρτεριά
και παθητικότητα
που χαρακτηρίζει τις
γίνες οντότητες,
ενώ οι μαυριδερές
κορφές των δέ-
ντρων φιγουράρουν
όμοιες με μιναρέδες
παράδοξης αρχιτε-
κτονικής ή τωτέμ
που οι φαλλικές
προεκτάσεις τους σε
μία τέλεια σύσση
κορτάρουν τον ου-
ρανό. (Δεν είναι τυ-
χαίες οι παρομοιώ-
σεις·

πάντα πίστευα, δυνάμει της υπερβατι-
κής φαντασίας μου, ότι τα δέντρα
είναι οι χαριτωμένοι πολύμορφοι
φαλλοί-αρσενικά στοιχεία της φύσης
που έχουν στο στόχαστρό τους τη
μελαγχολική σελήνη, στοιχείο θη-
λυκό).

Αχ φεγγάρι, αναλογίζομαι, σύμ-
βολο και φετίχ του Έρωτα, λυχνάρι
και πυξίδα του μας οδηγείς στο ζαχα-
ρένιο κήπο της αφορισμένης του Μα-
γείας, απ' όπου θα γευτούμε τη γλύκα
των αρωμάτων του και θα μεθύσουμε.
Μ' ένα λανθάνοντα ερωτισμό, σαν
είμαστε παιδιά, για αστέρια του ανε-
μά, γειτονόπουλα, συμμαθητές, εξα-
δέλφια... ώσπου η ενηλικίωση, η φυ-
σική ροή, οι μύθοι και οι

πραγματικότητες να μας τον προσφέρουν μ' όλο του το εύρος και τις αδυναμίες, μ' όλες του τις ηδονές και τα δάκρυα, αποτελώντας την επαμφοτερίζουσα δύναμη της γοητείας του, σαν αντιφατικά και αντίθετα μεταξύ τους, αυξάνοντας κατ' αναλογία αντίστοιχη αυτής που θεωρητικά (αντικειμενικά, δεοντολογικά) έχει καθοριστεί.

Και συνεχίζω τις σκέψεις μου, εισχωρώντας και σε άλλα «τοπία» οικεία κι όμως μεταφυσικά, που το προνόμιο, το της ενόρασης, μου επιτρέπει να ανιχνεύσω... και είναι ο Έρωτας και η Ψυχή μέσα από το μύθο και τη λογική, μέσα από το όνειρο και την πραγματώση. Όταν ερωτευόμαστε, στην ουσία δινόμαστε σχεδόν παγανιστικά στον τρελό ιδαλγό, Νάρκισσο έρωτα, που αντιπροσωπεύεται, εν τη μυθολογία της πραγματικότητάς μας, από τον ίδιο τον Εαυτό· καθρεφπισμένο με τα ωραιότερα στολίσια του, κυρίως τα επινοημένα, στα «κάτοπτρα λατρείας» που τα αποτελούν οι εκάστοτε αγαπημένοι, μέσω των οποίων και λειτουργεί τον ύμνο της ζωής.

Όσο για το sex δεν είναι παρά το αποκαλυπτικό ταξίδι που επιδιώκει στο βάθος της ύπαρξης με «εισιτήριο» το πάθος που ένας άλλος-όμοιός του-τρέφει για την αισθητική, αισθησιακή πλευρά του Είναι του. Επιδιώκοντας βέβαια κι άλλες ουσιώδεις επικοινωνίες, απλές ή σύνθετες· όπως είναι η δίψα για ζεστασιά, στοργή, επαφή, γνώση, αναγνώριση, σαρκική ηδονή· μα κυρίως για το παιχνίδι που ο θαυμάσιος εγκέφαλος επινόησε για «ιδίαν τέρψιν», το φλέρι. Αυτό τον αρμονικό διάλογο που υπαινίσσεται, ενεργοποιώντας τη φαντασία, το θαύμα, πριν το θαύμα που απιρίορι έχει επιτελεστεί... για να καταλήξει στον «υπολογισμό της ηδονής, τον ερωτισμό, που γεννιέται από τη γνώση του θανάτου, διαφοροποιώντας μας έτσι από τα άλλα ζώα, που λειτουργούν με το ένστικτο, μην έχοντας τη συνειδηση του τέλους...», όπως γράφει ο Ζωρζ Μπατάιγ, πολύ συμπαθής στην Ερωτοκοσμοθεωρία μου... «Αυτή η φωτιά μας δεν είναι παρά ζήτηση και αποτέλεσμα ορμονών, των οιστρογόνων...», λέει φίλη ποιήτρια, αποκλείοντας το ρόλο του μη χειροπιαστού (ψυχής)· κι ο Μίλαν Κούντερα γράφει-θέλοντας να ορίσει τις επιανές της ύλης (Φύση) ως απαρχή του φαινομένου ζωή, απ' όπου εκπορεύονται οι όλες της εκδηλώσεις, δηλώνοντας έτσι σεensualιστής-«Ψυχή δεν είναι παρά η φαϊά ουσία του Εγκεφάλου».

Εγώ πάλι συμπληρώνοντας σ' αυτούς τους αφορισμούς λέω: Ψυχή είναι ένα πάντρεμα, ένα σύζευγμα ορατού κι αόρατου, μια συνεπαγωγή ύλης, ύλη στη συνεχώς μεταβαλλόμενη, εδώ αόρατη, μορφή της. Χωρίς βέβαια ν' αποκλείω το μαγικό, που δεν είναι παρά αποτέλεσμα ειδικών τρόπων του εγκεφάλου (βιοχημικών ενώσεων) που σε κάποια κρίσιμη φάση τον εγκαταλείπουν, μην ανήκοντες στη δικαιοδοσία του πια, σαν επαναστάτες σ' ένα μηχανικό status quo, αναπτύσσοντας αυτόνομη, ξεχωριστή ζωή. Κάτι σαν τα ηλεκτρομαγνητικά κύματα, που μάλιστα πρόσφατα ανακαλύφθηκαν μηχανήματα που τα επισημαίνουν, «πιάνοντας» έτσι τα μηνύματά της-αισθήματα και συναισθήματα, ψυχικούς κι εκδηλώσεις του θυμικού και της βούλησης που αλληλοπροέρχονται από αυτές τις ομόκεντρες δυνάμεις, εγκέφαλο-ψυχή, αλληλοεισπηρεάζονται και αλληλοεπιδρούν στο ξεκίνημα και την πορεία της προσωπικότητας-και τα οποία μοιάζουν με τις συσκευές των ερευνητών-μελετητών που καταγράφουν τις φωνές των πουλιών, κάνοντάς μας να έχουμε την ελπίδα ότι κάποτε θ' ακούσουμε το πολυσύνθετο, απείρων διαστάσεων δικό της τραγούδι, το βασισμένο στη θελκτικότητα και το εν τη λογική του, παράλογο της ζωής.

Όπως προχωρώ, ένα αυτοκίνητο σταματάει σχεδόν δίπλα μου. Η ζεστή ανδρική φωνή με επαναφέρει: «Με τόση υγρασία πού πας κορίτσι μου;»...

Πειραματάνθρωποι εν όψει, σκέφτομαι αμέσως και η προσγείωσή μου είναι «συγκλονιστική» όταν ο συνοδηγός κατεβαίνει και κάτι μου λέει για τις «ματιές μας που είπανε πολλά»· ωστόσο εγώ καταγράφω. Θέλω να με κεράσουνε καφέ, μάλιστα και ως ανταγωνιστές στην προτίμησή μου. Είναι έτοιμοι να προσφέρουν και να προσφερθούν. Τους είμαι εντελώς άγνωστη-θα μπορούσε νάναι μια οποιαδήποτε γυναίκα στη θέση μου, ανεξάρτητα από προσόντα· η φιγούρα ψάρι της νύχτας δεν έχει χαρακτηριστικά, είναι ασαφής και ουδέτερη· αρκεί να δίνει το στίγμα του φύλου της-κι όμως διακινδυνεύουν. Παίζουνε τη ζωή τους κορώνα-γράμματα για μία βραδυά που ό,τι ήθελε προκύψει, με μία ξένη που ίσως κουβαλά το μοιραίο στο αίμα της και την παγίδα θανάτου στο ανθοπερίβολο της ερωτικής της κρυψώνας. Αιώνιοι άντρες. Υπέροχα επιπόλαιοι άντρες. Δεν αλλάξαν· τουλάχιστον όχι ακόμα. Πρωτόπλαστοι που αναζητούν το «χαμένο πλευρό» τους, να το ενσωματώσουν στο είναι τους, να μπαλώσουν την «πληγή» τους. Μόλιμα έφηβοι που ψάχνονται διαρκώς...ιδιόμορφα αιλουροειδή που εξαπολύονται με τον ήμερο του φεγγαρόφωτος, παίζοντας τα ρουθούνια τους, άγρια, πεινασμένα, όχι μόνο για το θήραμα αλλά και για την ατμόσφαιρα κυνηγιού· τη μαχητικότητα, τη δράση, την ερωτικοπολεμική ένταση, το ρίσκο, το παιχνίδι, τη σκηνοθεσία-κάποτε θυμίζοντας ανυποψίαστα έντομα, γένους αρσενικού, που ερχόμενα σ' επαφή με το θηλυκό παραδίδουν στο άπειρο μηδέν τη μικρούλα ζωή τους.

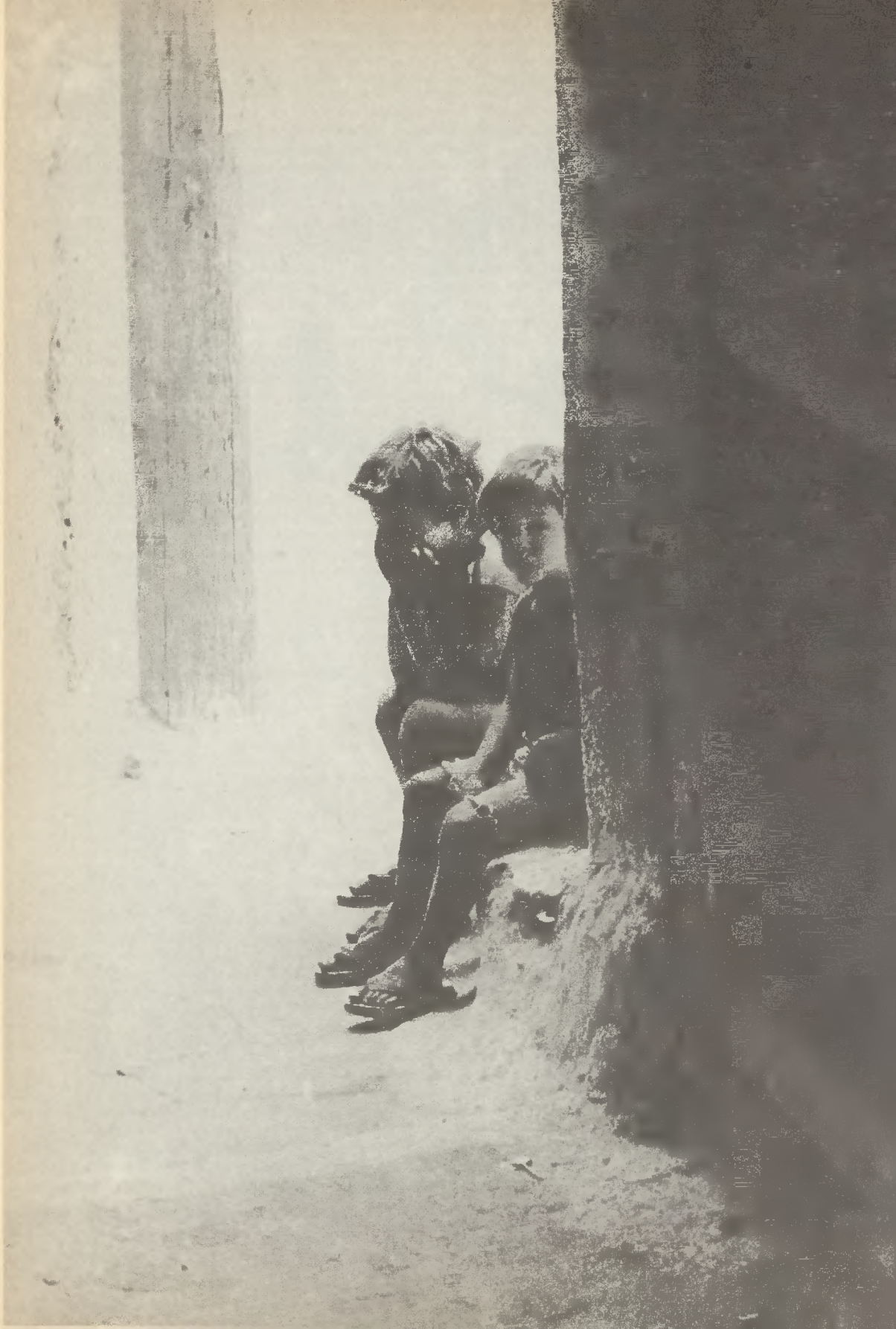
Είναι όμως κι εκείνοι που τρέμουν. Εκείνοι που θα επιστρέψουν στις περιφρονημένες Ήρες-συζύγους τους, πάσχοντες από το Σύνδρομο του «Ευνουχισμένου Διός» ή σε γυναίκες που λόγω εμφάνισης και ηλικίας καταφρονούσαν, εγγυημένες πια τώρα ώστε τα μοντέλα της Ερωτικής Τέχνης ν' αλλάξουν μορφή και ν' αναθεωρηθούν τα πρότυπα της Επιστήμης του Ωραίου, δημιουργώντας την καινούργια αισθητική και ψυχολογία στο δούναι και λαβείν της ερωτικής επικοινωνίας. Είναι και οι άλλοι που θα επιδοθούν στις πió ιδιότροπες πράξεις για την ικανοποίηση της σεξουαλικής χαράς, έτσι που καταστάσεις που θεωρούνταν παρεκτροπές να μην είναι πια παρά φυσιολογικές και μάλιστα επί συστάσει των ειδικών. Ο κήπος των ανωμάτων δεν θα είναι πλέον βδελυρόν αξιοθέατον στα μάτια του «καλού» κόσμου... Τι κρίμα!

Είναι και μια κατηγορία ανθρώπων που αγνοεί τελείως το γεγονός και διατείνεται πως, έχοντας κάποιο χάρισμα το οποίο οφείλεται σε θεία ή μη δωρεά, δεν αγγίζεται από το κακό. Έτσι ιστορίες για γέλια και για κλάματα πλέκονται γύρω από το καυτό αυτό θέμα, ενώ ο Αιώνιος Έρωτας δε φορά χειροπέδες και δε χωρά σε κλουβιά. Τα χέρια του είναι ευκίνητα μαγικά τόξα και τα φτερά του για τρελούς αγέρηδες που δε γνωρίζουν... όγκους, πληγές, έμπια, σήψη... Ασυγκίνητος σ' όλα πλην των νόμων και των επιταγών του. «Το λαιμό μου κόβω, τον έρωτα όκι», λέει νέα, ελεύθερη γυναίκα, ενώ άλλη μεγαλύτερη συνεχίζει... «Και γιατί παρακαλώ να μην κάνω έρωτα με όποιον θέλω... Έτσι κι αλλιώς απ' αυτό θα πάμε όλοι». Ομοφυλόφιλος πάλι, εν όψει γεροδεμένου από μπόντυμπλιντνγκ ηλεκτρολόγου αναφωνεί (ανέκδοτο): «Μαζί σου για μία νύχτα κι ας πεθάνω»... Άλλοι πάλι: «Ο Θεός τιμωρεί»... Κι άλλοι: «Δεν υπάρχει AIDS, είναι κομπίνα». Εγώ λέω... «Το AIDS... ναι το AIDS... όμως δεν θα πρέπει να είναι το μόνο που θα περιορίσει τα σώματα και τις ψυχές μας στις περιπέτειες των εύκολων ερώτων. Είναι και ο αυτοσεβασμός, ο σεβασμός στο Υπερούσιο του Έρωτα... είναι η ποιότητα... είναι η καλλιέργεια των κριτηρίων επιλογής μας».

Το AIDS δεν αστειεύεται. Δεν υποχωρεί. Δε φωνάζει... «Η βαριά αρρώστια δεν είναι βόδι που θα το δεις να έρχεται», λέγανε οι παλιοί. Μπροστά του ωχρούν παλαιότερα προβλήματα-σεξουαλικά και ψυχολογικά – που γίνονταν κατ' επέκταση από προσωπικά, κοινωνικά.

Το AIDS καιροφυλακτεί χωρίς ρόλους Θεών-φοβήτρων, χωρίς ηλεκτρονικούς εγκεφάλους που προγραμματίζουν ποιον και γιατί. Είναι ένας ιός όπως άλλοι, λιγότερο φοβεροί, που ζει τυφλά γιατί τυχαία γεννήθηκε(;) είτε από όργια με πράσινους πιθήκους στο Πορτ Ελίζαμπεθ είτε από πειράματα σε βαρυποινίτες-πειραματόζωα στις φυλακές της Βόρειας Αμερικής, είτε από εργαστηριακές έρευνες για την καταστροφή του υπερπληθυσμού της Γης μας. Η μορφή του καθ' όλα ρεαλιστική πίσω από μαύρο ντόμινο, σα ζωγραφιά θανάτου στο παραμύθι της ζωής, είναι εντόνως παρούσα χωρίς να μας δείχνει το χαρτί της. Κι εμείς θέλουμε να ζήσουμε, να ζήσουμε και να χαρούμε αυτό το παιχνίδι που δεν μπορεί, δε γίνεται να καταλήξει σε ρώσικη ρουλέτα.

Η **Ισμήνη Λιάσην** γεννήθηκε στον Πειραιά το 1952, εργάζεται σήμερα στο Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας και ασχολείται επίσης με τη ζωγραφική. Έχει εκδόσει 2 ποιητικές σειρές (1980 και 1984), ενώ δύο ακόμη πεζογραφημάτα της βρίσκονται υπό έκδοση. Για το ποιητικό της έργο έχει βραβευτεί επανειλημμένα.

ΣΟΥΝΙΟ, ΛΑΥΡΙΟ, ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ

Ερωτικό τριουπόστατο ενός θανάτου

του Κώστα Κρεμμύδα

Το φως πέφτει, η πλατεία ερημώνει, τα ψαράδικα έχουν απ' ώρα κλείσει. Μονάχα το προκάτ ουζάδικο με τη στραπατσάδα και τις κρύες τηγανιτές πιπεριές, εξακολουθεί να επιμένει. Αν θυμάμαι καλά, ο καιρός είναι ψυχρός. Το αιώνιο βραδυινό αγιάζι ή κάτι περισσότερο ακόμα.

Ίσως γι' αυτό στο παράπηγμα που αποκλήθηκε «Κέντρο Αποκατάστασης Πολιτικών Προσφύγων», οι μπουγάδες είναι ακόμα νωπές. Άθλια τριμμένα και κακόμοιρα κάποια σεντόνια είτε πετοέτες και προσόψια και πουκάμισα, σαν τις λευκές σημαίες της συνθηκολόγησης, μας παραπέμπουν σ' άλλους, πρόσφυγες και αυτούς από τη Μικρά Ασία, 66 χρόνια πριν, που τους στεγάσανε προσωρινά σ' ένα Καπνεργοστάσιο στην Κολοκυνθού, επί της Λένορμαν.

Ήταν κοντά στο «Μονοπώλιο» κι όταν μας χρειαζόταν χοντρό αλάτι για την παγωτομηχανή της εποχής, τους χάζευα με φρίκη. Χωρίζανε τα νοικοκυριά τους με αυτοσχέδια παραβάν από κουρέλια που ονομάζανε σεντόνια. Σαν σ' ατελείωτα δωμάτια εκστρατείας, μιας εκστρατείας που θα διαρκούσε πενήντα και χρόνια...

Έτσι και τούτοι σήμερα στο γκέτο του Λαυρίου, γειτόνοι με τους «τρελούς ή πεθαμένους» απ' το μακρόστενο νησί της πρόσφατης συμφοράς μας: τη Μακρόνησο των 10.000 ψυχών, των Αλφαμιτών, του Α2, του ΑΕΤΟ και της ΣΦΑ. «Το Εθνικόν Αναμορφωτήριο Μακρονήσου» του Μελιτζάνα, του Στελάρα με το γκρι ριγέ κοστούμι, του Παναγή, του Καρυστινού, του Βασιλικού Επιτρόπου, των στρατοδικών και στατοδικείων. Του Λουντέμη και των εφηβικών μας αναμνήσεων στην «Οδό Αβύσσου, αριθμός 0».

Ειν' ειρωνία τραγική, όμοια με τη Σοφόκλεια σύλληψη ή τη Στριμπεργκική μανία, να θέλει η φύση, η ιστορία και ο άνθρωπος να ενώσουν σ' ένα τρίγωνο : το Μακρονήσι απ' τη μια, το Λαύριο των αρχαίων μεταλλείων κι αυτό το σύγχρονο των Συγγρού-Σερπιέρη, με τις τραγικές φιγούρες των μεταλλωρύχων και των χιλιάδων εξαπατημένων μεροκαματιάρηδων, με το ναό του Ποσειδώνα στο Σούνιο. Εδώ τόπος λατρείας, περιουσιολογής και αρμονίας χώρου και κτίσματος. (Ας θυμηθούμε την αρχιτεκτονική ιδιαιτερότητα του ναού στο Σούνιο, από κοινού μ' αυτούς του Ήφαιστου στο Θησείο, του Άρη στην Αρχαία Αγορά και της Νέμεσης στη Ραμνούντα). Χώρος θυσίας το Λαύριο για μεταλλωρύχους της τότε. Δίκης και τίσεως, έστω και άδικης, για πρόσφυγες του σήμερα. Διαμετακομιστικό κέντο εξορίστων του χτες, έζησε τον πόνο, το κλάμα και την αποστροφή τόσων δεινών, έστω για λίγο, όσο διαρκεί η άφιξη ή η αναχώρηση του καϊκιού, για και προς «απέναντι», όπου το Μακρονήσι θα κλείσει τον κύκλο. Η κάθαρση έχει επέλθει.

Ξέρω, σας φαίνεται παράλογο. Θ' άρμοζε η ύβρις για τη Μακρόνησο κι η κάθαρσις για το ναό στο Σούνιο. Η τίσις είναι η μόνη που επιφυλάσσεται ούτως ή άλλως για το Λαύριο. Αν όμως αναλογιστούμε το σήμερα ίσως ν' αποκλείσουμε την κάθαρση από προνόμιο αναφαίρετο του θείου κι ίσως να συμφωνήσουμε πως στη Μακρόνησο δεν προϋπήρξε ή δε συνετελέσθη ύβρις αποκλειστικά. Πάντως, όπως και να 'χει το πράγμα, η τραγωδία έχει ολοκληρωθεί.¹

*Κίονες που ακούμπησε να ξαποστάσει άδο-
λα. Ψηλοί θόλοι όπου αντήχησε η Ποίηση.
Όλη η Ελλάδα είναι αρχαία. Οι κολόνες
είναι πιο πολλές απ' τα δέντρα. Και φως
έτοιμο.*

*Όπου και να γυρίζει ο νους μου πάντα
σταματά σ' ένα μέρος : Καπ-Σούνιο.²*

Ο Ναός, μπρος στο φως των προβολέων, φάνταζε σαν αρχαίος σκελετός. Κάτι αγριωποί τοσπάνηδες ξελογιάστηκαν απ' όλα αυτά κι ήρθαν κι απόμειναν εκεί σαν ξόανα.

Από ψηλά, απ' τις απότομες ράχες της Πεντέλης, ξεκίνησε βιαστικά να κατρακυλά κατά το Σούνιο ένα οπλισμένο απόσπασμα που κυνηγούσε μερόνυχτα τους εχθρούς της πατρίδας...

Ο Άνθρωπος τα 'βαλε με τη δημιουργία επειδή δεν του έδωσε φτερά κι έκανε δικά του.

Θύμωσε που δεν του έδωσε δυνατά μάτια και τα μεγάλωσε μόνος του. Έφτιαξε κύαλια για να βλέπει μακριά.⁴

Οι άνθρωποι εδώ είναι φρημένοι. Το ψωμί τους μαύρο και λιγοστό, εφτάρμυρο απ' τον ιδρώτα και τη θάλασσα.

Έτσι ήταν πάντα η Λαυρεωτική, απ' τους παλιούς καιρούς. Αχαμνή, με λίγο άρρωστο χορτάρι στις πλαγιές. Οι άνθρωποι, μη βρίσκοντας τίποτα να φάνε πάνω στη γη, χώθηκαν κάτω της.

Έτσι βρέθηκε το μεταλλείο του Λαυρίου.⁵

Τα μεταλλεία του Λαυρίου ήταν γνωστά απ' την αρχαιότητα. Την εκμετάλλευσή τους είχαν τότε οι Αθηναίοι.

Τριάντα χρόνια από την ίδρυση του σύγχρονου Ελληνικού Κράτους παραχωρήθηκαν (1864) στον Ιταλό επιχειρηματία Σερπιέρι.

Η εξόριξή τους γινόταν από αγρότες κατά το πλείστον ανειδίκευτους στο επάγγελμα του μεταλλωρύχου, σε τραγικές συνθήκες για την υγεία και την ασφάλειά τους.

Η Ιταλογαλλική εταιρεία επιχείρησε το 1867 να εκμεταλλευτεί τις σκουριές και τις εκβολάδες των αρχαίων ορυχείων, που ήταν σκωριασμένες στην επιφάνεια του εδάφους. Οι σκωρίες αποτελούσαν αληθινό θησαυρό, γιατί περιέκλειαν σημαντικές ποσότητες μετάλλων, που μπορούσαν ν' αποχωριστούν από τη μάζα του μεταλλεύματος και ν' αποδοθούν στην μεταλλοβιομηχανία.

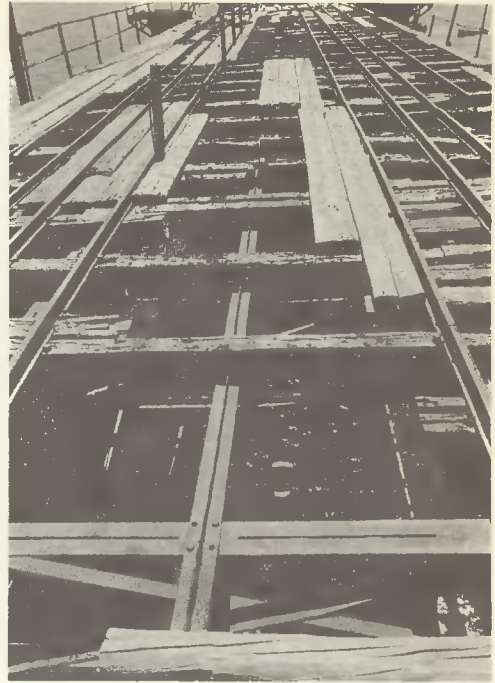
Η οικειοποίηση από τους ξένους των σκωριών και των εκβολάδων του Λαυρίου, με ζημία της ελληνικής οικονομίας, ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριών στην Αθήνα. Η φαντασία του λαού δημιούργησε χρυσωρυχεία εκεί που μόνο σιδηρομετάλλευμα υπήρχε. Το γεγονός καλλιεργήθηκε επιτήδεια και από την αντιπολίτευση, της οποίας πράκτορες περιέφεραν στην Αθήνα δείγματα μεταλλεύματος, εμπλουτισμένο με χρυσόσκοκη, που τάχα βρέθηκε στο Λαύριο! Το Μάιο του 1871 ο αναβρασμός είχε φτάσει σε τέτοιο σημείο, ώστε η κυβέρνηση Κουμουνδούρου αναγκάστηκε να υποβάλει νομοσχέδιο, βάσει του οποίου οι λαυρεωτικές εκβολάδες και σκωρίες θα διετίθεντο πια από το κράτος.⁶

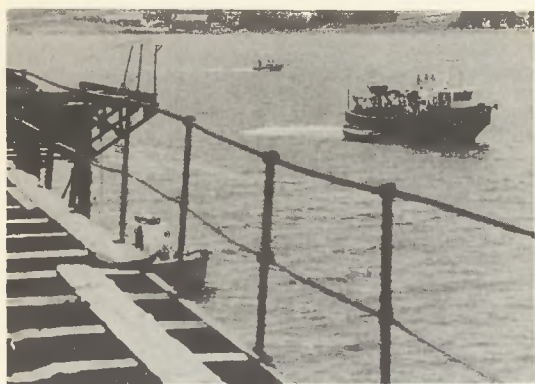
Στο μεταξύ οι μετοχές Λαυρίου χόρευαν από μέρα σε μέρα. 34 μονάδες έχασαν όταν ανακοινώθηκε τον Ιανουάριο το χαμηλό μέρισμα που θα μοίραζε η Εταιρεία.

Ο Μαυρογορδάτος είχε πληροφορηθεί ότι ο Αμπελάς, ο εισαγγελέας, ετοιμαζόταν να παραπέμψει στη δικαιοσύνη τους Μενέλαο Νεγρεπόντη, Κων/νο Βούρο και Αθανάσιο Μουτζόπουλο για παράνομη σύσταση συνδικάτου με σκοπό τα αθέμιτα κέρδη – μέσω των παιχνιδιών με τις μετοχές του Λαυρίου, εξυπνοείτο.

Την άλλη φορά με τα Λαύρια την είχαν πληρώσει σχεδόν αποκλειστικά οι μικροί παίκτες. Τώρα θα την πλήρωναν και οι μεγαλύτεροι. Άλλαξαν οι καιροί!

«Η Ωραία Ελλάς», ένα από τα παλιότερα αθηναϊκά καφενεία, στη συμβολή των οδών Ερμού και Αιόλου, φιλοξένησε, ελλείψει Χρηματιστηρίου, τον πυρετό της αγοραπωλησίας των μετοχών Λαυρίου. Πολιτικό Κέντρο από την λειτουργία της, στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα, «Η Ωραία Ελλάς» γνώρισε τη δόξα, το παρασκήνιο, την ίντριγκα και το μεγαλείο των θαμώνων της για σαράντα ολόκληρα χρόνια⁸.

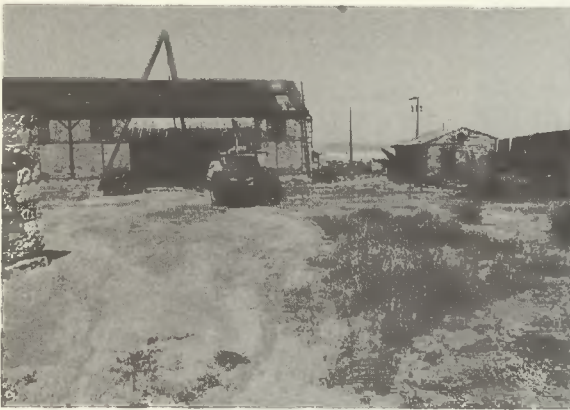

Το καϊκι έκανε τη μανούβρα του, έβγαλε λίγο γαλανό καπνό, κι έβαλε πλώρη για το Λαύριο.⁹

Ως τώρα οι άνθρωποι μια κόλαση μονάχα είχαν γνωρίσει. Αυτήν που πήγαιναν κάθε μέρα ν' ανταμύσουν εκεί κάτω μες στις άφεγγες στοές. Ο ίδιος ο άνθρωπος που έτρεμε την κόλαση, πήγε κι έφτιαξε με τα δικά του χέρια μιαν άλλη τρισχειρότερη. Και πού; Στον απάνω κόσμο και κάτου απ' τον ήλιο.¹⁰

Οι τοιμινιέρες δούλευαν πάντα καρτερικά και ανίδεα. Ένας νωθρός καπνός ανέβαινε σαν επιθανάτιο λιθάνι. Κάτι βούλιαζε αργά εκεί κάτω. Η κούφια γης ζητούσε πίσω το χώμα που της έκλεβε τόσους αιώνες.¹¹

Ο Αντρέας Συγγρός ενεργώντας σαν πληρεξούσιος και διαχειριστής της «Τραπέζης Κωνσταντινουπόλεως» ίδρυσε με το Σερπιέρη, νέα εταιρεία των «Μεταλλουργιών Λαυρίου». Η νέα εταιρεία εξέδωσε μετοχές αξίας 200 δρχ. η μία. Έντεχνες φήμες για μετατροπή του Λαυρίου σε νέα Καλιφόρνια, εξαπάτησαν χιλιάδες ανθρώπους.

Εξ αιτίας της αδιάκοπης ζήτησης, οι μετοχές υψώθηκαν απότομα στην τιμή των 310 δρχ. Όλοι έτρεχαν ν' αγοράσουν μετοχές, πουλώντας τα σπίτια τους, την οικοσκευή τους και τα τιμαλφή τους και η μανία αυτή μεταδόθηκε ταχύτατα και στην ύπαιθρο. Καφενεία, γραφεία, κέντρα, λέσχες είχαν μετατραπεί σε πρόχειρα χρηματιστηριακά γραφεία, όπου από τα ξημερώματα ως το βράδυ, και μέσα σε ατμόσφαιρα φρενιτιδας, διεξαγόταν η κερδοσκοπική αγοραπωλησία των μετοχών του Λαυρίου!

Όταν πέρασε αρκετός χρόνος αποδείχτηκε πόσο φρούδες ήταν οι ελπίδες των αγοραστών, αλλά και το μέγεθος της απάτης που είχε σκευωρήσει ο Συγγρός σε βάρος των φτωχών πολιτών. Όλοι τώρα είχαν ανοίξει τα μάτια τους και οι κάτοχοι των μετοχών άρχισαν λυσσαλέες επιθέσεις εναντίον της κυβέρνησης. Η λέξη Λαύρι ο πολιτογραφήθηκε τότε στη νέα ελληνική γλώσσα σα συνώνυμη της απάτης.¹²

Σ' ένα ξερό δέντρο του Λαυρίου ένα άμυαλο κοκόρι ανέβηκε ν' αναγγείλει το ξημέρωμα... Μα η φωνή του κόπηκε. Το απόσπασμα πήρε -άλλη μια φορά- το θάρρος να πλησιάσει κι έδεσε τους «δραπέτες».¹³

Αγρια επίθεση των ΜΑΤ στο Λαύριο

Μετά την αποχώρηση του Υπουργού Εργασίας από το τοπικό Εργατικό Κέντρο επεισόδια σημειώθηκαν στο «στρατόπεδο» του Λαυρίου ανάμεσα σε Κούρδους αυτονομιστές του ΡΚΚ και τους υπόλοιπους Κούρδους και Τούρκους όλων των άλλων παρατάξεων.

ΜΑΤ και «αγαν ακτησμένοι πολίτες» επιτέθηκαν στους συμπλεκόμενους.¹⁴

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ :

1. Εισαγωγικό κείμενο Κώστα Κρεμνύδα.
- 2,3,4,5,9,10,11,13. Μενέλαου Λουντέμη, «Οδός Αβύσσου, αριθμός 0».
- 7,8. Χριστίνα Αγκριαντώνη: «Ένας τραπεζίτης στην Αθήνα του 19ου αιώ.» στο βιβλίο «Μια μέρα...» Εκδ. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 1988, σελ. 285-293.
- 6,12. Τάσου Βουρνά, Η Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας, Εκδ. Τολιδή, Αθήνα.
14. Από τις εφημερίδες.
15. Χρίστου Ρουμελιωτάκη :«Βαρούτην χανόμεθα», περιοδικό «Σπείρα», τεύχος 8-9, σελ. 79.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Μια συνέντευξη στο **Λευτέρη Μονοκρούσο**

Γεννήθηκε το 1959 στη Βιέννη κι απ' το 1978 εργάζεται στην Εθνική Τράπεζα στη Διεύθυνση Γραμματείας. Έχει σπουδάσει ζωγραφική και ιστορία της Τέχνης στη Βιέννη και το Neues Wienerstadt.

Έχει κάνει 2 ατομικές εκθέσεις στη Βιέννη κι έχει λάβει μέρος σε ομαδικές στην Ελλάδα. Η πρώτη ατομική του έκθεση στη χώρα μας έγινε στο Fresh από 16-26 Μαρτίου 1988.

Έργα του βρίσκονται στο Μουσείο Βορρέ και σ' άλλες συλλογές.

Μαζί του είχαμε μια σύντομη και φιλική συζήτηση, τα κυριότερα σημεία της οποίας και παραθέτουμε πιο κάτω:

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ: Πώς κατορθώνεις και συνδυάζεις την εργασία σου στην Τράπεζα με τη ζωγραφική και σε ποιο βαθμό οι δύο σου αυτές δραστηριότητες αλληλοεπηρεάζονται;

— Επιτρέψατέ μου, απαντώντας σ' αυτή την ερώτηση, να χρησιμοποιήσω κάποιες φράσεις του μεγάλου Αντώνη Φωκά, ο οποίος εργαζόταν κι αυτός στην Ιονική Τράπεζα: «Εργαζόμενος και κάπου αλλού, όχι μόνο ζωγραφίζοντας, αφήνεις τον εαυτό σου να σκεφθεί, να δουλέψει, να συγκεκριμενοποιήσει ιδέες που έχουν γεννηθεί ήδη». Θεωρώ τον εαυτό μου τυχερό που εργάζεται στην Τράπεζα, γιατί έτσι αποκτώ «πάθος» για τη ζωγραφική. Μου λείπει τις ώρες της Τράπεζας, κι έτσι, τρέχω με μεγαλύτερη ορμή και διάθεση να μεταφέρω τις ιδέες μου στον καμβά.

«Π»: Αλήθεια, από πού συνήθως αντλείς τα θέματα και τις εμπνεύσεις σου για τους πίνακές σου;

— Αντλώ τα θέματά μου από οπουδήποτε. Από μια όμορφη σκηνή στο δρόμο, από ένα ηλιοβασίλεμα, από ένα πρόσωπο, από διάφορα γεγονότα και καταστάσεις που επηρεάζουν τη ζωή, τη δική μου και όλων μας.

«Π»: Ποια είναι η τεχνοτροπία που προτιμάς;

— Ζωγραφίζω «κλασικά». Κλασικά ως προς την τεχνοτροπία, ως προς τα υλικά που χρησιμοποιώ. Μ' εκφράζει ο νατουραλισμός, ο ρεαλισμός. Ζωγραφίζω πάντα με λάδι σε μουσαμά.

«Π»: Η παραμονή σου στη Βιέννη σε ποιο βαθμό έχει επηρεάσει το έργο σου;

— Η Βιέννη θεωρείται κατ' εξοχή συντηρητική πόλη, αλλά με σαφέστερες αναφορές - εκρήξεις σε νέα πράγματα, νέους ρυθμούς (Jugend Stil). Είναι φυσικό να μ' έχει επηρεάσει, να μου έχει μεταδώσει τη συντηρητικότητά της, τις πολιτιστικές εκρήξεις της, τη μελαγχολία της. Γιατί η Βιέννη είναι πόλη ιδιαίτερα μελαγχολική, όμορφη πάντα και με μια ονειρική ατμόσφαιρα.

«Π»: Ναι, στα έργα σου διακρίνει κανείς μια μελαγχολική τάση. Υπάρχουν μερικές συγκεκριμένες «εκρήξεις» αισιοδοξίας, οι οποίες όμως δεν είναι ικανές ν' ανατρέψουν το σαφώς μελαγχολικό κλίμα. Πού οφείλεται αυτό;

— Πιστεύω ότι όπως και σ' όλα τα ανθρώπινα έργα έτσι και στη ζωγραφική το παραγόμενο έργο συνειδητά ή μη αντικατοπτρίζει την ψυχολογική κατάσταση του καλλιτέχνη. Φυσικό είναι κατά τη γνώμη μου να έχω ένα μελαγχολικό τόνο στη ζωγραφική μου. Το κλίμα στο οποίο γεννήθηκα, μεγάλωσα, έζησα, έχει σαν ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τους «γκρίζους τόνους». Οι εκρήξεις αισιοδοξίας στις οποίες αναφερθήκατε αποτελούν τις ασφαλιστικές μου δικλείδες.

«Π»: Κατά πόσο αληθεύει ότι είναι δύσκολο και δυσάρεστο για έναν καλλιτέχνη ν' αποχωρίζεται τα έργα του;

— Για μένα προσωπικά το ν' αποχωριστώ ένα έργο σημαίνει αναμεμιγμένα συναισθήματα και συγκινησιακή φόρτιση. Λύπη γιατί αποχωρίζομαι κάτι που με κόπο σωματικό και διανοητική προσπάθεια έφτιαξα. Χαρά γιατί αυτό που έφτιαξα έγινε αποδεκτό, ζητήθηκε, άρξε. Μέσα απ' τη λύπη του αποχωρισμού φυτρώνει, ζει η χαρά της αναγνώρισης. Αναγνώριση που για τον καλλιτέχνη αποτελεί το μεγάλο αγαθό, μετά απ' αυτό της δημιουργίας του έργου του.

«Π»: Θα θέλαμε να μας πεις, εσύ πώς βλέπεις την καλλιτεχνική κίνηση στην Ελλάδα; Είναι εύκολη η άνοδος και η καθιέρωση ενός νέου καλλιτέχνη;

— Πιστεύω ότι τα πάντα είναι θέμα δουλειάς. Αναμφισβήτητα υπάρχουν «κέντρα εξουσίας» και στον καλλιτεχνικό χώρο. Παρ' όλη όμως την ύπαρξη αυτών των κέντρων, εάν ένας καλλιτέχνης αξίζει, ανεβαίνει, προωθείται. Τον προωθεί το ίδιο το κοινό, το οποίο, εκτιμώντας την καλή δουλειά, έχει τη δύναμη ν' ανεβάσει στις ψηλές βαθμίδες καλλιτέχνες που αξίζουν κι αντίστοιχα να κατεβάσει αμείλικτα άλλους που είναι προϊόντα των καιρών και των συμπεριδόντων.

«Π»: Νομίζεις ότι είναι θετικός ο ρόλος των γκαλερί και ποια νομίζεις ότι είναι η συνεισφορά τους στην καλλιτεχνική ζωή της χώρας μας;

— Ας δώσουμε μια μικρή επεξήγηση. Γκαλερί δεν είναι ο χώρος ο οποίος μόνο εκθέτει κι εμπορεύεται έργα καλλιτεχνών. Γκαλερί είναι ο χώρος ο οποίος προωθεί, προτείνει, συμβουλεύει, καθοδηγεί καλλιτέχνες, εκθέτει κι εμπορεύεται τα έργα τους. Παράλληλα συνεργάζεται με άλλους χώρους τέχνης στο εσωτερικό κι εξωτερικό και βοηθά σε μια σωστή ενημέρωση του κοινού σχετικά με την εικαστική κίνηση. Εάν λοιπόν μια γκαλερί εκπληρώνει όλους τους παραπάνω όρους, τότε σίγουρα η συνεισφορά της στην καλλιτεχνική ζωή της χώρας είναι μεγάλη κι επωφελής και για τον καλλιτέχνη αλλά και για το κοινό.

«Π»: Ποια είναι κατά τη γνώμη σου η ανταπόκριση του κοινού στο δικό σου έργο και στις εικαστικές τέχνες γενικότερα;

— Το κοινό ανταποκρίνεται πάρα πολύ στα ερεθίσματα που του δίνουν οι καλλιτέχνες. Η ανταπόκριση – θετική ή αρνητική – ποικίλλει ανάλογα με τα ερεθίσματα, με τα έργα, με το επίπεδο των έργων και των καλλιτεχνών, αλλά και με το επίπεδο του κοινού.

Έχω την ευχαρίστηση να έχω αντιμετωπίσει θετικές κριτικές, κριτικές που πραγματικά με βοηθούν και με δυναμώνουν.

Στις 14 Φεβρουαρίου '89 πήρε μέρος σε ομαδική έκθεση ζωγραφικής μαζί μ' άλλους τρεις καλλιτέχνες στο Kunst Haus της Ζυρίχης. Στις 6-19 Μαρτίου παρουσίασε στη γκαλερί «F» στην Αθήνα την καινούργια του δουλειά.

ΜΕΜΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

Ο καλλιτέχνης αγωνιστής

Ο γλύπτης Μέμος Μακρής ανήκει στη μεγάλη γενιά των καλλιτεχνών - αγωνιστών που ξεκίνησαν τη δραστηριότητά τους στο τέλος του μεσοπολέμου και πήραν μέρος στο εργατικό κίνημα κι αργότερα στο αντιστασιακό, ριζοσπαστικοποιήθηκαν συχνά μέσα σ' αυτό κι έδωσαν πολλά από τα σπουδαιότερα δείγματα της τέχνης τους στη μεταπολεμική περίοδο. Για το λόγο ετούτο μεγάλος αριθμός από τα έργα τους έχουν θέματα εμπνευσμένα από τους λαϊκούς αγώνες και τις τραγωδίες της ανόδου του φασισμού και του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Αυτή η γενιά, συνεχίζοντας την παράδοση μιας προηγούμενης που αναδείχθηκε μέσα στο στρόβιλο των πολεμικών κ' επαναστατικών γεγονότων της πρώτης και δεύτερης δεκαετίας του αιώνα, καθιέρωσε το πρότυπο του καλλιτέχνη διανοούμενου - αγωνιστή της αριστεράς. Μεγάλα ονόματα, συχνά τα μεγαλύτερα, της ποίησης, της ζωγραφικής, του θεάτρου, της μουσικής, του τραγουδιού και του πεζού λόγου ανήκουν σ' αυτό τον αστερισμό. Όπως οι: Πικάσο, Μπρεχτ, Ελύαρ, Σοστακόβιτς, Νερούντα, Σικέιρος και Πωλ Ρόμπσον.

Ο Μ. Μακρής αναγκάστηκε να παραμείνει μακριά από την πατρίδα για τριάντα τρία περίπου χρόνια. Η μακρόχρονη αυτή απουσία, από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τη Μεταπολίτευση, όταν η χώρα μας στερήθηκε την προσφορά του τεράστιου ανθρώπινου δυναμικού της Αντιστασιακής Αριστεράς, δεν ήταν για το Μέμο άγωνα χρόνια. Αντίθετα, τότε ακριβώς αναδείχθηκε, στο Παρίσι πρώτα, σε καλλιτέχνη διεθνούς επιπέδου, για να καθιερωθεί αργότερα σαν ο εθνικός γλύπτης της Ουγγαρίας.

Η πολιτική συμφιλίωσης κι επούλωσης των τραυμάτων του Εμφυλίου που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις της χώρας μας τα δέκα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα η

αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης, έδωσαν και στο Μέμο, όπως και σ' αρκετούς άλλους καλλιτέχνες ή λογοτέχνες της αριστεράς, την ευκαιρία να παρουσιάσει τη δουλειά του στο ευρύ ελληνικό κοινό και στη συνέχεια να δημιουργήσει μια σειρά έργων που παραγγέλθηκαν από διάφορους φορείς. Έτσι, επιστρέφοντας στο χώρο απ' όπου ξεκίνησε, είναι πλέον ξανά και δικός μας, εθνικός γλύπτης. Το κοινό μας μπόρεσε να δει και να θαυμάσει σπουδαία κομμάτια του στην έκθεση που έγινε στην Εθνική Πινακοθήκη το 1979. (Από αυτά δύο γλυπτά παρέμειναν και στολίζουν σήμερα το χώρο μπροστά στην είσοδο της Πινακοθήκης).

Δεκαετία του '30 & δικτατορία του Μεταξά

Καιρός είναι όμως να πάρουμε το νήμα από την αρχή. Ο Μ. Μακρής γεννήθηκε στην Πάτρα το 1913 και ήρθε στην Αθήνα το 1919 με την οικογένειά του όπου δούλεψε από 12 χρονών και σπούδασε παράλληλα σε νυχτερινό γυμνάσιο. Βρέθηκε οργανωμένος στο κόμμα της εργατικής τάξης από το 1931 σε ηλικία 17 ετών και μέχρι το 1936 παρέμεινε δραστήριο μέλος της Λέσχης του Sans Soucis (αρχή οδού Πατησίων), συνδικαλιστικού κέντρου των υπαλλήλων των μεγάλων εταιριών όπου ήδη εργαζόταν. Η δικτατορία του Μεταξά διέλυσε και τη λέσχη αυτή μαζί μ' όλες τις δημοκρατικές και αριστερές οργανώσεις. Ο Μέμος όμως έμεινε ασύλληπτος, όπως και κατά τη διάρκεια της Κατοχής, παρά την έντονη και υπεύθυνη αντιστασιακή δραστηριότητά του.

Από το 1934 μέχρι το 1938 φοίτησε στη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας. Παρ' όλο που είχε πετύχει στις εισαγωγικές εξετάσεις της Σχολής το '32, αναγκάστηκε να περιμένει τη στρατιωτική θητεία για να φοιτήσει με άδεια. Καθηγητές του οι: Θωμόπουλος, Δημητριάδης και Τόμπρος. Το 1937, με την ευκαιρία της Παγκόσμιας Έκθεσης στο Παρίσι, πραγματοποίησε το πρώτο του ταξίδι στη γαλλική πρωτεύουσα, όπου έμεινε τρεις μήνες και γνώρισε από κοντά τη δουλειά των μεγάλων της εποχής. Το 1939 πήρε μέρος στην Πανελλήνια Έκθεση. Το Υπουργείο Παιδείας αγόρασε τότε δύο έργα του.

Ακολούθησαν τα χρόνια του πολέμου και ο Μ. Μακρής έφυγε για το Αλβανικό Μέτωπο (1940-41). Μετά την επιστροφή του δούλεψε στο ίδιο εργαστήριο με το Θανάση Απάρτη, ενώ παράλληλα σ' όλη τη διάρκεια της Κατοχής πήρε ενεργό μέρος στην Εθνική Αντίσταση.

Κατοχή-Αντίσταση. Σύνδεσμος ΕΑΜ - Καλλιτεχνών Διανοουμένων

Όπως είπαμε πιο πάνω, ο Μέμος Μακρής ήταν μέλος του ΚΚΕ από το 1931. Έτσι βρέθηκε αμέσως οργανωμένος στο ΕΑΜ της Αντίστασης. Ο ίδιος λέει σε μια παλιότερη συνέντευξη: «Είχα τη θέση μου στην Επιτροπή Πόλης με μια ειδική ευθύνη στο χώρο των διανοουμένων και των καλλιτεχνών. Έπρεπε να μεταφέρω τις αποφάσεις του ΕΑΜ και να παρακολουθώ την υλοποίησή τους. Θυμάμαι όταν δόθηκε η εντολή να γραφτεί ο ύμνος του ΕΑΜ. Η εντολή ήταν για τους λογοτέχνες – αλλά πήρε την πρόκριση ο Β. Ρώτας με τους στίχους και τη μουσική του. Ήμουν ο πρώτος που άκουσε τον ύμνο, κατηγορίζοντας από την Αμαλίας στη Συγγρού για να συναντήσουμε την Ηλέκτρα Αποστόλου.

»Τα συνεργεία που δούλευαν για την παράνομη καλλιτεχνική δραστηριότητα του ΕΑΜ ήταν πολλά δέβαια. Στην περίοδο ιδιαίτερα της διετίας 1943-44 οι τοίχοι της Αθήνας έμοιαζαν με ταπετσαρίες. Ήταν τόσο συχνές οι αφισοκολλήσεις όσο και αυτές που βλέπουμε σήμερα στο Πολυτεχνείο. Αλλά ο Τάσος, η Βάσω Κατράκη, η Λουκία Μαγγιόρου, ο Κορογιαννάκης, ο Βελισσαρίδης, ο Μανουσάκης δούλευαν σ' ένα υψηλότερο επίπεδο εκεί που οι ανάγκες απαιτούσαν μια ώριμη καλλιτεχνική επίδοση. Είχαμε δέβαια και τα λαϊκά συνεργεία για τα φέιγ-βολάν, όπως και τα συνεργεία των σπουδαστών της Σχολής Καλών Τεχνών».

Τα χαρτονομίσματα της ΠΕΕΑ

»Υπήρχαν νόμιμες, ημιπαράνομες και παράνομες δραστηριότητες. Όλοι οι καλλιτέχνες είχαν πρόθυμη συμμετοχή στο ΕΑΜ. Σε μεγάλες κάρτες-ποστάλ κυκλοφορούσαν εικόνες εμπνευσμένες από τα δημοτικά μας τραγούδια για να υπενθυμίσουν στους Έλληνες το πατριωτικό τους χρέος. Νόμιμο ήταν και το «Θεατρικό εργαστήριο» του Ρώτα στο Παγκράτι όπου δοθήθηκε και ο Κατράκης μέχρι να φύγει ο Ρώτας στο βουνό... Το ΕΑΜ δημιουργούσε και θεσμούς για μια Λαϊκή Δημοκρατία. Τότε έγινε, για παράδειγμα, το Καλλιτεχνικό Επιμελητήριο. Μπορώ να πω ακόμα ότι τότε σχεδιάζαμε και την πολεοδομία της Αθήνας, τη μεταπολεμική της όψη...

»Τότε επίσης το ΕΑΜ ήθελε χαρτονομίσματα για τις απελευθερωμένες περιοχές, τα Εθνικά Ομόλογα του Απελευθερωτικού Αγώνα. Αποφασίσαμε την εκτύπωσή τους και τα δγάλαμε στο τυπογραφείο του Παπαχρύσουλου στην οδό Λέγκα, εκεί που έδγαζε και η κατοχική κυβέρνηση τα δικά της χαρτονομίσματα. Η οργάνωση του ΕΑΜ στην Τράπεζα Ελλάδος ήταν μεγάλη και αυτό δοθήθηκε πολύ».

Και συνεχίζει ο Μέμος Μακρής:

– Ήταν ολόκληρη περιπέτεια... Στο τυπογραφείο δούλευε κι ένας πρώην μαθητευόμενος του αδελφού μου. Ήταν ο πρώτος που βρήκα. Πρώτος και καλύτερος, γιατί θυρωρός στο τυπογραφείο ήταν ο

πατέρας του. Αλλά χρειαζόμασταν και πιεστή για την όφσσετ. Κι ο πιεστής, που βρέθηκε από τον τυπογράφο, έθεσε τον όρο: «Τιμή μου να δουλέψω για το ΕΑΜ, αλλά θάρθεις κι εσύ!». Τέλος, βρέθηκε κι ο κόφτης. Κι όλοι μαζί, μ' έναν ένοπλο νέο που μας εξασφάλισε η Οργάνωση, μπαίναμε κάθε πρωί στο τυπογραφείο μαζί με το κανονικό προσωπικό κι εκεί δουλεύαμε υπερωρίες, όταν τελείωναν οι άλλοι τη δουλειά τους.

Το χαρτί

– Ήταν ειδικό χαρτί, που μας έδωσε ένας γνωστός και σήμερα χαρτέμπορος.

– Τόσο απλά δγαίνουν τα χαρτονομίσματα;

– Ακούστε, εγώ πήρα τις μακέτες με τα σχέδια από τους καλλιτέχνες μας. Τις έδωσα στον τυπογράφο, για να δγουν οι τσίγκοι. Μέσα στο τυπογραφείο, η εκδοτική μηχανή ήταν προσεκτικά ξεσφράγιστη, χωρίς να φαίνεται. Αποσφραγίζαμε, λοιπόν, την αριθμημένη μηχανή, δγάζαμε τα κλισέ, τ' αντικαθιστούσαμε και κόδαμε τα δικά μας. Ύστερα όλα ξανάπαιρναν τη θέση τους, σαν πρώτα.

– Πώς δγαίνανε τα ομόλογα;

– Με τ' αυτοκίνητο της Τράπεζας, όπως και τα χαρτονομίσματα της κυβέρνησης. Την 5η μέρα, όλα είχαν τελειώσει.

Κι ένα επεισόδιο, πριν από την εκτύπωση:

– Πήρα τις μακέτες από την οδό Αχαρνών, για να τις πάω στο Κολωνάκι, όπου είχα το ραντεβού με τον τυπογράφο. Ανέβαινα με το ποδήλατο και κάποια στιγμή πιάστηκε από το τραμ, για να με τραβήξει. Αλλά στον οδό Σίνα, είχαν στήσει το μπλόκο τους οι Γερμανοί. Με πιάσανε, με άλλους 20, και μας πήγαν στο Φρουραρχείο τους, στην Κοραή. Κρατούσα το πακέτο με τις μακέτες. Δεν ξέραμε γιατί πιαστήκαμε, πιστεύαμε πως είμασταν πια όμηροι. Ανεβήκαμε τα σκαλιά, μας δώσανε ένα χαρτί να συμπληρώσουμε τα στοιχεία μας και μας έκλεισαν σ' ένα δωμάτιο. Κρατούσα πάντα το πακέτο. Λίγο αργότερα, μας κατέδασαν στο υπόγειο...

»Έμεινα εκεί 24 ώρες, με το δίλημμα αν έπρεπε να κρατήσω ή να πετάξω σε καμιά γωνιά τις μακέτες. Τις κράτησα. Κάποια στιγμή, εμφανίστηκε ένας αξιωματικός και φώναξε τ' όνομά μου. Μου έδειξε πως ήμουν ελεύθερος και μπορούσα να φύγω. Έφυγα με το ποδήλατο και το πακέτο!

– Και το ραντεβού;

– Ο μικρός τυπογράφος είχε γίνει καπνός. Τον ξαναβρήκα, όμως, σε δυο μέρες. Και αναπλήρωσε με νυχτερινή δουλειά την διήμερη εξαφάνισή του! Όπως είχε κανονιστεί, τα ομόλογα παραδόθηκαν σε μια εβδομάδα!

Κι ο καλλιτέχνης καταλήγει:

– Πηγαίναμε τρέμοντας προς την εκτέλεση. Αλλά πηγαίναμε. Το αίσθημα της ευθύνης εξισορροπούσε το φόβο στις ψυχές μας...

1945: Στο Παρίσι

Ο Μέμος έφυγε το 1945 στο Παρίσι με την υποτροφία που του διέθεσε τότε (όπως και σε 70 άλλους γνωστούς σήμερα Έλληνες πανεπιστημιακούς και καλλιτέχνες) το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών και συγκεκριμένα οι διευθυντές του Ο. Μερλιέ και Ρ. Μιλλιέξ. Εκεί έρχεται πάλι σ' επαφή με το διεθνές καλλιτεχνικό κι εργατικό κίνημα. Αποκτά στίτι, ατελιέ και μπαίνει στο «Σαλόνι της Νέας Γλυπτικής», πραγματοποιεί ατομικές εκθέσεις.

Από τα έργα του αυτής της εποχής συγκρατούμε τις κεφαλές του Ελνάρ και του Μ. Κασσέν που τους γνώρισε κι εκτίμησε προσωπικά. Η κεφαλή του δευτέρου δρίσκεται ακόμη στα γραφεία της «Ουμανιτέ» στο Παρίσι.

1951: Ουγγαρία

Το 1951 ο ψυχρός πόλεμος καταστρέφει το κλίμα της διεθνούς συμφιλίωσης. Ένας Γάλλος σοσιαλιστής υπουργός διώκει τον Μακρή σαν ανεπιθύμητο μέλος της Παγκόσμιας Οργάνωσης Ειρήνης (άλλο μέλος της ήταν και ο Νερούντα). Όμως η Ουγγαρία τον δέχεται σαν πολιτικό πρόσφυγα και σύντομα τον αναγνωρίζει σαν εθνικό της γλύπτη. Μια μεγάλη σειρά μνημειακών έργων αφιερωμένων στους ήρωες και τα θύματα του Πολέμου και του Κινήματος (Ματχάουζεν, Ισπανικό κλπ.) πραγματοποιούνται τότε.

Επιστροφή στην Ελλάδα: 1974-1989

Ο Μέμος Μακρής είναι ένας Έλληνας καλλιτέχνης κι ένας διεθνιστής που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην καλλιτεχνική ζωή της Ουγγαρίας για πολλά χρόνια.

Από το 1974 του επιτρέπει ξανά η ελεύθερη είσοδος στην Ελλάδα. Έτσι η πρώτη πατρίδα του τον ξανακέρδισε. Η «Κεφαλή του Αγωνιστή» στο Πολυτεχνείο, έργο δικό του, μας θυμίζει πολύ περισσότερο αντιστασιακό μνημείο της Κατοχής. Πάντως απ' ό,τι φαίνεται ο γλύπτης συνέλαβε την ιδέα του έργου στο Παρίσι όπου συνάντησε τότε και το πρόσωπο που τον ενέπνευσε, δηλαδή τον ιστορικό Νίκο Σβορώνο.

Το 1979, όπως ήδη αναφέραμε, μια πρώτη έκθεση του Μέμου Μακρή στην Εθνική Πινακοθήκη μας έδωσε την ευκαιρία να θαυμάσουμε ένα εκτεταμένο δείγμα της δουλειάς του και μας άφησε το χάλκινο «Ξευγάρι» (1971), δωρεά του καλλιτέχνη, που τοποθετήθηκε μπροστά στην Πινακοθήκη. Στη συνέχεια ο Μέμος Μακρής πραγματοποίησε διάφορα έργα στον τόπο μας, όπως εκείνο του Περισσού (Σπίτι του Λαού).

Σήμερα συνεχίζει να ζει ανάμεσα στις τρεις πατρίδες του, την Ελλάδα που τον γέννησε και του έδωσε τα πρώτα μαθήματα, τη Γαλλία που τον διαμόρφωσε και την Ουγγαρία που τον ανέδειξε.

Ζιζή Μακρή: Η σύντροφος της ζωής του Μέμου είναι και αυτή καλλιτέχνης. Τα κομμάτια της στον αργαλειό, που για πρώτη φορά είδαμε στην γκαλερί «Νέες Μορφές» τον Οκτώβρη του 1985, είναι αριστουργηματικά. Κάτι παραπάνω ίσως, μαγικά. Ένας θυθός πολύχρωμος, ένα μαγεμένο δένδρο... Σπάνια έχουμε πια την ευκαιρία να διαπιστώνουμε πως η ομορφιά ακόμη υπάρχει στην Τέχνη.

ΑΛΕΞΗΣ ΚΡΑΟΥΣ

Jefferson Airplane

Θεοφάνης Μπακάγιας

Σαν Φρανσίσκο 1965: Μετά την εισβολή των αγγλικών συγκροτημάτων στην Αμερική, οι νέοι μουσικοί της φολκ αρχίζουν να ξεφεύγουν απ' τη στατικότητα της φολκ και της κάντρου φόρμας και να στρέφονται περισσότερο στον πειραματισμό με ηλεκτρικά όργανα. Είναι τότε που εμφανίζεται ο Μάρτυ Μπάλιν, φολκ μουσικός με καταπληκτική φωνή και μαζί με τον Πωλ Κάντνερ δάζουν τις δάσεις για ένα γκρουπ που αργότερα θα γίνει το μεγαλύτερο γκρουπ της Δυτικής Ακτής. Μέλη του συγκροτήματος, εκτός από τους δύο τους, οι Τζακ Κάσαντυ, Τζόρμα Καουκόνεν, Σκιπ Σπενς και η Σ.Τ. Άντερσον, όλοι μουσικοί της φολκ. Ξεκινούν, όπως και πολλοί άλλοι, με τ' όνειρο ν' αλλάξουν την κοινωνική ηθική της Αμερικής, μα αντί γι' αυτό πετυχαίνουν – όσο λίγοι άλλοι – να επηρεάσουν αποφασιστικά τη μουσική εξέλιξη της εποχής τους. Αρχίζει αμέσως λοιπόν γι' αυτούς η περίοδος της προετοιμασίας με την αναζήτηση και τον επόμενο κιόλας χρόνο υπογράφουν συμβόλαιο πέντε χρόνων με την RCA.

Τον Οκτώριο του 1965 κυκλοφορεί το πρώτο άλμπουμ τους, Jefferson Airplane takes off. Οι περισσότερες συνθέσεις είναι φυσικά των Μπάλιν και Κάντνερ και δεν έχουν ακόμα ξεφύγει απ' τις φολκ φόρμες. Η ανησυχία φαίνεται στα πρόσωπά τους όχι όμως ακόμα και στη μουσική τους. Τα τραγούδια του Μπάλιν έχουν πάθος, έκφραση, ρυθμό και μελωδία. λείπει, όμως, αυτό το «κάτι» που θα «απογειώνει» τους Jefferson.

Το φθινόπωρο της ίδιας χρονιάς, η Άντερσον αποχωρεί απ' το γκρουπ μαζί της φεύγει και ο Σκιπ Σπενς, που αργότερα θα δημιουργήσει τους φανταστικούς Moby Grape. Τη θέση της Άντερσον παίρνει η πιο ισχυρή θηλυκή προσωπικότητα της Καλιφόρνιας, εκείνη την εποχή, η Γκρέης Σλικ, ενώ το Σπενς αντικαθιστά ο Σπένσερ Ντράιντεν των Ashes. Κι έτσι το Μάρτιο του 1967 κυκλοφορούν το δεύτερο και σημαντικότερο άλμπουμ τους, από τα καλύτερα που κυκλοφόρησαν εκείνο το καλοκαίρι. Τίτλος του: «Surrealistic pillow» και ο ήχος Airplane είναι πια γεγονός: επιθετικά φωνητικά και μια αδιάκοπη σύζευξη κρουστών και κιθάρας που δημιουργούν μια καινούργια αίσθηση στον κόσμο των αντιθέσεων που ξεπηδούν απ' τον κοινωνικό αναδρασμό της εποχής. Ανάμεσα στα εντυπωσιακά κομμάτια του δίσκου, το «Plastic fantastic lover», το «Today» και το «Comin' back to me», με στίχους που μόνο ο Μπάλιν μπορεί να γράψει:

Το καλοκαίρι αναδιπλώθηκε

Και κράτησε για καιρό την αναπνοή του

Σαν να μην είχε περάσει ποτέ ο χειμώνας.

Κουτάζοντας απ' το ανοιχτό,

Χωρίς κουρτίνες, παράθυρο

Σε είδα, σε είδα

Να έρχεσαι πίσω σε μένα.

Το εκπληκτικό ινστρουμένταλ του Καουκόνεν, «Embryonic Journey» ακολουθεί το «White rabbit» της Γκρέης σε νέα εκτέλεση που μιλάει ανοικτά για ελεύθερη χρήση παραισθησιογόνων και είναι εμπνευσμένο από το γνωστό βιβλίο του Λιούις Κάρολ, «Η Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων»:

Ένα χάπι σε κάνει πελώριο

Κι ένα άλλο τόσο da μικρό

Και αυτά που σου δίνει η μάνα σου

Δεν κάνουν απολύτως τίποτα.

Πήγαινε ρώτα την Αλίκη

Όταν θα έχει δέκα πόδια ύψος

Όταν η λογική και η συμμετρία

Μουσκέψουν και πέσουν κουρασμένες

Και ο λευκός ιππότης μιλάει ανάποδα

Και η κόκκινη βασίλισσα χάσει το κεφάλι της

Θυμήσου τι είπε ο τυφλοπόντικας:

«Τάισε το κεφάλι σου».

«White Rabbit»

Τον Ιανουάριο του 1968 έρχεται το άλμπουμ που σημειώνει την αρχή της πραγματικής επανάστασης. Το «After bathing at Baxter's» είναι ίσως το καλύτερο άλμπουμ του συγκροτήματος, η αποθέωση της συνθετικής ιδιοφυίας του Κάντνερ.

Η ψυχεδέλια των Airplane δίνει ψυχή κι έκφραση στο έντονα πολιτικό περιεχόμενο των στίχων του δίσκου. Η ένταση είναι ίδια σ' όλα τα κομμάτια. Ο ήχος βαρύς – κι όμως ευκίνητος – δείχνει τη φοβερή ικανότητα του Καουκόνεν να συλλαμβάνει και να εκτελεί μοναδικά «σόλι» και χαρακτηρίζει τη μουσική των Airplane. Καλύτερα κομμάτια τα «Wild tyme», «Last wall of the castle», «Young girl Sunday blues» (μοναδική συμμετοχή του Μπάλιν σ' αυτό το LP) και το «Spare chaynge», το αποκορύφωμα του δημιουργικού αυτοσχεδιασμού απ' το τρίο Ντράιντεν - Κάσαντυ - Καουκόνεν.

Οι μουσικές δυνατότητες των Jefferson Airplane δε σταματούν όμως εδώ: το Σεπτέμβριο του 1968 η σωστή συνεργασία Μπάλιν - Κάντνερ έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία του «Crown of creation», του δίσκου στον οποίο για πρώτη φορά γίνεται αισθητή η κοινωνικοποίηση της μουσικής τους.

Στο συγκλονιστικό «House at Pooneil Corners» οι Airplane περιγράφουν σαν σε όραμα τη φύση μετά την έκρηξη της ατομικής βόμβας: ο ανατριχιαστικός ήχος συνοδεύεται απ' το κλάμα της κιθάρας του Καουκόνεν και τη σειρήνα που συμπληρώνει την εικόνα του ολέθρου:

Κάθε τι κάποια μέρα θα φύγει
Εκτός απ' τη σιωπή
Η γη θα γίνει ήσυχη πάλι
Θάλασσες από σύννεφα θα ξεπλύνουν
Τις στάχτες της βίας
Αφήνοντας μόνο τη μνήμη ότι υπήρχε άνθρωπος.
Δεν θα υπάρξει επιδίωξη, φίλε μου,
Ακόμα και η σελήνη θα στριφογυρίζει
Πάνω απ' τη χώρα σαν κοράκι.

«The house at Pooneil Corners»

Το Φεβρουάριο του 1969 κυκλοφορεί το πρώτο τους «Live» άλμπουμ «Bless its pointed little head» και τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου το «Volunteers», αφού πρώτα δίνει μάχη με τη λογοκρισία και την αμερικανική νομοθεσία τόσο για τον τίτλο (ο αρχικός «Volunteers of America» είναι συνώνυμος μιας θρησκευτικής οργάνωσης) όσο και για το εξώφυλλο (μια ραγιασμένη σημαία και τους έξι J.A. σε κοροϊδευτική στάση μπροστά της). Με κάποιες αλλαγές το άλμπουμ κυκλοφορεί. Είναι το πρώτο καθαρά πολιτικό τους άλμπουμ, εκπληκτικό σε σύλληψη και σύνθεση. Χαρακτηριστικό ανάμεσα στα κομμάτια το «We can be together»:

Μπορούμε να είμαστε μαζί
Εσύ κι εγώ, πρέπει να είμαστε μαζί...

Για να επιδιώσουμε κλέβουμε,
Λέμε ψέματα, κάνουμε απάτες και πλαστογραφίες
Κρουδίζουμε και τα μοιραζόμαστε
Είμαστε αισχροί, άνομοι, επικίνδυνοι, δίκαιοι,
δρόμικοι και νέοι.
Η ατομική σας ιδιοκτησία
Είναι ο στόχος του εχθρού σας
και ο εχθρός σας είμαστε εμείς.

«We can be together»

Αρχές του 1970 κυκλοφορεί το LP με τα καλύτερα κομμάτια τους «The worst of J.A.». Μαζί όμως μ' αυτό έρχεται και το πρώτο άσχημο χτύπημα: Ο Μπάλιν και ο Ντράιντεν εγκαταλείπουν το γκρουπ. Προσπαθούν να τους αντικαταστήσουν με το διολισθή Πάππα Τζων Κρητς και τον ντράμερ Τζόν Κόβινγκτον.

Βέβαια οι Airplane δεν είναι πλέον οι ίδιοι. Τον ίδιο καιρό η Γκρέης παθαίνει ένα ατύχημα με αποτέλεσμα, φυσικά, να σταματήσει το συγκρότημα τις συναυλίες. Εν τω μεταξύ κυκλοφορεί στα μέσα του 1970 το προσωπικό άλμπουμ του Κάνντερ «Blows against the empire», ένα πραγματικά αξιόλογο έργο στο οποίο συμμετέχουν όλοι οι Jefferson Airplane καθώς και πολλοί άλλοι γνωστοί μουσικοί. Είναι η πρώτη του προσπάθεια να περάσει στον κόσμο ένα τρελό του σχέδιο: την κατασκευή ενός τεράστιου διαστημόπλοιου που θα μεταφέρει χιλιάδες ανθρώπους σ' άλλους πλανήτες, γιατί δεν αντέχουν άλλο την κατάσταση στη Γη.

Στις αρχές του 1971 οι J.A. ιδρύουν τη δική τους εταιρεία δίσκων και κυκλοφορούν το LP «Bark» (Σεπτέμβριος 1971). Είναι ο πρώτος μέτριος δίσκος τους με μερικές όμως καλές στιγμές στα κομμάτια του Κάνντερ «When the earth moves again», «Rock'n' roll island» και «War movies», καθώς και σε μια σύνθεση του Καουκόνεν, το «Feel so good».

Τη μέτρια εντύπωση του «Bark» έρχεται να διορθώσει ένα νέο άλμπουμ, πραγματικά εκπληκτικό, το «Sunfighter» το οποίο οι Κάνντερ - Σλικ κυκλοφορούν πριν το τέλος της ίδιας χρονιάς. Μετά ακολουθεί το «Long John Silver» (Αύγουστος 1972) με δύο καταπληκτικά κομμάτια της Γκρέης Σλικ «Aerie» και «Easter».

Τον Ιούνιο του 1973 κυκλοφορεί το δεύτερο «Live» άλμπουμ τους «30 seconds over Winterland» με καλύτερο κομμάτι το «Have you seen the saucers» που εμφανίζεται για πρώτη φορά σε δίσκο. Με το δίσκο αυτό κλείνει και η δεύτερη περίοδος των Airplane. Οι Κάσαντν και Καουκόνεν φεύγουν οριστικά για να αφοσιωθούν στους Hot Tuna, ένα γκρουπ του ηλεκτρικού μπλουζ που είχαν δημιουργήσει γύρω στο 1970.

Στα μέσα του 1973 κυκλοφορεί ένα ακόμα εκπληκτικό άλμπουμ, το «Baron von Tollbooth and the chrome nun» στο οποίο συμμετέχουν πολλοί και διάφοροι μουσικοί που προσφέρουν ό,τι καλύτερο υπάρχει την εποχή αυτή στην αμερικάνικη σκηνή. Ο Κάνντερ συμμετέχει με τρία πολύ καλά κομμάτια: «Your mind has left your body», «White leg» και «Sketches of China». Ο δίσκος περιέχει ακόμα δυο σημαντικές συνθέσεις του Φρόιμπεργκ «Harp tree lament» και «Ball of the chrome nun» και της Σλικ «Fat» και «Across the board».

Είναι ένας πραγματικά καλός δίσκος, αλλά το τέλος των J.A. είναι πια κοντά. Την άνοιξη του 1974 οι Airplane ξεκινούν το τελευταίο τους ταξίδι με το LP «Early flight» που περιλαμβάνει δέκα μοναδικά κομμάτια, όλα ανέκδοτα, που ηχογραφήθηκαν απ' το Δεκέμβριο του '65 μέχρι το τέλος του '70, όπως το «Up or down» και το «Mexico».

Από τότε οι Jefferson Airplane δεν κατορθώνουν ν' απογειωθούν ξανά.

Έκθεση ζωγραφικής του ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΟΥΝΤΑ

Ένα χρόνο μετά την αναβολή της προγραμματισμένης έκθεσης ζωγραφικής του Δημήτρη Φουντά στο Κυλικείο του Κεντρικού Καταστήματος, το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Ζωγράφου, (Γ. Ζωγράφου 17, 7η στάση, Νέο Τέρμα Ζωγράφου), προσφέρθηκε τελικά να στεγάσει τη δουλειά ενός ακόμα δικού μας ανθρώπου, από τις 20-31 Μαρτίου 1989.

Για το έργο του θα μιλήσουμε αναλυτικά στο επόμενο τεύχος, αυτό που θέλουμε εδώ να σημειώσουμε είναι η «ευαισθησία» και το «φιλότεχνο ενδιαφέρον» της Διοίκησης της ΕΤΕ. Πιο αναλυτικά: ξεκινώντας από την πρωτότυπη σκέψη για έκθεση έργων τέχνης μέσα σ' έναν καθημερινό και οικείο εργασιακό χώρο, όπως είναι το Κυλικείο του Κεντρικού Κατ/τος, ο ΔΦ εξασφάλισε την έγκριση των αρμοδίων, αναλαμβάνοντας αποκλειστικά το κόστος της παρουσίασης. Δυστυχώς λίγες μέρες πριν το στήσιμο της έκθεσης οι εγκέφαλοι της Τράπεζας υπαναχώρησαν. Τα αίτια αναζητώνται μέχρι σήμερα. Πάντως ελπίζουμε παρόμοιες πρωτοβουλίες νάχουν στο μέλλον καλύτερη τύχη, κι όσο για τους Διοικούντες, ας πεταχτούν μέχρι το Πνευματικό Κέντρο, πού ξέρεις, ίσως κάτι κερδίσουν.

ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ ΔΙΑΚΟΠΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Όπως γνωρίζουμε εδώ και τέσσερα χρόνια το ΤΥΠΕΤ προσφέρει μια θαυμάσια ευκαιρία στους συναδέλφους, μέσω του συστήματος ανταλλαγών διακοπών εργαζομένων, να περάσουν τις διακοπές τους σε παραθεριστικά κέντρα στη Γαλλία. Το σύστημα αυτό ανταλλαγής λειτουργεί πολλά χρόνια τώρα ανάμεσα στους διάφορους κοινωνικούς και κρατικούς φορείς στην Ευρώπη με μεγάλη επιτυχία.

Αρκετές δεκάδες συναδέλφων και τα παιδιά τους παραθερίζουν κάθε χρόνο συμμετέχοντας στις ανταλλαγές με την Επιτροπή της Ομοσπονδίας Προσωπικού της Γαλλικής Ραδιοτηλεόρασης. Η γαλλική πλευρά προσφέρει μια εκτεταμένη υποδομή για μικρούς και μεγάλους σ' όλη τη Γαλλία. Το ΤΥΠΕΤ διαθέτει σ' αντάλλαγμα τα θέρετρα και τις κατασκηνώσεις του στο Διόνυσσο, τη Χαλκιδική και τη Ραψάνη.

Οι εμπειρίες όσων έκαναν το ταξίδι στη Γαλλία, σαν παραθεριστές ή σαν υπεύθυνοι, ήσαν αξέχαστες. Φαίνεται όμως ότι στο μέλλον το ΤΥΠΕΤ μας επιφυλλάσσει κι άλλες ευχάριστες εκπλήξεις, όπως π.χ. για φέτος τις νέες διακοπές στο Μαρόκο.

Αλέξης Κράους

Α' Πανελλαδική Συνάντηση Συνδικαλιστικών Πολιτιστικών Φορέων

Στις 19.11.88 πραγματοποιήθηκε η πρώτη πανελλαδική Συνάντηση Πολιτιστικών Φορέων Τραπεζών που διοργάνωσε η Ο.Τ.Ο.Ε. με θέμα «Εργαζόμενοι - Πολιτισμός - Ποιότητα Ζωής». Η προετοιμασία της συνάντησης (που υλοποίησε μια σχετική πρόταση της Λέσχης Τραπεζοϋπαλλήλων Νομού Λάρισας) υπήρξε πολύμηνη.

Λέσχες και Νομαρχιακά Παραρτήματα από 20 νομούς της χώρας, Πολιτιστικά Τμήματα και Επιτροπές καθώς και εκπρόσωποι από 11 Συλλόγους Τραπεζοϋπαλλήλων έδωσαν το παρόν στη Συνάντηση.

Σχεδόν 10 χρόνια τώρα, χάρις στο μεράκι και τις ανησυχίες ενός μικρού αριθμού συναδέλφων στην αρχή, το πολιτιστικό κίνημα στις Τράπεζες προχωράει, εξελίσσεται, αναπτύσσεται. Στην πορεία τα εμπόδια ήταν πολλά: οικονομικά, οργανωτικά, ακόμα κι η επιφυλακτικότητα κι η καχυποψία γι' αυτό το «καινούργιο» που ήθελε να ταράξει την αποκλειστικά συνδικαλιστική οργανωμένη παρέμβαση.

Έτσι, λοιπόν, σιγά σιγά στήθηκαν πολιτιστικά τμήματα με αντικείμενο τη φωτογραφία, το θέατρο, το χορό, το τραγούδι, τη μουσική, τη ζωγραφική, εκδόθηκαν καθαρά πολιτιστικά έντυπα και έγιναν πολλές επιτυχημένες εκδηλώσεις.

Απ' όλη αυτή τη διάσπαρτη στους Συλλόγους δουλειά φάνηκε η ανάγκη συντονισμού της, ανταλλαγής πείρας και προβληματισμού που φυσιολογικά κατέληξε στην πρώτη Πανελλαδική Συνάντηση, ένα σημαντικό γεγονός για την πορεία του πολιτισμού στο χώρο μας.

Στη συνάντηση παραβρέθηκαν και μίλησαν εκπρόσωποι της Ο.Τ.Ο.Ε., της Πανελλήνιας Πολιτιστικής Κίνησης, του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδας, και διαφόρων χώρων της Κοινής Ωφέλειας.

Βασικό ζήτημα μέσα απ' τις εισηγήσεις αναδείχθηκε το οικονομικό που πολλές φορές αποτελεί πραγματική τροχοπέδη στις δραστηριότητες των Λεσχών και των Πολιτιστικών Τμημάτων. Ακόμα τονίστηκε σαν σημαντική η κατάρτιση της Σ.Σ.Ε. '88 στην οποία, για πρώτη φορά, καρπός της μακροχρόνιας πορείας και προσπάθειών, κατοχυρώνεται το δικαίωμα της ενίσχυσης των Συλλόγων από τις Διοικήσεις των Τρα-

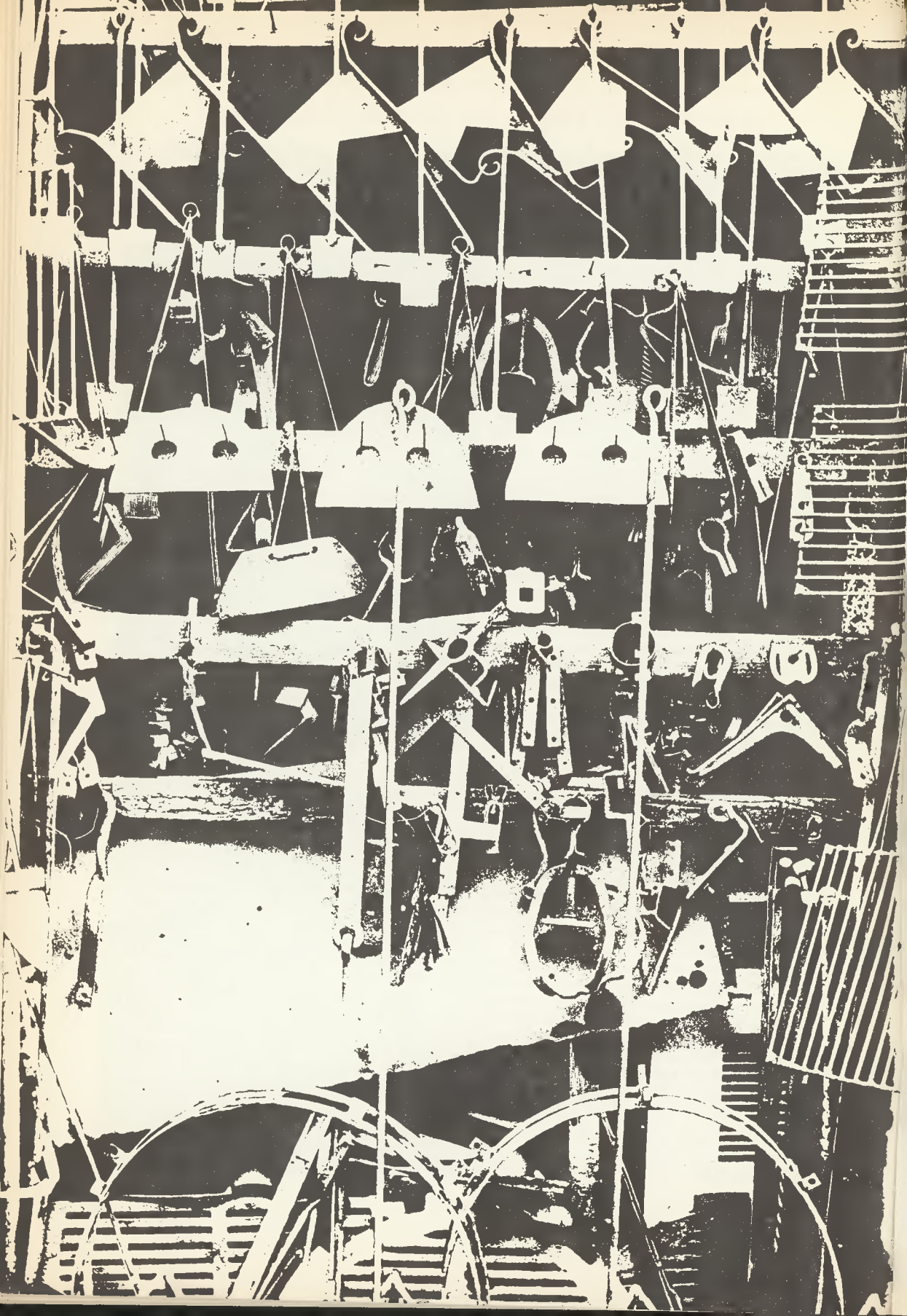

πεζών για τις πολιτιστικές δραστηριότητές τους, μετά από κατάθεση του σχετικού προϋπολογισμού.

Άλλα σημαντικά ζητήματα που συζητήθηκαν στη συνάντηση είναι: η σύνδεση του πολιτιστικού με το συνδικαλιστικό κίνημα, ο συντονισμός και η συνεργασία των Συλλόγων Κοινής Ωφέλειας - Τραπεζών, η ανάγκη μαζικοποίησης του πολιτιστικού κινήματος και δραστηριοποίησης των συναδέλφων, η αναγκαία ύπαρξη υλικοτεχνικής υποδομής, η δημιουργία θεσμών που θα κατοχυρώνουν το δικαίωμα στον Πολιτισμό και την Ποιότητα Ζωής.

Η αρχή έγινε. Με την υποδομή που υπάρχει και με τις νέες οικονομικές δυνατότητες, η δεύτερη Πανελλαδική Συνάντηση, που πρέπει να γίνει σύντομα, σίγουρα θα δημιουργήσει τις προοπτικές εκείνες που θα μας φέρουν μπροστά σε πολύ πιο σημαντικά και ουσιαστικά αποτελέσματα.

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

Βιβλία - περιοδικά

Βιβλιο- παρουσίαση

CATHERINE CLEMENT:
«Χιουρρέμ» (Μεταφρ. Έφη Κορο-
μηλά),
εκδόσεις «Νεφέλη», Αθήνα 1985,
σελ. 256.

Το βιβλίο αυτό, πρώτο μυθιστόρημα της καθη-
γήτριας στη Σορβόνη C. Clement (1981), μας
μιλάει για την ταραγμένη ζωή της Χριστιανής
Σουλτάνας Χιουρρέμ, γυναίκας του Σουλεϊμάν Α΄
του Μεγαλοπρεπή και μητέρας του μετέπειτα
Σουλτάνου Σελήμ Β΄ του Μέθυσου (1566-1574).

Ένας μύθος μέσα στην ιστορία ο θρύλος της
Ουκρανοπούλας Αλεξάνδρας με τα πύρινα μαλλιά
που από το σκλαβοπάζαρο της Πόλης κατέληξε
στο χαρέμι του εγγονού του Πορθητή και έγινε
δεύτερη «Καντίν Εφέντη» (δηλ. ευνοούμενη του),
με το όνομα Χιουρρέμ (πρόσχαρη) και τέλος Σουλ-
τάνα (1540) αναστατώνοντας την οθωμανική
τάξη.

Η συγγραφέας, βαθιά γνώστης της Οθωμανι-
κής κοινωνίας και των θεσμών της, μας δίνει ένα
κείμενο ποιητικό και μαγευτικό στην αφήγηση,
γεμάτο ανατολίτικο μυστήριο, λυρισμό και πάθος,
«ένα αληθινό ταξίδι μέσα στους αιώνες, μια
γιορτή της φαντασίας και των αισθήσεων».

Στο γενικό φόντο προβάλλει η Ισταμπούλ την
εποχή της Οθωμανικής ακμής της, με τις χριστια-
νικές εκκλησίες και την Αγία Σοφιά, το Βυζαντινό
Ιππόδρομο και τα Παλάτια, με το λιμάνι του
Κεράτιου και τους ξένους εμπόρους, Βενετούς,
Γενουάτες, Εβραίους. Πιο μπροστά το Σεράι, ο
μικρόκοσμος της «μάγισσας» Χιουρρέμ, η ζωή και
η ιεραρχία του Χαρεμιού, οι παράνομοι έρωτές
του, οι αντιζηλίες, οι απιστίες και οι συνωμοσίες
της αυλής. Ανάμεσα στους χώρους αυτούς – και σε
πολλούς άλλους – κινούνται τα υπόλοιπα πρόσωπα
της τραγωδίας: ο μεγάλος κατακτητής και νομο-
θέτης Σουλεϊμάν, σκληρός όσο και η εξουσία, ο
Έλληνας Δημήτριος που η σχέση με το Μεγαλο-
πρεπή τον ανέβασε στο θρόνο του Μεγάλου Βεζύρη
μα του χάρισε το θάνατο, οι πρίγκιπες – παιδιά
της Χιουρρέμ – με τις φιλοδοξίες και τα πάθη
τους, ο σπουδαίος αρχιτέκτονας του «Σουλεϊμάνιε»
Σινάν. Αλλά πάνω απ' όλα ο μεγάλος έρωτας του
Σουλτάνου που μοιράζεται στα δύο και ακόμη
περισσότερο «τα όνειρα των αδύνατων εραστών»
της Πρόσχαρης και του Δημητρίου.

Πραγματικά θα μαγευθείτε από την ομορφιά
και την ευαισθησία αυτού του «ιστορικού παραμυ-
θιού».

ΓΙΟΛΑΝΤΑ ΧΑΤΖΗ: «Έλληνες Ζωγράφοι 19^{ου} αιώνας· οδηγός για παιδιά», Εκδ. «Κέδρος», Αθήνα 1988, σελ. 96.

Τον Οκτώβριο κυκλοφόρησε ένα παιδικό βιβλίο της συναδέλφου Γιολάντας Χατζή, που εργάζεται στο Ιστορικό Αρχείο της ΕΤΕ. Η έκδοση αποτελεί έναν οδηγό που δίνει το ερέθισμα στο παιδί να παρακολουθήσει την ελληνική ζωγραφική του περασμένου αιώνα μέσα από έργα των πιο χαρακτηριστικών εκπροσώπων της (των Θ. Βρυζάκη - Νικ. Λύτρα - Ν. Γύζη - Κων. Βολονάκη - Γ. Ιακωβίδη - Συμ. Σαββίδη - Πολ. Λεμπέση - Ν. Κουνελλάκη και Περ. Πανταζή).

Η ύλη του διατάσσεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο υπάρχει η παρουσίαση για κάθε ζωγράφο με σύντομο βιογραφικό και μερικούς πίνακές του· κάτω από κάθε πίνακα αναγράφεται ο τίτλος και το περιεχόμενο της παράστασης και ακολουθούν ερωτήσεις σχετικές με το έργο, που οξύνουν την παρατηρητικότητα, τη φαντασία και την ευαισθησία του παιδιού. Στο δεύτερο μέρος ένα σύνολο από παιγνίδια με ερωτήσεις για πρόσωπα και λεπτομέρειες των πινάκων, σταυρόλεξα και τεστ επενεργούν στη σκέψη και τη γνώση του παιδιού προτρέποντάς το σε κρίση ελεύθερη, προσωπική, αδέσμευτη.

Η ίδια η συγγραφέας μας λέει χαρακτηριστικά στην εισαγωγή:

«Η ιδέα ενός Παιδικού Οδηγού για την ελληνική ζωγραφική του 19^{ου} αιώνα ξεκίνησε από την ανάγκη να γνωρίσω στη μικρή μου κόρη τη ζωγραφική και το μαγικό της κόσμο. Έψαξα να βρω βιβλία μ' αυτό το αντικείμενο και πραγματικά βρήκα αξιόλογες εκδόσεις, έσοχα παρουσιασμέ-

νες, με πλούσιο και ενδιαφέρον περιεχόμενο. Καθένα όμως απ' αυτά δεν είχε την παραμικρή αναφορά στην ελληνική ζωγραφική και στους Έλληνες ζωγράφους...

Πιστεύω ότι τα Ελληνόπουλα μέσα από μια προσέγγιση με την τέχνη της πατρίδας τους θ' ανθίσουν σαν νεαροί βλαστοί και θα υψώσουν το πνεύμα τους με την ίδια στέρεη και ανεξήγητη δύναμη των μίσχων που ξεφυτρώνουν μέσα από το βράχο.

Διάλεξα εννέα αντιπροσωπευτικούς Έλληνες ζωγράφους του 19^{ου} αιώνα και τρία, τέσσερα, πέντε έργα από τον καθένα, που να περιέχονται στις συλλογές της Εθνικής Πινακοθήκης, έτσι ώστε οι μικροί επισκέπτες να μπορούν να δουν, με το βιβλίο στα χέρια, το πρωτότυπο έργο...

Σκοπός του Παιδικού Οδηγού είναι να βοηθήσει τα παιδιά να παρατηρήσουν, όσο γίνεται καλύτερα, το έργο και τις λεπτομέρειές του. Να τα παρακινήσει να κοιτάζουν εξεταστικά τις «αινιγματικές» γι' αυτά ζωγραφίες, να δουν τα πρόσωπα που απεικονίζονται, τις εκφράσεις των προσώπων τους, τα συναισθήματά τους, τις στολές τους και τις ενδυμασίες τους, τα σπίτια τους, τη ζωή τους, ακόμα και την καθημερινή συμπεριφορά τους και, μέσα απ' όλα αυτά, τον ίδιο τον καλλιτέχνη...».

Πολυτελής επιμελημένη έκδοση, προλογισμένη από το Γιάννη Τσαρούχη, με ωραία εικονογράφηση (όλοι οι πίνακες έγχρωμοι), απευθύνεται σε παιδιά «πολλών ηλικιών», αλλά κυρίως 8 μέχρι 15 ετών. Ένα βιβλίο αξιόλογο από κάθε άποψη που συνιστούμε ανεπιφύλακτα.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΣΤΑΝΑΣ: «Απολύομαι και τρελαίνομαι», Αθήνα 1988, Εκδ. Ars Longa, σελ. 335.

Ο Στρ (ΠΒ) - Στρατιώτης πυροβολικού σημαίνει αυτό για να μαθαίνετε λίγο από στρατιωτι-

κή διάλεκτο – Χρήστος Καστανάς, «στρατιωτικός ανταποκριτής» στο έγκυρο περιοδικό «Παρα Πέντε» επί ενάμιση χρόνο (τεύχη Νο. 18-32, Ιουν. 1986 - Δεκ. 1987), και συγγραφέας του παραπάνω βιβλίου, που αποτελεί συγκέντρωση όλων αυτών των άρθρων του, δεν είναι άλλος από τον κατά κόσμον (Τραπεζικόν και γενικότερα) συνάδελφο Χριστόφορο Κάσδαγλη.

Ο φίλος μας καταθέτει τη δική του προσωπική εμπειρία για τα ένδοξα ελληνικά στρατά σε ειρηνική περίοδο. Ένα οδοιπορικό της θητείας του (Κόρινθος - Θήβα - Βέρροια (Βρύση στο βιβλίο) - Μεγάλο Πεύκο), όπου περιγράφεται με χιούμορ, ζωντάνια και ρεαλισμό η κλειστή κοινωνία του στρατώνα με την άκαμπτη ιεραρχία, την αυστηρή πειθαρχία και την ανεξέλεγκτη αυθαιρεσία του. Μια οξυδερκής ματιά πάνω στις προσωπικές στιγμές του «ένστολου πολίτη» τη μοναξιά του, την ανία, το «πήξιμο» ακόμα και την πίκρα και αγανάκτησή του.

Αλλά ο Κάσδαγλης δεν καταλήγει σε αφορισμούς και κατάρεις. Είναι πραγματικά απολαυστικός γιατί είναι άμεσος, πηγαίος και αληθινός. Μυώντας μας με επιτυχία στο κλίμα του στρατοπέδου και τις άγριες στιγμές της «θητείας» που δεν τελειώνει ποθενά, παίζοντας με το στρατιωτικό λεξιλόγιο και στηλιτεύοντας, με τον τρόπο του, την τραγική φάρσα του Στρατού, φτιάχνει ένα όμορφο «μυθιστόρημα» που διαβάζεται ευχάριστα (μονορούφι), προβληματίζοντάς μας συγχρόνως.

Το βιβλίο κυκλοφορεί σε μικρό σχήμα τσέπης και ήδη από το Δεκέμβριο 1988 βρίσκεται στη 6^η έκδοσή. Τα σκίτσα του Άργυρη Αγγέλου, που συνοδεύουν το κείμενο, είναι πνευματώδη κι επιτυχημένα όπως και οι φωτογραφίες του Χρ. Μακόπουλου. Σημαντικός επίσης ο ρόλος του έμπειρου Εμ. Χ. Κάσδαγλη στη φροντισμένη παρουσία της έκδοσης.

Υ.Γ. - «Επικήδειος» στη χαμένη νεότητα μας.

Το βιβλιαράκι το διάβασα το Μάη μήνα, ντυμένος ακόμα στα χακί τσουβάλια μου, με βουλμία σχεδόν. Το απόλαυσα μέσα στους φυσικούς του χώρους: στο φυλάκιο του στρατοπέδου, στο ΚΨΜ και στην αγγαρεία. «Πρόεδρος» πια, 30άρης, άμαχος ΣΥΠιτζής και μάλλον άκαπνος γιωτάς (Ντακότα), πάσχω από χρόνια απολυτηρίαση, διακηρύσσω Χριστόφορε ότι αν η 182 σειρά είναι ροκ-εντ-ρολ η 184 υπήρξε η πιο ρετρό σειρά του Ελληνικού Στρατού.

ΜΑΗΣ 1988

ΜΑΡΤΣΕΛΟ ΒΕΝΤΟΥΡΙ: «Λευκή Σημαία στην Κεφαλλονιά» (με εισαγωγή Sandro Pertini), μετάφρ. Νίκη Καλαμαρά - Φιλίππουπολίτη. Εκδόσεις «Καστανιώτη», Αθήνα 1981, σελ. 295.

Όταν το φθινόπωρο του '43 τα Αγγλοαμερικανικά στρατεύματα κατελάμβαναν τη Σικελία και ο στρατάρχης Bandolio συνθηκολογούσε με τους Συμμάχους, εκείνον ακριβώς τον «τρομερό Σεπτέμβρη της Ιταλικής ιστορίας», σ' ένα Ελληνικό νησί, την Κεφαλλονιά, εξελίχθηκε το δράμα της Ιταλικής μεραρχίας 'Ακουι: η απόφαση των δέκα χιλιάδων Ιταλών στρατιωτών να πολεμήσουν τους πρώην συμμάχους τους Γερμανούς για να γλυτώσουν, η υπερπολία των 3 χιλιάδων οπλιτών της Βέρμαχτ που ανάγκασε τους Ιταλούς στην παράδοση και η απάνθρωπη σφαγή εννέα χιλιάδων περίπου στρατιωτών και αξιωματικών αιχμαλώτων από τα Γερμανικά αποσπάσματα.

Το «Ιταλικό Κατίν» της Κεφαλλονιάς, παραμελημένο (σκόπιμα ή αθέλητα) μέσα στα τόσα ολοκαυτώματα του μεγάλου Πολέμου, ανέσυρε από τη λήθη η πρώτη έκδοση του βιβλίου του Μ. Βεντούρι το 1963. Ο συγγραφέας, αξιοποιώντας προσωπικές μαρτυρίες και ημερολόγια επιζώντων σε συνδυασμό με προσωπική έρευνα στον τόπο της θυσίας, έγραψε ένα «μυθιστόρημα με αξία μαρτυρίας», με την επιθυμία για δικαιοσύνη και όχι για εκδίκηση, όπου «η ιστορική και πολιτική αξία ανακατώνονται με τη λογοτεχνική», μας λέει ο τέως Πρόεδρος της Ιταλ. Δημοκρατίας. Η ανασύνθεση των τραγικών γεγονότων με μυθιστορηματικό τρόπο αφήνει – κατά τη γνώμη του συγγραφέα – «μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων και

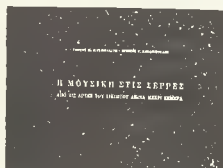
ερμηνειών» όταν παράλληλα υπάρχει ευλαβική προσήλωση στα πραγματικά γεγονότα.

Η Ελληνική έκδοση προέρχεται από την επανέκδοση του έργου, στον πρόλογο του οποίου μαθαίνουμε για τη μετέπειτα προσπάθεια του Βεντούρι να επεκτείνει την έρευνα στα Γερμανικά Αρχεία και την αρνητική στάση των επιστήμων εκεί Αρχών.

Το βιβλίο καταδικάζει τη βία, το μίσος, τον πόλεμο και τη βαρβαρότητα και αναδειχνει ποιητικά την ανθρωπιά, τη ζωντάνια και τον ηρωισμό του απλού ανθρώπου γιατί, όπως δηλώνει ο δημιουργός του, οι μεγάλοι ένοχοι δεν υπήρξαν ίσως οι συγκεκριμένοι Γερμανοί επικεφαλής, «ίσως ο αληθινός, ο μεγάλος ένοχος να πρέπει να αναζητηθεί αλλού: σ' αυτό το πνεύμα βίας και καταπίεσης που, πέρα από γεωγραφικά ή ιδεολογικά σύνορα, συνεχίζει ακόμα και σήμερα να οπλίζει το χέρι νέων δολοφόνων».

Υ.Γ. Άρκετά χρόνια πριν θυμάμαι την Κεφαλλοντίσσα γιαγιά μου να διηγείται τις φρικαστικές σκηνές που ζήσανε δίπλα τους οι φτωχοί χωρικοί του νησιού: τους λίγους επίζώντες Ιταλούς να περιφέρονται ζητιάνοι, πληγμένοι και ρακένδυτοι, τις φωτιές που καίγαν τους σκοτωμένους, το σκύλεμα των πτωμάτων. Μάλλον εκείνο το αποκρουστικό «παράμυθι» ήταν το κέντρισμα να ξεφυλλίσω ανόρεχτα στην αρχή το βιβλίο κι έπειτα να χαθώ στις σελίδες του για τα ανθρώπινα πάθη homo homini lupus.

Ζήσης Συνοδινός

ΓΙΩΡΓΟΥ Κ. ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΗ - ΧΡΗΣΤΟΥ Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ: «Η Μουσική στις Σέρρες από τις αρχές του εικοστού αιώνα μέχρι σήμερα», Πρόλογος Βύρωνα Αθ. Φιδετζή, Σέρρες 1986.

Είναι πράγματι δύσκολο να περιγράψεις ψυχρά ή έστω αντικειμενικά κάτι που αγάπες και πόνεσες, που έζησες, που σε συγκίνησε, κάτι για το οποίο μόχθησες. Αν μάλιστα αυτό το κάτι έχει να κάνει με τον τόπο σου,

τότε διπλή είν' η δυσκολία, όπως σωστά την αναφέρουν οι δύο Σερραίοι Γ. Αγγειοπλάστης και Χρ. Παπαδοπούλος, στο Λεύκωμά τους. Χωρισμένο σε τρεις περιόδους (1900-1913, 1913-1940, και 1940 μέχρι σήμερα), πλαισιωμένο με πλήθος φωτογραφιών, μαρτυριών και ποικίλων ντοκουμέντων, το έργο των Γ.Α. - Χ.Π. αποτελεί σημαντική καταγραφή όχι απλά των μουσικών πραγμάτων της πόλης, αλλά πρόσθετα ενός μεγάλου τμήματος της ιστορίας της. Δεν είναι τυχαίο που η Α' περίοδος ολοκληρώνεται με την απελευθέρωση των Σερρών από τους Τούρκους, ενώ παράλληλα σηματοδοτείται από την ίδρυση του καλλιτεχνικού - αθλητικού ομίλου ΟΡΦΕΥΣ (Αύγουστος 1905). Είναι αξιοπρόσεκτη η διαταξική σύνθεση των ιδρυτικών μελών του ΟΡΦΕΑ, γεγονός που επιβεβαιώνει τον αντιστασιακό και εθνικό χαρακτήρα του, παρά τη φαινομενική καλλιτεχνική του δραστηριότητα. Εντούτοις στην ίδια εκείνη περίοδο, παράλληλα με τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα διοργανώθηκαν συναυλίες σε σχολεία και υπαίθρια κιόσκια, θεατρικές παραστάσεις («Δάφνη», «Ο αγαπητικός της βοσκοπούλας», «Τόσκα», κλπ), κινηματογραφικές προβολές.

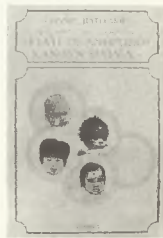
Η Β' περίοδος, στην ελεύθερη πια πόλη των Σερρών, χαρακτηρίζεται από την παρουσία λαϊκών οργανοπαίκτων, στα καφενεία της εποχής, συναυλιών, Μαντολινάτων, χορωδιών. Μέλη του Ορφέα ιδρύουν το 1934 το Ωδείο Σερρών, υπό τη διεύθυνση του Αλεξ. Μπλενόβ και καθηγητές τους Ι. Γεωργιάδη, Χρ. Σταματίου, Μαρία Ασικιάν, Σωτήρη Κασάρα.

Με την κήρυξη του πολέμου το 1940, περιορίζονται οι μουσικές δραστηριότητες για να επαναρχίσουν ουσιαστικά τη δεκαετία του 1950.

Ενδιαφέρουσα η εργασία των 2 συναδέλφων (ο Χρ. Παπαδόπουλος εργάζεται στην Αγροτική και ο Γ. Αγγειοπλάστης ήταν στην ΕΤΕ - από το 1972 μέχρι το 1979), προβάλλει με τον καλύτερο τρόπο τα καλλιτεχνικά, και όχι μόνον, πράγματα των Σερρών.

Σίγουρα αξίζει μιας ιδιαίτερης μνείας.

Κώστας Κρεμμύδας

ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΤΕΡΑΚΗ: Ψάχνο-ντας με περιέργεια

«Γιατί οι άνθρωποι κάνουν παιδιά;» Αθήνα 1988, εκδόσεις «Δω-
ρικός».

Πρωταρχικό ερέθισμα για το διάβασμα του πιο πάνω βιβλίου ήταν το ότι ο συγγραφέας είναι συναδέλφος. Στη συνέχεια, το ενδιαφέρον μας κίνησε το γεγονός ότι δεν είναι ένα βιβλίο λογοτεχνικό, όπως συνήθως συμβαίνει με δουλειές συναδέλφων, αλλά ένα δοκίμιο.

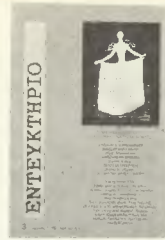
Στο δοκίμιο αυτό, ο συγγραφέας δε δίνει μια συγκεκριμένη απάντηση στο ερώτημα που αποτελεί τον τίτλο του. Προσπαθεί να δώσει πολλές απαντήσεις στα ζητήματα που προκύπτουν, εξετάζοντας το θέμα από βιολογική, κοινωνική, ακόμα και ιστορική άποψη. Παραθέτει συνεχώς επιχειρήματα με αντίστοιχες αναλύσεις, ωθώντας έτσι τον αναγνώστη να καταλήξει σε κάποιο δικό του συμπέρασμα.

Το ότι το βιβλίο δεν οδηγεί σε κάποια συγκεκριμένα συμπεράσματα, κι επί πλέον η χρήση απ' το συγγραφέα λέξεων πολύ «ειδικών» το κάνουν αρκετά δυσνόητο. Ας μην ξεχνάμε όμως ότι τα δοκίμια έχουν συνήθως τέτοιο χαρακτήρα, με αποτέλεσμα να μην πετυχαίνουν πάντα να γίνονται προσιτά στο μέσο αναγνώστη.

Επιστημαίνουμε ότι το θετικό του ερωτήματος, δηλαδή το «Γιατί οι άνθρωποι κάνουν παιδιά» έχει αναλυθεί διεξοδικά, με τη βοήθεια συχνά αποσπασμάτων από έργα γνωστών λογοτεχνών κι επιστημόνων. Το «Γιατί οι άνθρωποι δεν κάνουν παιδιά» δεν έχει απαντηθεί με την ίδια πληρότητα. Πιθανότατα η έμφαση στο πρώτο ερώτημα να έχει το χαρακτήρα της έμμεσης επιλογής από το συγγραφέα αυτής της κατεύθυνσης.

Αξιοσημείωτο είναι ότι γι' αυτή την επίπονη εργασία, τη συγγραφή δηλαδή ενός δοκιμίου που καταπιάνεται με τόσο πολύπλοκο και πολύπλευρο ζήτημα, ο συγγραφέας συμβουλευτηκε μια πλουσιότατη βιβλιογραφία, η οποία επιβεβαιώνει κάτι ήδη φανερό στον αναγνώστη του βιβλίου: ότι το έργο αυτό γράφτηκε με σοβαρότητα κι αγάπη, μετά από μακρόχρονη έρευνα.

Γιώργος Εύδης

ΕΝΤΕΥΚΤΗΡΙΟ, Περιοδικό Θεσσαλονίκης

Ιδιαίτερη αίσθηση προκάλεσε και σχολιάστηκε με τα θερμότερα λόγια απ' τον καθημερινό Τύπο το δεύτερο τεύχος του καλλιτεχνικού περιοδικού «Εντευκτήριο» που είχε ένα πολυσέλιδο αφιέρωμα στο συγγραφέα Γιώργο Ιωάννου.

Μεταξύ των άλλων ενδιαφερόντων κειμένων επιστημαίνουμε το μελέτημα των συναδέλφων Βαγγέλη Χεχίμογλου και Κατερίνας Καριζώνη - Χεχίμογλου για τη σημασία του χώρου στο έργο του Ιωάννου.

Υπάρχει ακόμα το αδημοσίευτο κείμενο του Ιωάννου «Ο Παλιός Σταθμός» (που το παρουσιάζει ο δημοσιογράφος Κώστας Τσιβιλίκας) και μια συνέντευξη του συμπληρωμένη με σχέδια του Αλέξανδρου Ίσαρη.

Στο ίδιο τεύχος: Η Βίκυ Καλαντζοπούλου - Κύρου παρουσιάζει την πρώτη δημοσίευση ποιήματος του Καβάφη στη Θεσσαλονίκη (1915), η Άλκη Κυριακίδου - Νέστορος δημοσιεύει το φιλοσοφικό δοκίμιο «Ο Σύγχρονος Ανθρωπισμός», η Ευθυμία Γεωργιάδου - Κούντουρα παρουσιάζει τις πρωτοπόρες Ελληνίδες ζωγράφους κι ο Μανόλης Ξεζάκης διατυπώνει τις «Εκδοχές» του για τα επιφωνήματα.

Το δεύτερο τεύχος του «Εντευκτηρίου» περιλαμβάνει ακόμα: Πεζά των Γιώργου Σκαμπαρδώνη, Κατερίνας Καριζώνη - Χεχίμογλου, Ηλία Κουτσούρου και Ζαν Ρουντό, ποιήματα των Κ.Ν. Πλαστήρα, Γ.Π. Γεωργούση, Πέτρου Παπαγιαννίδη και Νίκου Δήμου, καθώς κι ένα θεατρικό μονόλογο του Μάρει Σίγκαλ, εικονογραφημένο απ' το Γιάννη Ζήχα.

Ακόμα, ο Σάκης Παπαδημητρίου γράφει τα Στιγμιότυπα Αντίδρασης, ο Γιάννης Χατζηγώγας τις Σημειώσεις για το Εργαστήριο Εναλλακτικής Μουσικής κι ο Άρις Γεωργίου για το φωτογράφο Γιώργο Κατσάγγελο.

Το τεύχος συμπληρώνουν κείμενα του Χουλιάν Μαρίας για τη γοητεία των παλιών κινηματογραφικών ταινιών.

Στη γόνιμη σχέση του Θεάτρου Τέχνης με τη Θεσσαλονίκη (κυρίως κατά τα χρόνια 1957-1965, οπότε οι παραστάσεις του δημιούργησαν στην πόλη ένα ολιγάριθμο, έστω, μα φανατικό θεατρόφιλο κοινό) αναφέρεται η βασική ενότητα «Σελίδες» του τρίτου τεύχους του

περιοδικού «Εντευκτήριον» που μόλις κυκλοφόρησε. Οι «Σελίδες», εκτός από ένα κείμενο του Κουν με τίτλο «Ο στέρεος δεσμός μου με τη Θεσσαλονίκη», περιλαμβάνουν το εκτενές, κατατοπιστικό μελέτημα του θεατρολόγου Νικηφόρου Παπανδρέου «Το Θέατρο Τέχνης και η Θεσσαλονίκη. 1957-1965», που συμπληρώνεται με δύο χρήσιμα παραρτήματα: Παραστασιογραφία και Κριτικογραφία (καταγραφή όλων των παραστάσεων, στο διάστημα αυτό, του Θ.Τ., στη Θεσσαλονίκη, και των βασικότερων συντελεστών τους και των κριτικών που δημοσιεύτηκαν τότε στον τοπικό τύπο και ανθολογήσή τους).

Επίσης, τα κείμενα: Η μαρτυρία ενός θεατή (Νίκος Χουρμουζιάδης), ο Κάρλος Κουν και η αρχαία τραγωδία. Ένας οδηγός με βάση τα κείμενά του (Δανιήλ Ιακώβ), Εφτά σημειώματα στη μνήμη του Κάρλου Κουν (Παν. Μουλλάς) και Μονόλογοι (Νίκος Μπακόλας). Το αφιέρωμα πλουτίζεται με εικονογράφηση από παραστάσεις της εποχής.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει όμως και η εξομολογητική αφήγηση του Ντίνου Χριστιανόπουλου προς το διευθυντή του «Εντευκτηρίου» για τις αντιδράσεις στην έκδοση της πρώτης του ποιητικής συλλογής εκ μέρους της οικογένειας και των άλλων συγγενών, των καθηγητικών σχολείων, των καθηγητών του στο Πανεπιστήμιο, των δημοσιογράφων και των λογοτεχνών. Είναι η πρώτη φορά που ο Χριστιανόπουλος αναφέρεται δημόσια στα «δύσκολα χρόνια της κατακραυγής» (1950-1954).

Στο ίδιο τεύχος δημοσιεύεται και μια φιλολογική εργασία του Χριστιανόπουλου με τίτλο «Συμβολή στη μακεδονική διδλιογραφία Καβάφη. 1915-1950», μια

πολύ γλαφυρή σχολιασμένη καταγραφή αναδημοσιεύσεων των ποιημάτων του Καβάφη και μελετών για το έργο του σε μακεδονικά έντυπα.

Επίσης, ένα εκτενές άρθρο του Ηλία Πετρόπουλου για «Καρέκλες και σκαμνιά» - μια μελέτη του για τις διάφορες μορφές, ονομασίες και χρήσεις τους ανά τους αιώνες.

Στο τρίτο τεύχος του «Εντευκτηρίου» δημοσιεύονται ακόμα πεζά των Διαμαντή Αξιώτη και Κώστα Π. Παναγιωτόπουλου και ποιήματα τριών νέων (οι δύο πρωτοεμφανιζόμενοι) ποιητών: του Θόδωρου Γιαννίκου, του Σάββα Σερέτη και της Ολυμπίας Σταύρου. Ακόμα, ο Κλείτος Κύρου παρουσιάζει τον Άγγλο ποιητή Dunstan Thompson και μεταφράζει ένα ποιήμα του.

Ο ζωγράφος Απόστολος Κιλεσσόπουλος δημοσιεύει το πρώτο μέρος ενός ημερολογίου εργασίας και ο Σάκης Παπαδημητρίου γράφει για τις «όψεις του αυτοσχεδιασμού».

Γράφουν ακόμα: η Σοφία Καζάζη (για τις «Δεσποινίδες της Αθηνών» του Πικάσσο), ο Ιωάννης Επαμεινώνδας (για τη χρωματική «αναβίωση κτιρίων»), ο Τσαρλς Κέλ (εθνομουσικολογία και μουσική βιομηχανία), ο Θόδωρος Γρηγοριάδης (για τις μεταφορές μυθιστορημάτων του Ε. Μ. Φόρστερ στον κινηματογράφο), ο Άρις Γεωργίου (για εκθέσεις φωτογραφίας) και ο Κώστας Βάμβολος (για τη μουσική του Γ. Κουρουπού για το θέατρο).

Το τεύχος κλείνει με διβλιοκριτική, σχόλια για την πνευματική επικαιρότητα και διβλιοπαρουσιάσεις.

Μίνα Δάλλα

Προτείνουμε...

Οι αξιολογότερες εκδόσεις για την ιστορία και ιστοριογραφία της περασμένης χρονιάς

Μπορεί η εκδοτική παραγωγή του χρόνου που έφυγε να μην ήταν ικανοποιητική και ν' αντανάκλα τη βαθιά κοινωνική και πολιτιστική κρίση που διέρχεται τον τελευταίο καιρό ο τόπος μας. Για τα ιστορικά όμως διβλία δεν ήταν καθόλου ευκαταφρόνητη η εκδοτική δραστηριότητα του 1988, και σε ποσότητα και σε ποιότητα. Το λόγο έχει πια το πλατύ - «φιλόδιδλον» και φιλομαθές - αναγνωστικό κοινό: ν' ανταποκριθεί δηλαδή στο, ριψοκινδύνου πολλές φορές, «άνοιγμα» των εκδοτών, ώστε το ιστορικό διβλίο να μην καταντήσει αποκλειστική υπόθεση των ιστορικών, των ειδικών και των επιστημονικών διβλιοθηκών. Αυτή τη σκοπιμότητα άλλωστε εξυπηρετεί και το παρόν σημείωμα, που πολύ απέχει από οποιαδήποτε εμπορική προβολή - διαφήμιση κάποιων Εκδοτικών Οίκων. Σας προτείνουμε λοιπόν μερικά σημαντικά ιστορικά διβλία του 1988 και σας ευχόμαστε καλό διάβαμα και πολλή μελέτη.

- ΣΠΥΡΟΣ Ι. ΑΣΔΡΑΧΑΣ: «Οικονομία και νοοτροπίες». Εκδόσεις Ερμής.
- «Βενιζελισμός και Αστικός Εκσυγχρονισμός». Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1988.

Είναι τα σπουδαιότερα πρακτικά Συνεδρίου που οργάνωσε στο Ρέθυμνο το Σεπτέμβριο του 1986 το Πανεπιστήμιο Κρήτης με θέμα «Ε. Βενιζέλος και Αστικός Εκσυγχρονισμός», Επιμέλεια της έκδοσης έκαναν οι Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος & Χρήστος Χατζηιωσήφ.

- ΑΠΟΣΤΟΛ. Α. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ: «Ιστορία της Θεσσαλονίκης (1354-1833)», Θεσ/νίκη. Εκδόσεις Βάνιας.
- CARLO M. CIPOLLA: «Η Ευρώπη πριν από τη διομηχανική επανάσταση: κοινωνία και οικονομία 1000 - 1700 μ.Χ.». Μεταφρ. Πέτρ. Σταμούλης - Επιστημον. Επιμέλεια. Βασίλ. Παναγιωτόπουλος. Εκδόσεις Θεμέλιο.
- ΔΗΜΗΤΡΙΕΙΣ (ΔΑΝΙΗΛ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ - ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΣ): «Γεωγραφία Νεωτερική». Επιμέλεια (με εκτενέστατη εισαγωγή) Αικατερίνη Κουμαριανού. Εκδόσ. Ερμής.
- J. Le GOFF - P. NORA (υπεύθ. έκδοσης): «Το Έργο της Ιστορίας», Τόμος Γ'. Μεταφρ. Κλαίρη Μιτσotάκη, Εκδόσ. Ράππα.
- ΔΙΑΡΚΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΛΑΩΝ: «Το Έγκλημα της Σιωπής. Η Γενοκτονία των Αρμενίων». Πρόλογος Περικλή Ροδάκη. Εκδ. Ηρόδοτος.
- GEORGES DUBY: «Μεσαιωνική Δύση: Κοινωνία και Ιδεολογία», μεταφρ. Οντέτ Βαρών - Ρίκα Μπενδενίστε. Εκδόσεις EMNE - «Μνήμων».
- ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ: «Κορυσχάδες 14-17 Μάη 1944». Περιληπτικά πρακτικά εργασιών της Α' συνόδου του. Έκδοση Κοινότητας Κορυσχάδων Ευρυτανίας, 1988.
- M.I. FINLEY: «Οικονομία και Κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα», Μέρος Α'. Μεταφρ. Ανδρέας Παναγόπουλος, Εκδ. Καρδαμίτσα.
- DICK GEARY: «Το Ευρωπαϊκό Εργατικό Κίνημα (1848-1939)». Πρόλογος Αντώνης Λιάκος, Μετάφραση - Επιμέλεια: Τάσος Δαρβέρης. Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσ/κη.
- Y. GARLAN: «Η δουλεία στην Αρχαία Ελλάδα». Μετάφρ. Αλέξης Χατζηδάκης, Επιμέλ. Ζαχαρίας Δεμαθάς. Εκδόσεις Gutenberg.
- ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ: «Εισαγωγή στην ιστορία της νεοελληνικής κοινωνίας (1700-1821)», Β' Εκδ. Εξάντας, 1988.
- ΙΩΑΝ. Ε. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: «Η Πολιτική θεωρία των Βυζαντινών», Εκδόσεις Βάνιας - Θεσ/κη.
- ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΣΤΗΣ - ΒΑΣΙΑΣ ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ: «Οι Τράπεζες στην Ελλάδα 1898-1928». Ένωση Ελληνικών Τραπεζών. Εκδ. Παπαζήσης.
- ΕΝΤΓΚΑΡ ΚΙΝΕ: «Η Ελλάδα του 1830 και οι σχέσεις της με την αρχαιότητα». Πρόλογος - Επιμέλεια σχολιασμού: Τάσος Βουρνάς, Μετάφρ. Λίλα Γκινάκα. Εκδόσεις Αφών Τολίδη.
- ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΟΣ: «Ο Ελληνικός κοινωνικός σχηματισμός από τον επεκτατισμό στην καπιταλιστική ανάπτυξη». Εκδ. Εξάντας.
- «Μια μέρα... Δεκαπέντε ιστορίες καθημερινότητας από τα αρχαία χρόνια ως την εποχή μας». Εκδ. Εταιρεία Σπουδών Νεοελλην. Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 1988.
Εργασίες Ελλήνων μελετητών που είχαν παρουσιασθεί στις αρχές του 1986 σαν διαλέξεις στην Εταιρεία Σπουδών.
- DOUGLAS MACDOWELL: «Το Σπαρτιατικό Δίκαιο», μεταφρ. Νικ. Κονομή. Εκδ. Παπαδήμα.
- «Προσεγγίσεις στις νοοτροπίες των Βαλκανικών Λαών 15ος-20ος αι. Οικονομικές Αντιλήψεις και συμπεριφορές». Εκδ. Ι. Ζαχαρόπουλος.
Συλλογικός τόμος εργασιών Ελλήνων και ξένων ερευνητών της ιστορίας των Μεσογειακών Οικονομιών και μάλιστα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.
- ΕΛΕΝΗ ΜΠΙΜΠΙΚΟΥ-ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ: «Το Βυζάντιο και ο ασιατικός τρόπος παραγωγής», Κ.Μ.Ε. Εκδόσ. Σύγχρονη Εποχή.
- ΠΕΤΡΟΣ ΠΙΖΑΝΙΑΣ: «Οικονομική ιστορία της Ελληνικής Σταφίδας, 1851-1912, παραγωγή, Διεθνής αγορά, Διαμόρφωση τιμών, κρίση». Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος.

- ΑΛΚΗΣ ΡΗΓΟΣ: «Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924-1935. Κοινωνικές διαστάσεις της πολιτικής σκηνής». Εκδόσεις Θεμέλιο.
- RUGGIERO ROMANO: «Πού οδεύει η ιστορία; Αναζητήσεις της σύγχρονης ιστοριογραφίας». Μετάφρ. Χρ. Κουλούρη, Αλ. Κράους, Π. Μιχαηλάκης, Μ. Τραπεζανλίδου, Ευθ. Φαλίδου. Εκδ. Ε.Μ.Ν.Ε. - «Μνήμων».
- ΡΕΝΑ ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ - ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ: «Ο Γ. Σκληρός στην Αίγυπτο. Σοσιαλισμός, Δημοτικισμός και Μεταρρύθμιση». Εκδ. Θεμέλιο.
- «Σύντομη Ιστορία του Κ.Κ.Ε. Σχέδιο· μέρος Α'. 1918-1949» Έκδοση Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε., Αθήνα 1988.
- Δ. ΤΣΙΜΠΟΥΚΙΔΗΣ: «ΙΣΤΟΡΙΚΑ· Η αλληλεπίδραση του Ελληνικού και Ανατολικού πολιτισμού». Εκδόσεις Φιλιππότη.
Επιστημονικές ανακοινώσεις του Σοβιετικού και καθηγητή σε διάφορα διεθνή συνέδρια ΟΗΕ, ΟΥΝΕΣΚΟ και Ινστιτούτα ΕΣΣΔ.
- ΧΑΓΚΕΝ ΦΛΑΪΣΕΡ: «Στέμμα και Σβάστικα. Η Ελλάδα της κατοχής και της Αντίστασης 1941-44» Εκδ. Παπαζήσης.
- ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ: «Βυζαντινή Ιστορία», Τόμος Β₂ (867-1081). Αθήνα 1988.
- PAUL WITTEK: «Η γένεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας». Μετάφρ. Ευαγγελία Μπαλτά. Εκδοσ. Πορεία.
- Υ. AGIBALOVA - G. DONSKOY: «History of the Middle Ages», Progress Publishers. Moscow 1988 (στο Εκδοτικό «Σύγχρονη Εποχή»).
- «The Penguin Atlas of World History» Vols 2, Πρόσφατη έκδοση 1988.

Από τα τόσα έργα περίοδικα προτείνουμε ενδεικτικά:

- Το τεύχος Νο 8 των «ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ», Ιούν. 1988 (κυκλοφόρησε στο τέλος του χρόνου) με εργασίες των Σπ. Ασδραχά, Π. Νούτσου, Χριστίνας Αργιαντώνη, Π. Δουκέλλη, Ρίκας Μπενδενίστε, Μ.Ι. Μανούσακα κ.ά.
- Το Τεύχος Νο 35-36-37 (τριπλό) των «ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ» (Πανεγυριικό τεύχος για τη δεκαετία του περιοδικού) με αφιέρωμα στα σύγχρονα ρεύματα της ιστοριογραφίας του Νέου Ελληνισμού. Συνεντεύξεις των Κ.Θ. Δημαρά - Ν. Σβορώνου και εργασίες διαφόρων μελετητών της Νεοελληνικής ιστορίας.

Θα ήταν όμως μεγάλη παράλειψη αν δεν επισημαίναμε ιδιαίτερα το εντυπωσιακό εκδοτικό έργο του Μορφωτικού Ιδρύματος της ΕΤΕ (Μ.Ι.Ε.Τ.) και την ουσιαστική συμβολή του στην προώθηση εκδόσεων υψηλών απαιτήσεων. Αξίζει επομένως μια αναφορά για τα βιβλία που τύπωσε - και δεν ήταν λίγα - το 1988. Υπενθυμίζουμε ακόμη ότι οι εργαζόμενοι στην Εθνική Τράπεζα μπορούν να τα προμηθευτούν με προνομημακούς όρους (έκπτωση - τμηματική καταβολή με χρέωση στη μισθοδοσία).

- ΙΩΑΝ. Α. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ: «Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος (1842-1902)». Αναστατική Επανεκδοση (η πρώτη το 1980), με εισαγωγή του Δ/ντή Προγράμματος Ερευνών της Επιτροπής Ιστορίας της ΕΤΕ Σπύρου Ασδραχά και συμπληρωματικά ευρετήρια.
- ERNST BORNEMAN: «Η Πατριαρχία». Μετάφρ. Δημοσθένης Κούρτοβικ.
Έργο ζωής του σπουδαίου Γερμανού καθηγητή. Ίσως η σημαντικότερη έκδοση απ' όλες του περασμένου χρόνου.
- GEZA ALFOLDY: «Ιστορία της Ρωμαϊκής κοινωνίας». Μετάφρ. Άγγελος Χανιώτης.
- GILBERT HIGHET: «Η κλασική παράδοση: Ελληνικές και ρωμαϊκές επιδράσεις στη λογοτεχνία της Δύσης». Μετάφρ. Τζένη Μαστοράκη.
- «Ιστορία του Βελισάριου». Κριτική έκδοση των 4 διασκευών με εισαγωγή, σχόλια και γλωσσάριο W.F. Bakker - A. F. van Gemert.
- G.S. KIRK, J.E. RAVEN, M. SCHOFIELD: «Οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι» μετάφρ. Δημοσθ. Κούρτοβικ.
- CYRIL MANGO: «Βυζάντιο η αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης». Μετάφρ. Δημητρ. Τσουγκαράκης.
- ENDYCLOPEDIÉ DE LA PLEIADE: «Ιστορία και μέθοδοι της». Τόμος Β₃: Μεθοδική αναζήτηση των μαρτυριών. Μετάφρ. Ελένη Στεφανάκη.

- JACQUELINE DE ROMILLY: «Ιστορία και λόγος στον Θουκυδίδη», Μετάφρ. Ελένη Ι. Κακριδή.
Τέλος από τη σειρά μελετών οικονομικής ιστορίας εκδόθηκαν:
- NENA ΚΑΤΖΟΥΡΟΥ (συν/φος στο Ι.Α. ΕΤΕ): «Δάνεια επ' ενεχύρω χρεογράφων εξοφλημένα» (Ευρετηρίαση αρχειακής σειράς του Ιστορικού Αρχείου της ΕΤΕ).
- ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ (συν/φος στο Ι.Α. ΕΤΕ): «Συμμαχικές πιστώσεις, κράτος και Εθνική Τράπεζα (1917-1928)».
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ Π. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ - ΙΩΑΝΝΑ ΠΕΠΕΛΑΣΗ ΜΙΝΟΓΛΟΥ: «Τιμές και αγαθά στην Αθήνα (1834) - κοινωνική συμπεριφορά και οικονομικός ορθολογισμός της οικογένειας Βάσου Μαυροδουνιώτη».
- ΚΩΝ/ΝΟΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: «Εταιρεία Ελληνικής Ατμοπλοΐας (1855-1872). Τα αδιέξοδα του προστατευτισμού».

Ζήσης Συνοδινός

ΤΟ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΜΗΜΑ, θέλοντας να συμβάλει στη διάδοση της Φωτογραφίας, παραθέτει ένα μικρό αριθμό βιβλίων και περιοδικών που απευθύνονται σ' όποιον ενδιαφέρεται για την τέχνη της Φωτογραφίας.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

- **Ελληνική Φωτογραφία** (κυκλοφορεί κάθε τρεις μήνες) και
- **Φωτογραφία** (κυκλοφορεί κάθε δύο μήνες).

ΒΙΒΛΙΑ:

- **Στοιχεία Φωτογραφίας**, Δρ. Κ. Γεωργόπουλου, εκδόσεις GUTENBERG,
- **Φωτογραφία και Κοινωνία**, Gisele Freund, (Θεωρία),
- **Φωτογραφική τεχνική**, Α. Ξανθάκη.
- Το βιβλίο του Φωτογράφου, J. Hedjcoe, εκδόσεις Μωρεσόπουλος,
- **Δυναμικές τεχνικές του σκοτεινού θαλάμου**, Jim Stone, εκδόσεις Μωρεσόπουλος,
- **Η τεχνική του υψηλού κοντράστ**, Seeley, εκδόσεις Μωρεσόπουλος,
- **Ο Χρυσός Αιώνας της Φωτογραφίας**, Ιβάν Κριστ, εκδόσεις Αιγόκερως,
- **Φόρμα και γραμμή στη Φωτογραφία**, Hans Goetze, εκδόσεις Μωρεσόπουλος,

- **Η τεχνική της μεγέθυνσης και του εργαστηρίου στην ασπρόμαυρη φωτογραφία**, Drogat, εκδόσεις Μωρεσόπουλος,
- **Η έγχρωμη εμφάνιση στην πράξη**, W. Gerhardt, εκδόσεις Μωρεσόπουλος.

Έχουν εκδοθεί πολλά φωτογραφικά λευκώματα ελλήνων δημιουργών.

Πλούσια βιβλιογραφία υπάρχει και στα αγγλικά, ενώ κυκλοφορούν και αξιόλογα ξενόγλωσσα μηνιαία περιοδικά.

Η KODAK έχει εκδόσει ένα μεγάλο αριθμό βιβλίων στα αγγλικά που πραγματεύονται διάφορα θέματα σχετικά με τη Φωτογραφία.

Το Φωτογραφικό Τμήμα μπορεί να δώσει οποιαδήποτε πληροφορία σχετική με την ξενογλωσση βιβλιογραφία.

Μπορείτε να απευθύνεστε στους Ματίνα Μπούστα (9229668), Παντελή Δεσποτίδη (5542293).

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΜΑΡΙΑ Ι. ΚΕΣΙΣΗ: «Ποιήματα και Πεζά 1951-1988». Έκδοση περιοδικού «Γιατί», Σέρρες 1988.

δείγμα γραφής

ΜΕΓΑ ΎΛΕΞΑΝΤΡΟΣ

Ο κόσμος πάντα καρτερά
ένα Μέγα Ύλέξαντρο
με τη δικιά του αποκοτιά,
με τα δικά του τα φτερά
με τη δικιά του την καρδιά.
Όμως
να δρασκελά τα σύνορα
καθάλα όχι στ' αγρίμι του εαυτού του
μα στον καϋμό του διπλανού.

Ο κόσμος καρτερά.

ΑΠΑΤΡΙΔΕΣ

Στο μέγαρο της Κοινωνίας των Εθνών
χρόνια και χρόνια
προσπαθούσαν οι αρμόδιοι
μια φόρμουλα να δρουν νομική
για τους απάτριδες.

Μα τι θα πει απάτριδες;
Σ' ένα κομμάτι γης δε γεννηθήκανε
με σκέπη τους τον ουρανό;
Ο ήλιος τους αρνιέται τη χαρά του;
Οι πεταλούδες δε χορεύουν γύρω τους;

Πάντως υπάρχουν οι απάτριδες.

Στο μέγαρο της Κοινωνίας των Εθνών
(τώρα Ο.Η.Ε.)
χρόνια και χρόνια ψάχνουν οι αρμόδιοι
μια φόρμουλα να δρουν νομική
για τους απάτριδες.

Μα μήπως βρήκαν για τους μη...

ΟΛΥΜΠΙΑ ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΑΚΡΗ: «Λεξικόν Κυπριακών Λέξεων». Λευκωσία 1988. Μια ενδιαφέρουσα συμβολή στη μελέτη και τη συντήρηση του Κυπριακού γλωσσικού ιδιώματος.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΣ: «Ο Καραγκιόζης και το μαγικό μπουκάλι». Έκδοση περιοδ. «Γιατί», 1988.

52 ΦΩΝΕΣ: Ποιητική Ανθολογία 1987. Ετήσια περιοδική έκδοση. Επιμέλεια: Τάσου Κόρφη. Εκδόσεις Πρόσπερος, Αθήνα 1988.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ: Τριμηνιαίο περιοδικό, φυλλάδιο 45. Κέρκυρα, Απρίλης - Ιούνιος 1988.

ΕΜΕΙΣ: Διμηνιαίο Λογογραφικό - Λογοτεχνικό και Μορφωτικό Περιοδικό. Χανιά Κρήτης, Τεύχος 19, Γενάρης - Φλεβάρης 1988, τευχ. 20, Μάρτιος - Απρίλιος 1988, Τεύχος 24, Νοέμβρης - Δεκέμβρης 1988.

ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Γράμματα - Ιστορία - Πολιτική - Επικαιρα. Δίμηνη έκδοση, Αθήνα. Τεύχος 24, Ιανουάριος - Φεβρουάριος 1988. Τεύχος 25, Μάρτιος - Απρίλιος 1988.

ΓΙΑΤΙ: Μηνιατική επιθεώρηση πολιτικού, κοινωνικού και πολιτιστικού προβληματισμού. Σέρρες, Τεύχος 161-162 (Νοέμβριος - Δεκέμβριος) 1988.

Επίσης λάβαμε 2 έντυπα που αποτελούν αξιόπαινες προσπάθειες στον εργασιακό μας χώρο.

• Το «**ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ 461**». Περιοδική έκδοση της Ε.Α.Κ. Ρόδου (461) της ΕΤΕ. Μια πολύ αξιόλογη δουλειά που πρέπει να δρει συνεχιστές και σε άλλα κατ/τα.

• Η «**ΕΚΦΡΑΣΗ**». Πολιτιστική έκδοση του Συλλόγου Υπαλλήλων Ιονικής - Λαϊκής Τράπεζας. (1ο φύλλο, Ιουν. 1988). Ευχόμαστε στους συναδέλφους μας στην Ιονική καλή συνέχεια και... να μας ξεπεράσουν!

ΚΙΝΑ ή ένα ταξιδιωτικό οδοιπορικό αναζητά... τη συγγραφέα του

Για πρώτη φορά η Συντακτική Επιτροπή της «Πολιτιστικής» βρίσκεται σε τόσο δύσκολη θέση.

Κρατάμε στα χέρια μας ένα κείμενο ζωντανό, πλούσιο, καλογραμμένο, το κρίνουμε ομόφωνα και μετά πολλών επαίνων δημοσιεύσιμο... και δεν μπορούμε να το δημοσιεύσουμε.

Γιατί δε φέρει καμιά υπογραφή, γιατί πουθενά δεν μπορέσαμε ν' ανακαλύψουμε τη σφραγίδα της συγγραφέως του.

Συναδέλφισσα,

Εσύ που έκανες τόσο κόπο για να φτιάξεις αυτό το όμορφο κείμενο, επικοινωνήσε μαζί μας, δώσε μας τ' όνομά σου.

Θέλουμε να δημοσιεύσουμε τη δουλειά σου στο επόμενο τεύχος μας. Δώσε μας αυτή τη δυνατότητα μ' ένα σου τηλεφώνημα στη σδ. Αγλαΐτσα Αναγνωστοπούλου, στο 3241378.

Η Συντακτική Επιτροπή

Εξώφυλλο

Ελαιογραφία του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

(θλέπε παρουσίασή του στις σελίδες 73, 74, 75)

Οπισθόφυλλο

«Το γλυκό του κουταλιού» ΣΠΥΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

(Ακρυλικό και φύλλο χρυσού, 1978)

Ο ζωγράφος Σπύρος Βασιλείου γεννήθηκε στο Γαλαξείδι το 1902, πήρε μέρος σε πολλές εκθέσεις ομαδικές και ατομικές στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Το 1936 βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών για την αγιογράφιση του Αγίου Διονυσίου (οδ. Σκουφά), ενώ το έργο του επεκτάθηκε σε εικονογραφήσεις βιβλίων, σκηνογραφία, τοιχογραφίες. Πέθανε στην Αθήνα το 1985.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Σελίδα 3: Σκίτσο Κώστα Σπανάκη.

Σελίδα 5: Σκίτσο Βασίλη Παπαδογιαννάκη.

Σελίδα 8: Σκίτσο Άρι Αντάνι.

Σελίδες 9, 10: «Σινιάλα» του γλύπτη Τάκη.

Σελίδες 12, 13: Σκίτσα Βέρας Τζουμελέα.

Σελίδα 14: Φωτογραφία Willy Maywald, Dior, Paris, 1948.

Σελίδες 15, 16, 17, 18, 19: Φωτογραφία Χρήστου Αδριανού.

Σελίδες 23, 25: Φωτογραφίες Δημήτρη Χατζημαρινάκη.

Σελίδες 29, 51, 60, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76: Φωτογραφίες Κώστα Κρεμμύδα.

Σελίδες 35, 36: Φωτογραφίες Βασίλη Καραλή.

Σελίδες 37, 38: Φωτογραφίες Γιώργου Ξύδη.

Σελίδα 42: Φωτογραφία Nelly's.

Σελίδες 53, 55, 56, 57: Χαρακτικά Max Ernst.

Σελίδα 64: Φωτογραφία Αργύρη Ευστρατιάδη.

Σελίδες 73, 74, 75: Πίνακες Γιώργου Σταυρόπουλου.

Σελίδες 76, 77, 78, 79, 80: Φωτογραφίες Αλέξη Κράους.

Σελίδα 84: Πίνακας Δημήτρη Φουντά.

Σελίδα 86: Φωτογραφία Νίκου Τσούκα.

**Περιμένουμε
κάθε συνεργασία,
πρόταση
και ιδέα σας
για τη βελτίωση
του
περιοδικού μας.**

**ΚΑΙ ΜΗΝ ΞΕΧΝΑΤΕ
ότι η
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
συνεδριάζει
από τώρα και
στο εξής
κάθε ΠΕΜΠΤΗ
στις 4.30' μ.μ.**

